

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ANARŞİZM ve ARZULARI

CINDY MILSTEIN

TÜRKÇESİ: TUBA DEMİRCİ

ANARŞİZM ve ARZULARI

CINDY MILSTEIN

Cindy Milstein'in çalışması, insanlığın her tür tahakküm ve hiyerarşiden azade bir dünyaya duyduğu dirençli ümidin ifadesi olarak, herhangi bir örgütlenmenin ötesinde var olabilen türde bir anarşizmin açık ve tutkulu bir ifadesi. Kitap aynı zamanda Provo'dan radikal ekolojiye ve Zapatismo'ya anarşizmin kat ettiği pek çok toplumsal ve kültürel hareket için de bir yol haritası ve anarşizmin radikal imgelemi cezp etme konusundaki süregelen becerisine bir tanıklık da sunuyor. En önemlisi de, bu kitabın, devrimi şimdi yaşamaya, anarşizmin hedeflediği gibi gündelik hayatlarımızı eşitlikçi ve müşterek etiğin bir modeli haline getirmek için bir çağrı yapıyor oluşu.

—Silvia Federici, *Caliban ve Cadı'nın yazarı*

Pek çok zorluk, karmaşa, çelişki ve ironi ile dolu çılgın dünyamızda tökezlememek hiç de kolay değildir. Eğer yapacağınız tahlilleri sağlam bir yere bağlama arayışındaysanız, bu kitap harikulade bir başlangıç noktası. Cindy Milstein'in kitabı, üzerinde incelikle düşünülmüş, enerjik ve öngörülü ve size üzerinde kafa yoracağınız tonlarca şey söylüyor. Anarşist siyasetin temel ilkeleri için muhteşem bir başlangıç kitabı.

—Matt Hern, *Common Ground in a Liquid City* kitabının yazarı

Cindy Milstein

Cindy, bir anarşist ve örgütçü olarak sayısız tabandan mücadelenin, güncel toplumsal hareketin ve kolektif mekânlar yanında popüler eğitim ve dayanışma projesinin parçası olmuştur. Uzun yıllar Toplumsal Ekoloji Enstitüsü olarak bilinen yaz okullarında ders vermiş ve Anarşist Çalışmalar Enstitüsü'nün kolektif üyelerinden biri olarak çalışmalarda bulunmuştur. Yakın geçmişte kendi yaşamakta olduğu evi (İstasyon 40, feminist-kuir anarşist toplum merkezi) de dâhil olmak üzere konut tahliyelerine direnişin parçası olarak San Francisco Misyonu'ndaki, örneğin Tahliyeden Bağımsız San Francisco ve Polis Değil Kahve gibi polis karşıtı/ kent soylulaştırması karşıtı ajitasyonların gerçekleştirilmesine katkı sunmuştur. Şu an güneydoğu Michigan, ABD'deki evinde, aralarında Detroit Tahliye Karşıtı Savunma ve Michigan İlga (lağv) Birliği de bulunan çalışmalara devam etmektedir. Cindy, *Path Towards Utopia*'nın (Ütopya İzlekleri, PM Yayınları) eş-yazarı ve *Taking Sides: Revolutionary Solidarity and the Poverty of Liberalism* (Taraf Olmak: Devrimci Dayanışma ve Liberalizmin Sefaleti, AK Yayınları) başlıklı çalışmayla, çok yakında yayımlanacak olan *Rebellious Mourning: The Collective Work of Grief*'in (Başkaldıran Yas: Kolektif Keder, AK Yayınları) editörüdür. Cindy Milstein cbmilstein.wordpress.com adresindeki blogun yazarıdır, kendisiyle cbmilstein@yahoo.com adresinden bağlantıya geçilebilir.

Sosyal Bilimler Dizisi -23

Anarşizm ve Arzuları

Özgün adı: Anarchism and Its Aspirations

© AK Press, 2010

© Sümer Yayıncılık, 2020

Editör: Sümer yayıncılık

Çevirmen: Tuba Demirci

Kapak Tasarım: Semih Büyükkurt

ISBN: 978-605-68933-4-6

1. Baskı: Haziran 2020

Sertifika No: 17315

Baskı ve cilt: Berdan Matbaacılık

Güven Sanayi Sitesi C Blok No:239

Topkapı, İstanbul

Tel: 0212 613 11 12

Sertifika No: 45750

Mitani Basın ve Yayıncılık Ltd. Şti.

Hüseyin Ağa Mah. İstiklal Cad. No: 36/1

Küçük Han Beyoğlu/İstanbul

Tel: 0212 251 62 27

www.sumeryayincilik.com

sumeryayincilik@yahoo.com.tr

Anarşizm ve Arzuları

Anarşist Müdahaleler: IAS/AK Yayınları Kitap Serisi

Radikal fikirler hiyerarşik güç ilişkilerini görünür hale getirip, özgürleştirici toplumsal dönüşümler için olanaklar yaratarak radikal eylemlere alan açabilir. Anarşist Müdahaleler Serisi uygulanabilir ve yaşamsal bir anarşist kuram ve analizin gelişmesine katkı yapmak üzere güncel tartışmalara müdahil olma çabasındaki Anarşist Çalışmalar Enstitüsü (IAS) ve AK Yayınları arasında bir işbirliği projesidir. Bu serinin kitapları toplumsal yapı ve baskılar, bunların tarihsel seyri ve yeni tahakküm biçimlerinin bir kaçını örneklendirmekle birlikte, farklı yarımlar için yatay, eşitlikçi öz örgütlenme biçimlerine dayanan imkânlar dâhil olmak üzere 21.yüzyıl toplumsal koşullarını inceleyecektir.

Anarşizmin bugünün devrimci çevreleri ve hareketlerde baskın bir eğilim olmasından hareketle, anarşistlerin güncel olguları, stratejileri ve öngörülleri daha ciddi ve özenli bir biçimde araştırması önemlidir. Bu serideki her bir kitap böylelikle bugünün anarşist fikirlerini ve sözlerini ön plana çıkararak zamanla farklı perspektifleri yayımlayarak duyurma amacındadır. Serinin çoklu amaçları ise, anarşist pratiği daha iyi bilgilendirerek anarşist düşüncüyü geliştirmek, kamu entelektüelliği kültürü ve anarşizm içerisinde yapıcı bir tartışmayı cesaretlendirmek, yeni kuşakları anarşizmle tanıştırmak ve bugünün dünyası ve daha özgür bir toplum için yeni bakış açıları ve kavrayışlar sunmaktır.

Anarşizm ve Arzularına Övgü

Kuzey Amerika'daki Anarşist gruplar ve radikal hareketlerin en güçlü sözcülerinden ve yazarlarından biri olan Cindy Milstein'in hayran olunası düşün tarzı ve yazılarını bir kitapta bir araya getirmenin nihayet zamanı geldi. Hem Popüler radikal eylemler, hem de eylemlerin arka planındaki kurama aynı anda katkı sağlayan biri olarak Milstein, uğrunda mücadele ettiğimiz adil ve özgür dünya için bizlere mantıklı bir öngörü sunuyor. Tavizsiz, pratik ve umut aşılayan bir yapıt olarak bu kitap, iklim değişikliği, savaş veya kurumsal kapitalizme karşı tavır almış, daha iyi bir dünyanın mümkün ve gerekli olduğuna inanan herkes için temel bir kaynak!

David Solnit,

The Battle of the Story of the "Battle of Seattle" kitabının eş-yazarı

İnsanlar bana sıklıkla kendilerine anarşizm hakkında "fikir verebilecek" bir kitap ismi sorarlar ve ben de sık sık bu konuda kısa ancak öz, içten, kolaylıkla okunan ve güncel ne önerebilirim diye düşünmüşümdür. Cindy Milstein bu sorunu şu an çözmüş durumda. Yazdığı harikulade denemelerle, anarşist tarih ile güncel

gelişmeleri kolaylıkla, anarşizmin temel değerlerinin, görüş ve ilkelerinin ifade ve anlatı biçimleri zamana, mekâna ve şartlara bağlı olarak farklılık gösterse de nasıl değişime uğramaksızın aynen kalabildiğini örneklendirerek, kolaylıkla açıklıyor. Bu kitabı bitirmeden elinizden bırakmakta çok zorlanacak, dünyayı hepimiz için daha iyi bir yer haline nasıl getireceğimiz konusunda bize ustaca ilham verecek fikirlere daha çok ihtiyaç duyacaksınız. Anarşizm ve Arzuları'nın gelecek on yılın anarşizmi için bir başlangıç olacağını bekliyor ve ümit ediyorum!

Gabriel Kuhn,

Gustav Landauer'in *Revolution and Other Writings* isimli kitabının editörü

Milstein'in çalışması, insanlığın her tür tahakküm ve hiyerarşiden azade bir dünyaya duyduğu dirençli ümidin ifadesi olarak, herhangi bir örgütlenmenin ötesinde var olabilen türde bir anarşizmin açık ve tutkulu bir ifadesi. Kitap aynı zamanda Provo'dan radikal ekolojiye ve Zapatismo'ya anarşizmin kat ettiği pek çok toplumsal ve kültürel hareket için de bir yol haritası ve anarşizmin radikal imgelemi cezbetme konusundaki süregelen becerisine bir tanıklık da sunuyor. En önemlisi de, bu kitabın, devrimi şimdi yaşamaya, anarşizmin hedeflediği gibi gündelik hayatlarımızı eşitlikçi ve müşterek etiğin bir modeli haline getirmek için bir çağrı yapıyor oluşu.

Silvia Federici,

Caliban ve Cadi'nın yazarı

Pek çok zorluk, karmaşa, çelişki ve ironi ile dolu çlgün dünyamızda tökezlemek hiç de kolay değildir. Eğer yapacağınız tahlilleri sağlam bir yere bağlama arayışındaysanız, bu kitap harikulade bir başlangıç noktası. Cindy Milstein'in kitabı, üzerinde incelikle düşünülmüş, enerjik ve öngörülü ve size üzerinde kafa yoracağınız tonlarca şey söylüyor. Anarşist siyasetin temel ilkeleri için muhteşem bir başlangıç kitabı.

Matt Hern,

Common Ground in a Liquid City kitabının yazarı

Anarşizmin en devrimci siyasi kuram ve pratik olmanın yanında, elde kalan tek şey olduğu bir zaman diliminde, onu çağın gerisinde kalma gibi muhtemel bir tehlikeden korumak çok daha önemli. Yüzyıl önce, başka bir "tehlikeli kadın",

Emma Goldman anarşizmin geleceğe dair bir kuram değil, daha çok “hayatımıza dair işlere dair, kesintisiz biçimde yeni şartlar yaratan yaşayan bir güç” olması gerektiği hatırlatmasını yapmıştı. Goldman’ın sesi her bir bireye -bugün ve yarın - dünyayı değiştirip yenisi yaratmak için duyduğu büyük ihtiyacı karşılayacak bu ilham verici ve güzel kitapta güçlü bir biçimde yankılanıyor.

Ziga Vodovnik,
Anarchy of Everyday Life kitabının yazarı

***

Tyler McCreary, Martha McMahon, Andy McQuade, Nick Megoran, Jayme Melrose, Vanessa Sloan Morgan, Pamela Moss, Adrian Nel, Etienne Nel, Catherine Nolin, Jo Norcup, Robert Oprisko, Cam Owens, Shiri Pasternak, Jamie Peck, Richard Peet, Philippe Pelletier, Jenny Pickerill, Mark Purcell, Barry Riddell, Toby Rollo, Heather Rosenfeld, Reuben Rose-Redwood, Duane Rousselle, James Rowe, Samuel Rufat, James C. Scott, Jo Sharp, David Shulman, James Sidaway, Antonio Sobreira, Maral Sotoudehnia, Marcelo Lopes de Souza, Matt Sparke, Chris Strother, Erik Taje, Serene Tham, Eliot Tretter, Michael Truscello, Ebru Ustundag, Ophélie Véron, Nave Wald, Donni Wang, Guoyuan Wee, Chris Wilbert, Colin Williams, Ian Williams, Abbey Willis, David Murakami Wood, Patricia Wood, Keith Woodward, Takashi Yamazaki, Lou Yanjie, Henry Yeung, Ming Li Yong. Elbette unuttuklarım var, üzgünüm, size de müteşekkirim!

Bu kitabın ilk taslağına harikulade, zorlayıcı, cesaretlendirici ve feraset dolu yorumlar yapan Richard J. White ve Jim McLaughlin’e çok ama çok teşekkür ediyorum. Bu tasarıya inandığı ve sonuna kadar rehberlik ettiği için Jason Weidemann’a teşekkürler. Kılı kırk yaran gözü için Holly Monteith’e, düzeltiye el attığı için David Fideler’a, dizini hazırlayan Lisa Rivero’ya teşekkürler. Son olarak, kitabın bir an önce hazırlanması için akla gelebilecek her türlü ayrıntıyla ilgili destek veren Jennifer Mateer’e çok teşekkür ederim. Bu kitap Toplumsal ve Beşeri Bilimler Araştırma Konseyi Feraset Geliştirme Desteği sayesinde (Award Number 430-2014-00644) hazırlandı.

İçindekiler

Önsöz	11
1. Anarşizm ve Arzuları	19
2. Anarşizmin Antikapitalist Direniş Vaadi	91
3. Demokrasi Dolaysızdır	107
4. Kentleri Yeniden Talep Etmek: Popüler İktidardan Protestoya	119
5. Sonsöz: Ütopyaya Çıkan Yollar	133

Önsöz

Anarşizm ve Arzuları bir kitap ve kitap yazım süreci sonu olarak iki iş görüyor. Kitap taslağını -Kasım 2009'da gerçekleşen " Seattle muharebesinin" onuncu yıldönümünde tamamladım. On yıl önce Kuzey Amerika'da anarşizm ve anarşizmi görünür kılan kitle hareketini, yeni antikapitalist hareket ve bu hareketin cereyanlarını yazmak siyasi çalışmalarımın parçası olarak beni teşvik etti. "Demokrasi dolaysızdır" başlıklı üçüncü bölüm bu çabanın ilk meyvesidir. Söz konusu bölüm, anarşist bir grup olarak bizlerin 2000 yılı baharında düzenlenen Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası toplantılarına karşı A16 doğrudan eylem serisi kapsamında Washington, DC sokaklarında ücretsiz olarak dağıtmak üzere ürettiğimiz Ülkeye Demokrasi Getirmek (*Bringing Democracy Home*) isimli kitapçık için kaleme alınmıştı.

Kısa bir denemeler koleksiyonundan oluşan bu kitabın anarşizmi daha iyi yapılandırmaya ve yeni anarşistleri cesaretlendirmeye katkıda bulunmasını umut ediyorum. Kitabın öncelikle anarşizmin ne olduğu ve olabileceğine ilişkin bir tartışma yaratmasını ümit ediyorum çünkü kazanmak için etkili olmamızı arzu ediyor, bunun, eleştirel fakat yapıcı diyalogun tahayyül ettiğimiz (anarşist) pratiğin ayrılmaz bir parçası olmasını istiyorum. Ve yine umuyorum ki burada dile getirilen idealler zamanın sınamasından başarılı çıkabilirler çünkü bir gelenek olarak anarşizme, samimi etik bir duyarlılığın damga vuracağına kesinlikle inanıyorum. Pek çok anarşist gibi ben de sözcüklerin pekâlâ birer silah olduğunu biliyorum. Bu sebeple yazıyorum. Dolayısıyla en büyük umudum, bu kitabın hiyerarşik olmayan toplumu kurma mücadelesi verirken cephaneliğimize katkı yapması.

Kitabın son bölümleri ne yazık ki on yıl önce hesapsızca kullanılan, aralarında doğrudan demokrasi, farklılıklarımızda birlik, müşterekler ve yaratıcı tesir de bulunan pek çok vurgulamanın başa-

rıszılığını da içermekte. Böylesi bir başarısızlık son on yılda meydana gelen, gitgide daha da kötüleşerek dayanılmaz bir hal alan, 9/11, “teröre karşı savaşlar”, yeşil ve kahverengi panikleri, Katrina ve şimdi Haiti (Depremi), hızlanan ekolojik ve ekonomik tahribat gibi pek çok tarihsel gelişmeye bağlanabilir. Ne yazık ki bu liste uzayıp gider. Ancak kaygılandığım konu böylesi bir keşmekeş karşısında anarşistlerin gittikçe nihilistleşmesi ve toplumsal acıları sona erdirmek konusunda çok daha az kaygılanmaları. Gittikçe zalimleşen, daha da yabancılaştırıcı bir hale bürünen dünya, kaldıracabileceğimizin ötesinde bir zarar, bu zarar karşısında çok daha az dayanma gücü veriyor bizlere. Kitabı bitirirken beni tedirgin eden bir durum yaşıyorum, bu da bize her zamankinden daha çok ihtiyaç duyulan şu günlerde, anarşistlerin neyi başarabileceklerine ilişkin şahsıma ait arzuları rafa kaldırmak zorunda kalmışım gibi ürpertici bir hisse kapılmış olmak beni kaygılandırıyor.

Pek çok imkân, pek çok coşku ile başlayıp, böylesi bir ümitsizlikle nihayet bulmuş görünen kitap yazım sürecinin sona ermesi açısından bireysel olarak hüznlenmiş olabilirim. Eğer öz-düşünümsel ve öz-yansıtımlı bir anarşistseniz, anarşizmin ilerlettiği ideallerle bugünün toplumsal gerçekliği arasındaki fark, hatta anarşist çevreler arasındaki farklar gayet cesaret kırıcıdır. Günümüz anarşizmi darmadağın bir görüntü verebilir. Pratik ise, başka alanlarda bulanabilecek pek çok hiyerarşi, tahakküm ve baskı türünü sergilemektedir. Giyim kuşam konusundaki alt kültür kodları, ya da kanıksanmış protesto taktikleri anarşizmin bir tür parodi gibi görünmesine neden olmaktadır. “4. Bölüm “Kentleri Yeniden Talep Etmek: Popüler İktidardan Protestoya” başlıklı bölüm akıbeti belli olmayan bu sürecin ortalarında yazılmış ve elinizdeki kitap için gözden geçirilip düzeltilerek, yukarıda belirttiğim sorunlara değinmek üzere hazırlanmıştır. Anarşizm dünyasına açılan kapı yeni başlayanlar için paslı ve itici gözükabilir ve pek çoğunuz bu kapıdan kısa sürede geri dönebilirsiniz. Bir dostun aksi bir şekilde alay konusu ettiği gibi, geride bıraktığımız on yıl üç kuşak anarşistin gelip geçmesine tanıklık etmiştir.

Bu kitapla size sevecen ve şefkatli bir el uzatmak, anarşizmin yeni ve eski taraftarlarına burada kalmaları telkininde bulunmak

istiyorum. Anarşizmde ne en iyisiyse onun için hep birlikte mücadele etmemizi, bunu sadece kendimiz için değil, aynı zamanda özgür bireylerin özgür toplumunu, daha sonra tartışacağım üzere, cömertçe ve sevgi ile herkes için kurmaya çabalayan anarşizm için istiyorum. Evet, dünya gittikçe karmaşık bir hale geliyor; geri çekilmek yerine eşitlikçi toplulukların topluluğu olmak yönünde ilerlemek bir zorunluluktur. Bu nedenle, sizleri sevincin eşlik ettiği bir özenle anarşist ruhu kucaklamaya yada bu kucaklamayı yenilenmiş bir enerjiyle yapmaya devam etmeye ikna etmek için anarşizmin iyi, gerçek ve güzel hedeflerinden burada layıkıyla bahsettiğimi umuyorum.

Günümüz anarşizminde gelecek vaat eden pek çok şey var. 2. Bölüm yine Seattle isyanı ile başlayıp sona eren sürecin ortalarına doğru yazılmış ve yakın zamanda yeniden gözden geçirilmiş ve anarşizmin vaatlerine yönelik olasılıkları yansıtmaktadır. Kapitalizmde bir gedik açabilir, bu uğurda uzun ve çetin bir strateji oluşturma ihtiyacında olduğumuz anlamına gelmektedir, ancak görece kısa zamanda uzun bir yol kat ettiğimiz de ortadadır. “Ütopyaya Çıkan Yollar” isimli son söz ise, Eric Ruin’le yakın bir zamanda, Resimli Üçüncü Dünya Savaşı (*World War Three Illustrated*) başlıklı çizgi roman antolojisi dergisi için birlikte hazırladığımız sayı, direniş kültürlerinden yeniden inşa kültürlerine nasıl geçeceğimizi göstermektedir. Aslında 21. Yüzyılın ilk on yılı anarşizm için dikkate değer bir fırsat sağlayarak, kendini anarşist olarak tanımlayanların sayısını artırmıştır. Bu durum, dünya genelinde toplum merkezleri ve bilgi-büfelerin sayısındaki dramatik artıştan, yasal destek, gıda ve sanat gibi konularla ilgili ihtiyaçları karşılamaya yönelik kolektif olarak yürütülen projelerin sayısındaki ani bir yükselişe işaret eden anarşist altyapının da filizlenmesine öncülük etmiştir. Bizler gayri resmi ancak birbirine eklemlenmiş, iletişim teknolojileri ve bağımsız medya kullanımına aşinalık ve maddi yardımın yarattığı imkânlar sayesinde küresel takas ve değişim yanında, dayanışma ağları geliştirmiş bulunmaktayız. Bizim gibi düşünen diğerleriyle, sayısız eylem, danışma toplantısı ve toplanmalar, yatay hareketler yoluyla yeni bir radikal tasavvur sağlayan yüz yüze siyaset biçimleriyle meşgul olduk.

Ancak bunlar yeterli değildir. Yine de, söz konusu on yıllık süreç hala keder ve yalnızlık tarihini işaret etmiyor; bizler küçük de olsa, azımsanamayacak türde önemli kazanımlar elde ettik. Önemsiz gibi görünse de küçük zaferler, toplumsal dönüşüm için gereklidir; bu türden zaferler toplumsal dönüşüm esnasında yalnızca ayakta kalmak için değil, aynı zamanda yaşadığımız süreçlerin devrimin ayrılmaz bir parçası olması, hiyerarşinin ötesini göstermesi açısından da gereklidir. Kitabın ana tartışmasını oluşturan 1. Bölümü, geçtiğimiz 2008 yılında yazdığım kısmı anarşizmin dinamik pratikleri yanında bizi birbirimize bağlayabilecek, hem bizi hem de bizim dışımızdaki pek çoklarını bekleyen zor bir iş olan aşağıdan bir dünya tasavvur ederek yaratmak konusunda bizlere ilham verecek türden, anarşizmin etiğine ilişkin duygu ve düşünceler dizgesine dair optimizmimi de yansıtmaktadır. [Aşağıdan bir dünya tasavvur etmek için ilham verebilmek] de hedeflediğim şeylerden biridir.

Bir dostumun bir ara “İşimi sevsem bile kapitalizmden nefret ediyorum” olarak nükteli bir biçimde belirttiği üzere, görece hoş bir “yaşam” için üniversite yayınevlerince basılan kitapların editörlüğünü üstleniyorum. Her bir kitabın önsözü, kitaptaki hatalardan bizzat yazarın sorumlu olduğunu okuyucularına hatırlatır. Aynı şey Anarşizm ve Arzuları için de geçerlidir. Bu türden kitap önsözleri sadece profesyonel meslektaşlar, iyi finanse edilmiş kurumlar ve sıklıkla eşlere teşekkür ve minnettarlık silsileleri de içerir. Kimlere teşekkür edeceğimi düşünürken, anarşistlerin mecburiyet hissetmeksizin, ne iktidar, ne para, ne de kariyer yapma derdi olmaksızın sürekli olarak birbirleri için gösterdikleri karşılıklı yardım ve desteklerin tümünü düşündüğümde duyduğum minnettarlık hissi, beni şaşkına çevirdi. Çoğu zaman kendimi bir anarşist olarak adlandırmaktan onur duyduğumumdur, ancak başka bir sevgili dostun yakınlarda bana hatırlattığı gibi, kendimizi ne olarak adlandırdığımız değil, nasıl davrandığımız ve yaşadığımız önemlidir. Bu kitabı yazarken pek çok kez beni yönlendiren ve işin özünü oluşturan da bu olmuştur. [Kitabın yazımı] adanmış yoldaşlar, küresel bağlantılar, gönüllü birlikler ve küçük bütçeli projelerle seçilmiş dost/aile üyelerince gösterilen sınırsız nezaket ve dayanışma ile mümkün olan kolektif bir süreçti. Kitabın

kapağında ismimim yazılı olması, tüm anarşist uğraşı ve çabalar gibi anarşist kitapların da maksatlı bir biçimde müşterek (komünal) bir çalışma olduğunu gizlemektedir.

Bu kez karşılıklı yardımlaşmanın bir kısmı gözle görünür bir durumdu. Kitabım Anarşist Çalışmalar Enstitüsü (AÇE)'nin [*Institute for Anarchist Studies- IAS*] AK Yayınları ve Justseeds Sanatçılar Kooperatifi [*Justseeds Artists' Cooperative*] işbirliğiyle çıkarılan Anarşist Girişimler [*Anarchist Interventions*] serisinin ilk kitabıdır. En derin saygılarımı söz konusu projelere katkıda bulunan her bir kişiye, yine en derin minnettarlığımı da yine bu projelere dâhil olup, beni bu kitabı yazmam için cesaretlendirip teşvik edenlere; teşekkürlerimi ise özellikle AÇE'nin geçmişteki ve bugünkü idare kurulu üyelerine sunmak isterim. İsimlerini anarak özel teşekkürlerimi sunmak istediğim bir diğer kitle ise, geriye dönük olarak düşündüğümde kendilerinden talep ettiklerimin büyüklüğü ile mahcup olduğum, "görev bilincinin" çok ötesine geçmeyi başarmış şu anarşistlerdir: Zach Blue, David Combs, Chris Dixon, Josh MacPhee, Suzanne Shaffer ve Charles Weigl'a uzun saatlerini harcadıkları eleştiri, redaksiyon ve yayın editörlüğü, tasarım ve düzen, ve verdikleri tavsiyeler için teşekkür ederim. Büyük bir minnet hissini de sanat eserini kullanmamıza izin veren Alec Icky Dunn'a duyuyorum; sözlerimi tamamlayacak nitelikte daha iyi bir grafik-çizim bulamazdım. Ve Kate Khatib'e de metin düzeltileri için teşekkürlerimi sunarım.

Ne yazık ki bu türden karşılıklı yardımlaşmaların çoğu, tıpkı anarşizmin ve anarşistlerin dünyadaki yaygın görünmezliklerine benzer biçimde görünmezdir. Geriye dönüp düşündüğümde, sonuna geldiğimiz zaman aralığı süresince yazdığım farklı denemeler ve okumakta olduğunuz bu kitap, yazdıklarım ve fikirlerim konusunda ya son derece yerinde eleştirilerde bulunan, bana kendi düşüncelerini açıklayan veya kendi dergi veya CD'lerini benimle paylaşan, kolektiflerde, çalışma gruplarında ve konuşmalarda bana dersimi veren, konferanslarda, kitap fuarlarında veya benim kamuya açık konuşmalarımda benimle diyaloga giren, sokaklarda neşelendiğimiz ya da küçük düştüğümüz anları hatırlatan ve yalın bir biçimde moral destek sağlayan sayısız anarşist sayesinde gelişmiştir. Ne zaman bir

alıntının kaynağını bulmak, yeni bir fikri tartışmak veya yazdığım bir şeyi yayınlamak için birinin yardımına ihtiyaç duysam, etrafımda hep bana destek olmaya hazır bir anarşist vardı. Bu ne mucizevi, ne de alışılmışın dışında bir durumdu. Ancak – gözümü bilgisayar ekranına diktiğim uzun saatler dışında- bu kitaba nelerin dâhil edildiğini düşündüğümde, anarşistlerin çoğunun, içinde bulunduğumuz böylesi bir tarihsel aralığın tüm acayipliklerine karşın, nasıl davranacakları konusunda seçimler yaptığına ilişkin özel bir durum olduğuna her zamankinden daha da ikna olmuş haldeyim: bu da empatiyle, karşılıklılık yoluyla yaşamının rutinimizi oluşturacağı bir toplumsal örgütlenme biçimine doğru kendimizi somut bir biçimde vererek ve bizzat kendimiz yapacak anlamına gelmektedir. Genişleyen sosyal çevremiz ve karşılıklı güzel etkileşimlerimiz sayesinde yolumun kesiştiği binlerce anarşistten, henüz yakından tanıma fırsatı bulamadığım bir tanış veya arkadaş, sevdiğim veya sevmiş olduğum, şu an hayatımda olan veya hayatıma girmiş olma şansını bana vermiş biriyeniz, en içten teşekkürlerim size. Ve bir de kucaklama.

Burada ele alınan zaman çerçevesi içerisinde tamamlanan tüm anarşist projelerden bahsetmeyi isterdim, lakin bu projeler saymakla bitmeyecek denli fazla. Şuan yürürlükte olmayan, ancak benim yakinen parçası olup, hala sona ermesinin siyaseten yasını tuttuğum birkaçının adını anmak istiyorum, çünkü o projeler beni ve okumakta olduğunuz kitabı şekillendirdi: bunlar Sosyal Ekoloji Enstitüsü yaz okulu, Özgür Toplum Kolektifi ve Ulusal Organize Direniş Konferansıyla (neyse ki halen ayakta ve aktif olan) Black Sheep Yayınlarıdır. Geride bıraktığım on yıl içerisinde yukarıda bahsettiğim türden, bu kitabın yazımını ve beni etkileyen bir partner yanı sıra, pek çok dost ve yoldaş da kaybettim. Anarşist olmayı sürdürmenin en acı verici taraflarından biri de, anarşizmin, en azından şimdilik, döner kapılara benziyor olmasıdır; elinizdeki kitap bunu değiştirecek bir şey yapacaksa, kitabın yazımına harcanan her bir saat kuşkusuz buna değmiştir. Ancak iyi anarşistleri ölüm de almaktadır, ve bu çerçevede tek bir insana, Murray Bookchin'e en derin şükranlarımı sunmak isterim. Daimi biçimde kendi kendini yetiştiren ve yirminci yüzyılın ikinci yarısının en önemli anarşisti olarak Murray benim

de bizzat aralarında bulunduğum birbirini takip eden radikal nesillere kılavuz ve dost olmaya yorulmaksızın kendini adamıştır. Yıllar önce Burlington, Vermont'ta yapılan kamuya açık bir toplantıda, bazı politikacılar iktisadi adaletsizlikleri omurgasız ve kaçamak bir biçimde dile getirdiklerinde, Murray ayağa kalkıp gürüldeyen ancak yine de ölçülü bir ses tonuyla şöyle demişti, “Benim zamanımda buna kapitalizm diyorduk.” Murray’i özleyorum.

Son olarak, geride bıraktığımız iki yıl gelmiş geçmiş en tuhaf ve karanlık yıldır, ancak sonuç benim için hayatımın en parlak dönemi oldu. Biyolojik ailem yanında pek çok arkadaşım ve yabancı insan doğru zamanda yanımda olarak beni şaşırttı. Yine de seçilmiş dostlar ve aile üyeleri; Walter, Ace, Arthur, Chloe, Katie, Nutmeg, Karen, Diane, Andrej, Harjit ve özellikle Joshua güven ve itimada, sevgiye ve yuvaya olan inancımı, belirsizlik ve kuşkudan mürekkep hayatta tazeleyerek bu kitabın yazımını mümkün kıldı.

Okumakta olduğunuz önsözü sona erdirerek, bir anekdotla kitaba başlamak istiyorum. Eski bir siyasi tutuklu, Uluslararası Anarşist Çalışmalar (UAÇ) komitesinin eski üyesi ve Anarşist Panter Ashanti Alston’u pek çok farklı vesileyle halka açık toplantılarda dinlemiştim. Alston’un kişisel olarak zor zamanlardan geçse dahi, başkalarına yönelik olumlu bakışını sürdürme meziyetinden daima etkilenmişimdir. Bilhassa heyecan verici bir konuşmasını takiben dinleyicilerden biri on iki yılı aşkın süreli hapsedilme sürecinde nasıl da umut dolu kalmayı başardığını sormuştu. Alston’un gözleri parlamış ve mealen coşkuyla şöyle haykırmıştı; [Hapsedildiğim] zaman hayatımın en umut dolu zamanıydı, çünkü her gün hapishaneden nasıl kaçacağımıza dair plan yapıyorduk.” Kimse kapitalizmin, devletlerin ve başka türlü toplumsal tahakkümlerin kafesi içinde yaşamak zorunda değildir, ancak durumun halen bu olduğu düşünüldüğünde anarşizmin arzuları bize çıkış yolunu bulmakta kılavuz olabilir.

1. Anarşizm ve Arzuları

“Anarşist ruhtan kastım herkes için iyiyi, özgürlüğü ve adaleti, insanlar arası dayanışma ve sevgiyi hedefleyen, sadece kendini anarşist olarak tanımlayanlara mahsus olmayıp, gönlü bol ve açık fikirli insanların tümüne ilham verebilen derin bir insani duygudur.”

–Errico Malatesta, *Umanita Nova*, 13 Nisan 1922

Anarşizm özünde- bugünün toplumunun tüm yanlışları hakkında haykıran ve bu yanlışların tümünün alternatif toplumsal örgütlenme biçimleriyle düzeltilebileceğini cesurca beyan eden- bir ruhtur. Anarşizm aslında tam olarak kendine yönelik cazibenin de kaynağı olan hayalperest özgür ruh haline dair bir niteliktir. Anarşizm insan keşif ve yaratımlarının en iyilerini aktararak, en yüce idealleri cisimleştirmek için zaman ve mekânın sisi içerisinde neşeyle yol alır. Anarşizm hatırdan çıkması güç bir güzelliştir. Ancak hayali bir figür olan “görülmemiş dünyanın sakinini”, diğer insanları anarşizm denilen ütopyacı bir hayale öyle ya da böyle inandıracak bir tanım ya da esasa indirgemek gibi bir zorluğu da beraberinde getirir.¹

Peki, anarşizm tam olarak nedir? İnsanlar bu soruyu terimin devrimci gelenek içerisinde müstakil, bağımsız bir siyasi felsefe olarak ortaya çıktığı ilk andan itibaren sorup cevapladılar. “Anarşizmin Amentüsü” niteliğindeki açıklayıcı yazının önemli bir kısmı, uzun

---

1. “Hayalet”in ad olarak bu türden bir tanımı için bkz. Merriam Webster Collegiate.com.

zaman önce kaleme alınmıştır.² Ben anarşizme yirmi birinci yüzyıl perspektiflerine vurgu yaparak bir giriş yapmayı deneyeceğim.³ Anarşizmin tarihi ve güncel pratikleri yerine, bu siyasi felsefenin arzuları üzerine yoğunlaşacağım. Söz konusu arzular konusunda anarşist projeler ve bizzat anarşistlerin yetersiz kalmış olması, toplumu dönüştürmenin kendimizi dönüştürüp değiştirmek için nasıl da gerekli olduğunu vurgulamaktadır. “Sadece insanız” denir, ancak insanlığımız içinde yaşadığımız yabancılaştırıcı kontrol dünyası sayesinde derinden zarar görmüştür. Anarşizm insanların hiyerarşik olmayan toplumsal ilişkiler ve toplumsal düzenlemeler altında çok daha insani olacakları iddiasındadır. İnsanların kendilerini nasıl yönetip, idare ettiklerine dair değerler olarak etik üzerine yoğunlaşıyor olmam, bu değerlerin anarşizmi müstakil ve bağımsız bir siyasi anlayış olarak örmesinden kaynaklanmaktadır.⁴ Anarşizmin

2. Alexander Berkman'ın, *The ABC of Anarchism* (1929; yeniden bas., Mineola, NY: Dover Publications, 2005) başlıklı çalışması böyle çalışmalardan biridir, ancak anarşizmin başlangıç dönemlerinden kalma, Michael Bakunin, *God and the State* (1882; yeniden bas., Mineola, NY: Dover Publications, 1970) and Peter Kropotkin, *Anarchism: A Collection of Revolutionary Writings* (Mineola, NY: Dover Publications, 2002); Emma Goldman, *Anarchism and Other Essays* (Mineola, NY: Dover Publications, 1969) ve Errico Malatesta, *Anarchy* (London: Freedom Press, 1995) gibi daha pek çok birincil metin vardır. Bazı ikincil türde kaynakları temel alan incelemeler arasında Daniel Guérin, *Anarchism: From Theory to Practice* (New York: Monthly Review Press, 1970); Daniel Guérin, *No Gods, No Masters: An Anthology of Anarchism* (Oakland, CA: AK Press, 2005); Peter Marshall, *Demanding the Impossible: A History of Anarchism* (Oakland, CA: PM Press, 2009); Clifford Harper, *Anarchy: A Graphic Guide* (London: Camden Press, 1987); Robert Graham, der., *Anarchism: A Documentary History of Libertarian Ideas*, 2 cilt (Montreal: Black Rose Books, 2004, 2009) sayılabilir. Anarşizmin güncel bir incelemesi için ise bkz. Uri Gordon, *Anarchy Alive! Anti-authoritarian Politics from Practice to Theory* (London: Pluto Press, 2008)

3. Benim bakış açımı iyi veya kötü anlamda şekillendiren, Kuzey Amerika ve özellikle Birleşik Devletler olmak üzere, coğrafi konumumdur.

4. Anarşizm ilkesel olarak dogmatizmden veya dikkatli bir inceleme olmaksızın önermelerinin geçerliliğinde karar kılan bakış açılarından kaçınır. Anarşizm içerisindeki etiğin, örneğin gelenekler nedeniyle sorgulanmaksızın izlenen veya dayatılan değerler gibi, tanı-vegisi değerlerin kabulüyle bir ilgisi yoktur. Anarşizm bunun yerine kişilerin kapsayıcı değerler setini gönüllü biçimde kabul yoluyla oluşturdukları ve insanların yine insan pratikleri ve davranışlarıyla ilişkili olarak sürekli olarak yeniden ele almaları gereken düşünce ve tasavvur yüklü etiği savunur. Anarşist etik değerler bu nedenle iyilik ve kötülük, doğruluk ve yanlışlık anlayışları hakkında, kişilerin iyilik ve kötülüğün yeni biçimlerini keşfetmeye açık oldukları hallerde dahi aktif biçimde düşünme ve uygulama yapmasını gerektirir.

gözü kara ve kararlı bir özgürlük felsefesi sunduğunu, insanlar ve oluşturdukları toplulukların her zaman daha iyi olabileceğine dair kaygıları olan bir vicdan olduğunu umarım açıklığa kavuşturmuş olacağım.

Anarşizme çok farklı, ancak birbirini tamamlayan yöntemlerle bakmak mümkündür, fakat anarşizm kısa ve öz biçimde “özgür insanların özgür toplumu” için çabalamak olarak tanımlanabilir.⁵ Ancak bu cümle aldatıcı bir basitliktedir. Aslında bu ifadeye hem üstü örtük çok yönlü bir eleştiri, hem de kırılğan olsa da kapsamlı, yeniden kurgulayıcı bir vizyon dahildir.

Bu tanıımı derinleştirme işine, anarşizmi daha kısa ve veciz biçimde tanımlamak yardımcı olacaktır: bu da her yerdeki “çember A” imajını açıklamakla mümkün. A, antik Yunanca’da “olmaksızın” anlamına gelen *an(a)* kökü ile “yönetici ve otorite” anlamına gelen *arkh(os)* kelimelerinin birleşmesinden oluşan, “otorite yokluğu yahut otoritesizlik” “anlamına gelen yine antik Yunanca bir kelime olan *anarkhia*’yı imlemektedir. Daha kesin ve güncel bir ifadeyle, hem tahakküm (efendilik veya başkası üzerindeki kontrolün), hem de hiyerarşi (tahakküm ve tabiiyetten doğan katmanlı güç ilişkilerinin) yokluğu anlamına gelir.⁶ A’nın etrafındaki çember bir O olarak düşünülmüş, Pierre-Joseph Proudhon’un “insan eşitlikte adalet ararsa, toplum da anarşide düzen *arar[sic]*” olarak *What Is Property* (Mülkiyet

5. “izm” kavramının genişliği göz önüne alındığında, muhtemeldir ki anarşizmi tanımlamanın tıpkı hâlihazırdaki anarşistleri tanımlamak kadar çok yolu vardır. Yine de, okumakta olduğunuz bu bölümde anarşizmin yeni fikirler, pratikler ve olguların makul miktarda özel inanç dizilerine bağlı olduğunu göstermeyi umut ediyorum. En iyi ihtimalle anarşizmdeki açık olma hali hem dinamizm hem de kapsayıcılık gerektiren içtenlikli bir eşitlikçilik duyarlılığına dayanır.

6. “Otorite” bazen, bir kişinin uzmanlık sahibi olması gibi iyi bir anlam taşıyabilir, ancak bu uzmanlık başkalarını kontrol etmek için kullanılan bir beceri olmaksızın var olmalıdır. “Yönetici” terimi ise daha çok insanlar arası egemen-tabi olmaya dair ilişkileri imlerken, öz-yönetimli bir toplumda kişiler, zorlayıcı olmayan ve kolektif manada hem yönetici hem de yönetilen olabilirler. Bu nedenle tahakküm ve hiyerarşinin yokluğu daha doğrudur. Martin Buber’in *Paths in Utopia* (1949; yeniden bas., Syracuse, NY: Syracuse University Press, 1996) başlıklı çalışmasında öne sürdüğü gibi, Kropotkin gibi klasik anarşistler toplumu “daha öz-yönetimli” bir çizgide yeniden yapılandırmayı istemişlerdir. Buber’e göre, hükümetin olduğu ancak tahakkümün olmadığı bir yönetimi tanımlayan “anokrasi” (*axpatia*) terimi bu durumu çok daha iyi açıklamaktadır. (bkz. *Paths in Utopia*, 5.bölüm, “Kropotkin”).

Nedir?, 1840) başlıklı eserindeki çığır açıcı tanımına dayanmakta, “düzen” veya bundan daha da iyi bir ifadeyle, “teşkilat” anlamına gelmektedir.⁷ Çember içindeki A, anarşizmin ikili bir proje olduğunu sembolize eder: tahakkümün ve hiyerarşik toplumsal örgütlenmelerin yahut toplumsal ilişkiler üzerindeki iktidarın ortadan kaldırılarak, bu ilişkilerin yerini yatay muadillerinin veya birlikte ve müşterek –iktidarın, yani özgür bireylerden mürekkep özgür toplumun almasıdır.

Bu öncü tanımın içini biraz daha doldurmak için, bu cümledeki iki boyuta odaklanmak da fayda vardır. Anarşizm liberalizm ve komünizmin en iyi yanlarının bir sentezi, liberalizm ve komünizmin eşitlikçi, gönüllü ve hiyerarşik olmayan toplum çabası için, libertaryen Sol geleneğin en iyi taraflarıyla geliştirilerek dönüştürülmesidir.⁸ En geniş anlamıyla liberalizm projesi bireysel özgürlüğü teminle yükümlüdür. Komünizm ise müşterek (komünal) yararı hedefler. Ancak “özgür” kelimesi, özellikle liberalizm ve komünizmin gerçek uygulamaları açısından, özellikle devlet ve mülkiyetin özgürlüğün teminatı olmasına dair ortak yaklaşımları nedeniyle sorgulanmalıdır.⁹

7. Pierre-Joseph Proudhon, *What Is Property?* (1840; yeniden basım Cambridge: Cambridge University Press, 1994), 209.

8. Özgürlükçü (liberteryen) Sol hem Marksistler, hem de anarşistler olmak üzere, tabandan tepeye toplumsal örgütlenme çeşitliliği için mücadele eden tüm devrimcileri kapsar. Bu konuda ne yazık ki baskısı tükenmiş, ancak her ikisi de <http://libcom.org> adresindeki çevrimiçi kütüphaneden temin edilebilecek iki mükemmel çalışma için bkz Richard Gombin, *The Origins of Modern Leftism* (London: Penguin, 1975), ve *The Radical Tradition: A Study in Modern Revolutionary Thought* (London: Methuen, 1978). Hem Marksizm hem de anarşizmdeki otoriter ve otoriterlik karşıtı silsileleri görmezden gelen “Marksizm’e karşı anarşizm” gibi eski bir tartışma yerine, bu ayrımı geniş anlamda toplumsal dönüşümün özgürlükçü ve özgürlükçü olmayan tarafları olarak görmek çok daha doğrudur. Böyle bir bakış, örneğin Zapatistalar vakasında olduğu gibi, özgürlükçü solcularla, kuramsal çeşitlilikle strateji çeşitliliğini birleştirerek, çok daha anlamlı ve etkili toplumsal yeniden yapılanma biçimlerine dönüşen verimli işbirliklerine de imkân verir.

9. Liberalizmin en katılımcı biçimi dahi, kişiler hayatlarını idame ettiren tek başlarına kalsınlar diye devleti asgarileştirerek, işlevini sırf “korumaya” indirgemıştır. Bu durum öz-geçim aracı olarak küçük çaplı mülkiyetle desteklenmiştir, böylelikle de hiç kimsenin yaşamsal araçlarla diğer bir kimse üzerinde tehdit kurmaması için yeterli bağımsızlık sağlanmıştır. Burada Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau, ve Thomas Paine gibi düşünürler liberalizmin potansiyel ve imkanlarının en iyilerini ifade edenler olarak, en azından teoride öne çıkarlar. Komünizmin en katılımcı formlarında işçi konseyleri veya nihayetinde gereksiz hale gelecek işçi devletlerini ve işyeri öz-yönetimini savunulur. Üretim araçlarının ortak mülkiyeti ise, kimsenin

Yine de, en “demokratik” anlarında biri özgür bir hayat süren bireyi, diğeri ise kolektivist hat ve taktikler etrafında yapılanmış bir topluluğu hedefler. İki bakış açısı da değerlidir. Ancak özgürlüğe böylesine aksak bir biçimde şahıs veya toplum yoluyla erişilemez. Şahıs ve toplum mutlaka, neredeyse anında çatışma içerisine girer. Anarşizmin en mühim adımı şahsı ve toplumu tek bir siyasi tasavvurda birleştirmesidir; aynı zamanda destek sütunu işlevi gören mülkiyet ve devleti ortadan kaldırarak, bunun yerine toplumu karşılıklı yardımlaşma ve öz örgütlenmeye dayandırmayı tercih eder.

Anarşizm, özellikle tahakkümü bütünüyle ortadan kaldırma amacındaki herhangi eşitlikçi bir örgütlenmenin— hiç kimsenin diğer herkes özgürleşmeden özgür olamayacağı ve her bir bireyin kendini en geniş manada gerçekleştirerek özgünleşmesinin, hem kişisel, hem de kolektif özgürlüğün temeli olması gerektiğini söyler. Anarşizm sezgisel olup, öngörüye dayansa da, böyle bir dönüşümün hem daimi olarak dengeleyici bir eylem, hem de hayatın gerçekliğine dair bir şey olduğunu kabul eder. Tek bir kişinin özgürlüğü, bir diğerrinin özgürlüğünü, hatta herkesin ortak fayda ve iyiliğini ister istemez ihlal eder. Kamu yararının hiçbir türünün herkesin arzu ve ihtiyaçlarını karşılayabilmesi mümkün değildir. Ancak bu durum herhangi birinin pes etmesi ve liberalizm ya da komünizm yoluna girerek, söz konusu süregelen tansiyonu giderme umuduyla eşitlik ve denkliğin bir yanına - son kertede suni bir biçimde- arka çıkması anlamına gelmez. Anarşizm başından itibaren çok zor, ancak sonuçta pragmatik bir soru olan, aynı anda hem birey, hem de toplum için bir şeyler yapma durumunun insan olma halinin bir parçası olduğunu kabulle, insanların kolektif olarak yaşamlarını kim olmak istediklerine göre belirleyebilecekleri ve aynı anda birlik olabilecekleri topluluklar ve ortaklaşma halleri yaratmalarının nasıl mümkün olduğu sorusunu sorar. Anarşizm böylesi bir gerilimin insan varlığına içkin, olumlu ve yaratıcı bir durum olduğu anlayışındadır. Tüm insanların birbirine

---

bir başkasını sömürememesini sağlar. Burada Karl Marx'ın toplumsal teorisi anahatar niteliktedir, ancak aralarında Batılı (yahut muhalif) Marksistler olarak adlandırılanlar da bulunan Georg Lukacs, Frankfurt Okulu ve Situasyonist Enternasyonal'in yorumları esas alınmıştır.

benzemediğini, aynı şeyleri isteme ihtiyacı, derdi ya da arzusunda olmadıklarını vurgular. Anarşizmin özgür bireylerden oluşan özgür toplum gayesi, en nihayetinde neyin verimli ve ahenkli bir uyumsuzluk olması gerektiği konusunu berraklaştırmıştır. Anarşistler insani ve ciddi anlamda katılımcı süreçler yaratırlar. Bireysel ve toplumsal özgürlük arasında daima sorunlar ve kaygılar olacağı konusunda dürüsttüler. Anarşistler dengeyi bulma yolunda sürekli bir mücadele olacağını da kabul etmiştir. Böylesi bir mücadele, tam da anarşizmin ortaya çıktığı yerdir. Hayatın en kapsamlı ve kendince inşa ettiği güzelliğinin ortaya çıkması – ve bu durumun kalıcı hale geleceği en olası zamanlar, tam da buradadır. Her tür toplumsal düzeyde gerçekleşmesine karşın, bu durum çoğunlukla insanların büyük, sıradan ve dünyevi- yaşamsal konularda kolektif olarak yüz yüze kararlar aldıkları – özgür okullardan bisiklet kooperatiflerine değin küçük ölçekli projelerde- bireysel olarak deneyimlenir. Bu, dünyanın pek çok yerinde insanların yapmaları için cesaretlendirilip eğitildikleri bir şey değildir, çünkü bu hal, içinde yaşadığımız dikey (hiyerarşik) toplumsal düzenlemelerin özünün yok edilmesini öngörür. Durum böyle olunca da, doğrudan demokratik süreçlerde genellikle ne özellikle iyi, ne de verimli oluruz. Konsey vasıtasıyla karar alma mekanizmaları ise zor işlerdir. Konseyler, örneğin cezalandırıcı olmayan- yaptırımsız yöntemlerle anlaşmazlığı çözmek gibi zor soru ve öneriler ortaya atar. Ancak insanlar bunlar vasıtasıyla kolektif öz yönetim ve iktidarın herkese yeniden tahsisi için temel olacak konularda kendi kendilerini eğitebilirler. Söz konusu mekanizmalarla karar alma hali yolunda gittiğinde, birbirimize verebileceğimiz veya birbirimizle girebileceğimiz çeşitli taahhüt veya mutabakat tipleri konusunda oldukça derin bir algımız olur. Geçmişteki kapitalizm, devlet ve bunların dışındaki sayısız pek çok zulüm türünü nitelikli biçimde işaret ederek, ne olabileceğimizi görürüz.

Anarşizm, Dünya Sanayi İşçileri Anayasası'nın giriş bölümünün ortaya koyduğu gibi¹⁰, mikro düzeyde ve çok daha geniş bağlamlarda “eskisinin kabuğunda yeni toplumun yapısını” şekillendirir. Daha

10. Bkz. <http://www.iww.org/en/culture/officialpreamble.shtml>

da önemlisi, anarşizmin eski [toplumun] olasılık alanlarından yeni toplumun yapısını kendi kaderini tayin yöntemiyle bulmasıdır. Anarşizm başlangıcından itibaren kendini her zaman kuramda ve pratikte dönüştüren açık siyasi bir felsefedir. Bu durum tam da anarşizmin tanımından kaynaklanmaktadır. Anarşizm eğer yeni tahakküm biçimlerini açık ederek, bunların yerine yeni özgürlükler koymayı gerçekten hedefliyorsa, dinamik olmak durumundadır, bu da kesin bir biçimde bireysel ve kolektif özgürlük arasında öteden beri varolan çelişkidenden kaynaklanmaktadır. Yeni kaygılar ve yeni fikirlere her zaman açık olmayı zorunlu kılan öz örgütlenme, herkesin katılımını gerektirir. Yine de bugün insanlar anarşizmle tanıştıklarında, geçmişini unutmaya yönelik yaygın kültürel eğilim, anarşizmi onlara esnek bir geleneği, üzerine eklemeler yapılacak tartışmalar, dersler ve deneyler olmayan yeni bir keşif gibi göstermektedir. Daha da kötüsü, anarşizm tek bir kişinin eylemlerinin diğer bir insanı ya da komünü nasıl etkileyeceği mevzusunu dikkate almayan, “her şeyin mubah ve uygun olduğu” siyasi bir pratik- özgürlüksüz sefahat ve düzensizlik- olarak görünebilir.¹¹ Anarşizmin geçmişini anlamak, anarşizmin anlam ve maksadını kavramak, aynı zamanda bu düşüncenin sorunlarını ve eksikliklerini görerek sürdürmek ve geliştirmek açısından önemlidir. Bizler anarşist tarihi, anarşizmin yanlışlarını tekrar etmemek, aynı zamanda olup bitenler karşısında yalnız olmadığımızı, sapasağlam, Martin Buber’in kitap başlığının vurguladığı gibi, dolambaçlarla dolu “ütopya izleklerini” bilmek için öğreniriz. Elbette tarihsel bağlamı anlamak genel olarak faydalıdır. Anarşizm kendi payına büyük öl-

11. Ve dolayısıyla en “otoriterlik karşıtı” biçimlerinde dahi anarşizmden çok, bireyin özgürlüğünü diğer her şeyden üstün gören liberalizmin değerleriyle daha çok ortak noktası olduğundandır. Ne yazık ki liberalizm bile, devlet ya da özel mülkiyet gibi bireyin dışında bir şeyi her birimizi diğerine karşı koruma (iddiasıyla) savunmaktadır. “Olur böyle şeyler” duyarlılığı ise bir kişinin arzularını, diğer herkesine karşı ayrıcalıklı kıldığından son kertede “otoriterdir”. Bu “hem bireyin özgürlüğüne hem de kolektif özgürlüğe değer veren toplumsal örgütlenme formlarındaki “anarşizmden” ziyade tam da kaos halindeki “anarşidir”. Aslında başıboş bir özgürlükçülüğe denk gelen bu bakış açısı, en kötü ihtimal dahilinde anarko-kapitalistlerden anarko-faşistlere değin pek çok istenmeyen dost edinmeye, veya basitçe dayanışma ya da hesap verme yükümlülüğü eksikliğine neden olur. Her iki biçimde de bu hal anarşizmin özgür bireylerin özgür toplumu olduğuna ilişkin ilk tanıma tezat oluşturmaktadır.

çüde toplumsal mücadele ve öngörölü denemelerde tecrübe edilen uğraşlarla doludur ve bunlarla değışime uğramıştır.

Geçmişe Bakmak

“Uyum... Profesyonel ve bölgesel olarak farklılaşmış gruplar arasında üretim ve tüketim yararına, uygar varlığın bağımsız olarak kurulmuş, aynı zamanda sonsuz çeşitlilikte ihtiyaç ve beklentileri için varılan özgür fikir birliği ve uzlaşmalarla yakalanır.”

-Peter Kropotkin, “Anarşizm”, 1910

Anarşizmi siyasi bir felsefe olarak anlamak, bilhassa anarşizmin arzularını anlamak için on dokuzuncu yüzyılın ortasındaki – pek çok bakımdan klasik olmasa da klasik anarşizme –, o dönemin anarşizmini romantize etmeksizin, anarşizmin belirli türde bir takım inanç ve pratikleri imleyen bir kelime olarak ortaya çıktığı ana dönmek durumundayız. Binyıllar öncesindeki sayısız türde insan davranışı ve örgütlenme biçimini, geriye dönük biçimde “anarşist” olarak sınıflandırabilmek elbette mümkündür.

Yine de özgün bir praksis olarak, okumakta olduğunuz bölümde keşfedeceğimiz gibi, kendisine atfedilen birbiriyle ilişkili niteliklerle anarşizm, 1840’larda ortaya çıkmıştır. Anarşizm birbirine benzemeyen ülkeler ve kültürler grubu olan Avrupa’da başlamış, sonrasında da çeşitli türde anarşist yaklaşımlar üretmiştir. 1840’lar sonrasında dünyanın pek çok noktasına yayılarak gelişmiştir.¹²

12. Anarşizme yönelik yenilenen ilgi nedeniyle anarşist çalışmalar ve bilginin ağır, ancak emin bir biçimde anarşizmin Avrupa’da şimdiye değin göz ardı edilmiş tarihsel serüvenlerine ve Asya Pasifik bölgesinden Amerika Kıtası ve Afrika’ya kadar uzanan bölgelere göçüne odaklanmaya başlamıştır. Başlangıcından itibaren “Anarşizmin seyahatleri” aslında bu siyasi felsefenin diaspora açılımları ve [yöntem ve stratejilerini geliştirmesine dair] açıklığı açısından önem arz etmektedir. Bu konuda bir kaç örnek için bkz.: Arif Dirlik, *Anarchism in the Chinese Revolution* (Berkeley: University of California Press, 1991); Frank Fernandez, *Cuban Anarchism: A History of the Movement* (Tucson, AZ: See Sharp Press, 2001); Michael Schmidt ve Lucien van der Walt, *Black Flame: The Revolutionary Class Politics of Anarchism and Syndicalism* (Oakland, CA: AK Press, 2009); Chaz Bufe ve Mitchell Cohen

Anarşizmin Avrupa'da gelişimi kısmen yüzlerce yıllık köle isyanları, köylü ayaklanmaları ve insanların "artık yeter" kararı vererek farklı türde otonomi denemeleri yaptıkları, yerleşik dini doktrinlere muhalif dini hareketlerle¹³ ilintilidir.¹⁴ Anarşizm –en iyi anlamda– kısmen on sekizinci yüzyıldaki Aydınlanma düşüncesinin etkisiyle, büyük ölçüde de söz konusu isyanlardan üç önemli anlayışı kuramsallaştırarak yaygınlaştırmıştır.¹⁵ İlk anlayış bireylerin anlama ve düşünme kapasitesine sahip olduğudur. Bu anlayış şu an için alelade bir durum olarak görülebilirse de, o vakitler için devrimci ve çığır açan bir kavramlaştırmaydı. İnsanlar yüzyıllar boyunca esas itibarıyla akıl ve muhakemenin sadece kralın, ya da tanrının sözleri aracılığıyla bilinebileceğine inanarak yaşamışlardır.

Aydınlanma felsefesi yaşamakta olan toplumsal mücadelelerin amaçlarına ses olup, toplumdan süzülerek, özveriye dayalı başat anlayışı, herkesin kendi için düşünebileceği anlayışıyla yavaş yavaş kırmıştır.

Bu durum da ikinci anlayış değişikliğinin önünü açmıştır: eğer insanların anlama ve düşünme kapasitesi varsa, düşüncelerine göre davranma kapasitesine de sahiptirler. Bu anlayış da çığır açıcıydı, çünkü bundan evvel insanların çoğu genellikle mutlak anlamda güçlü bir kral ya da tanrıya, mutlak iktidar sahibi monarşi ve/veya

---

Verter, der., *Dreams of Freedom: A Ricardo Flores Magan Reader* (Oakland, CA: AK Press, 2009); James Horrox, *A Living Revolution: Anarchism in the Kibbutz Movement* (Oakland, CA: AK Press, 2009).

13. Ç.N. Orijinal metindeki "heretical" kelimesine karşılık olarak bu ifadeyi kullanmayı uygun buldum. Söz konusu kelime yerleşik dini doktrinlere karşı muhalif dini hareketleri negatif biçimde yaftalamak ve geçersiz ilan etmek için çoğunlukla değersizleştirici bir tavır da işaret eder.

14. Örneğin, 1975 tarihli *Winstanley* başlıklı film, "1640'ların sonunda Britanya İç Savaşı/Devrimi sırasında kısa ömürlü radikal bir hareket olan Gerrard Winstanley ve Kazmacılar'ın çok az bilinen hikâyesini gerçekten çarpıcı ve zihne kazınan surette güzel biçimde anlatır." Bkz.(<http://www.earlymodernweb.org.uk/emr/index.php/early-modernity-on-film/winstanley>).

15. Aydınlanma pek çok açıdan eleştirilebilir: ancak burada önemli olan belli toplumsal şartlarda gelişen, her yere nüfuz eden nitelikteki entelektüel gelenekler gibi Aydınlanmanın da, kimisi özgürleşimci – ya da en azından özgürleşme konusunda farklı mücadelelere kasıtsız olarak yol açan inovasyonlar içermesidir. Klasik anarşistler de, ya fiili anlamda eğitimleri sırasında, yahut basitçe içine doğup yaşamış oldukları çağdan dolayı Aydınlanma düşüncesiyle yetişmişlerdir.

kilisenin [kurallarına] göre yaşırdı. Belki de en özgürleştirici olan anlayış, insanların, kendi kendilerine ve kendi inisiyatiflerine göre düşünüp davranabiliyorlarsa, daha iyi bir toplum konusunda da düşünebilir ve harekete geçebilir oldukları fikrinin makul ve mantıklı bir düşünce olarak, tam anlamıyla ortaya çıkmasıydı. İnsanlar yenilik ve değişiklikler yaparak, daha iyi bir dünya yaratabilirlerdi. Aydınlanma felsefesinin pek çok düşünürü, toplumsal örgütlenme için bireysel haklardan öz-yönetime kadar deneyimden ve pratikten gelen, ancak kurama eklemlenmiş yeni ve cesur kavramlaştırmalar önermişti.¹⁶ Basım-yayım konusundaki teknolojik gelişmeler, kitaplar, broşür ve kitapçıklarla dergiler gibi yazın türleri, insanlık tarihinde benzeri görülmemiş biçimde, geniş kitleler arasında yayılmasını sağlamıştı. Kafeler, halk kütüphaneleri ve parklardaki serbest kürsüler gibi yeni ortak kamu mekânlarıysa, daha iyi bir toplum için insanların harekete geçebileceği gibi kışkırtıcı ve cazip fikirlerin tartışılıp, daha da yayılmasına neden olmuştu. Yalnız bahsedilenlerin hiç biri, insanların kendileri için düşünüp karar vereceklerinin veya insanlığın tümünün iyiliği kaygısıyla harekete geçeceklerinin garantisini vermiyordu. Bu türden bir Kopernik dönemeci¹⁷ konusunda en azından kuramsal

16. Bkz., Montesquieu, *The Spirit of the Laws* (1748; yeniden basım., Cambridge: Cambridge University Press, 1989); J. S. Mills, *On Liberty and Other Writings* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998); Jean-Jacques Rousseau, *The Social Contract and Other Later Political Writings* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997); Thomas Paine, *Political Writings* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000); Mary Wollstonecraft, *A Vindication of the Rights of Men and A Vindication of the Rights of Woman* (Cambridge: Cambridge University Press, 1995); William Godwin, *Enquiry Concerning Political Justice and Its Influence on Morals and Modern Happiness* (1793; yeniden basım., Bel Air, CA: Dodo Press, 2009).

17. Ç.N.: Dilimizde daha çok Kopernik Devrimi olarak kullanılan ifade, Astronom Kopernik'in 16. yüzyılda gök cisimlerinin sürekli bir devinin içinde olduğunu, aynı zamanda Dünya'nın da içinde olduğu sistemin merkezinde Dünya değil, Güneş'in bulunduğunu ispatlamasını betimler. Devrim niteliğindeki bu gelişmenin, sadece doğa bilimlerini değil, teolojiden felsefeye, siyasetten sanata pek çok alanı, en çok da insanın kendini dünya ve evrende yeniden konumlandırma çabasına yönelik paradigmaları nasıl etkilediğini Immanuel Kant, *Saf Aklın Eleştirisi*'nde Kopernik Devrimi ifadesini kullanarak anlatır. Kopernik devriminin felsefe için de ilham verici yeni bir metodun doğuşuna sebep olduğunu bir analogi ile açıklar; nasıl ki kozmoloji Güneşi Kopernik sonrasında merkez olarak tanımlıyorsa, bilme süreçlerinde de özne artık merkezde ve kurucu bir işlevle tanımlanabilir. Kant Kopernik'in astronomi için gerçekleştirdiği paradigma değişikliğini metafizik alanında gerçekleştirme

anlamda devrimci olan boyut ise, insanların çoğunun böylesine birbirine bağlı, bilinçli ve ciddi manada yaygın temelde kendi eylemlilik veya öz-örgütlenme becerilerine daha önce hiç inanmıyor olmasıydı. Örneğin izole bir köyde, serf olarak, tüm hayatları boyunca serf olarak yaşayacakları beklentisiyle doğuyorlardı. Kısaca yazgılarını ve en katı manada toplumsal düzeni tanrı vergisi veya doğal kabul ederek, daha iyi bir hayat konusunda varsa bir umutları, bunun ölümden sonrası için geçerli olduğunu düşünüyorlardı.

Kuram ve pratik arasındaki yukarıda anlatılan türden dönüştürücü ilişki nedeniyle pek çok insan, Aydınlanmaya dair söz konusu üç anlayışı zamanla benimseyerek, bağımsız dini cemaat ve kilisecilikten, seküler cumhuriyetçiliğe, liberalizm ve sosyalizme kadar birçok özgürlükçü (liberteryen) ideolojilere öncülük etmiştir. Bu türden yeni radikal saik ve hareketler, pek çok ekonomik ve siyasi tahakküme, Avrupa'nın bütününde ve Haiti, Birleşik Devletler ve Meksika gibi başka yerlerde devrimlerin patlamasına katkıda bulunarak, ağzının payını vermiştir. Söz konusu devrimci dönem 1789 civarında başlayıp, 1871'e değin (yirminci yüzyılın başında yeniden başlamak üzere) sürmüştür. Yaklaşık seksen yıla yayılan bu süreçte, özellikle Avrupa'daki halklar her on ya da yirmi yılda bir baş gösteren dramatik çalkantı ve kargaşalar esnasında, alt üst edici, köklü değişim ihtimalinin ufukta belirdiği bir zamanı yaşamıştır. Söz konusu on yıllar sonrasında milyonlarca insanın yaşadığı gündelik acıların kıskırtması ve Aydınlanma düşüncesi içerisindeki özgürleştirici unsurlarla başlayan pek çok isyan, her zaman devrimcilerin tasarladığı biçimde olmasa da, başarılı olmuştur. Krallar, soylular ve tanrılar devrimlerin dalgalarıyla yere serilmiş, mutlaki ve keyfi idare rejimleri sona ermiştir. Bunların yerine, sıklıkla radikaller arasındaki iktidar mücadelesini takiben, parlamentarizmin çeşitli seküler türleri veya temsili demokrasi gibi, yaşanan çağa özel, yeni ancak belirgin siyasi

---

arzusuyla, öznenin de tıpkı Güneş'in merkezde olması gibi deneyimin ve bilginin evrensel kurucusu olarak merkezde bulunması gerektiğini söyler. Kant epistemolojideki bu değişikliğe Kopernik Devrimi der. Bu durum batı dillerinde Kopernik Dönemeci (Copernican Turn) olarak geçtiğinden, metinde devrim yerine dönemeç kelimesini tercih ettim.

eğilimler kökleşmiştir.¹⁸ Murray Bookchin'in "üçüncü devrim" kavramı bu durumu çok iyi açıklar: önce despot bir yönetim devrimle alaşağı edilir, sonra devrimci toplumsal çevre içerisinde güçlerle, ilerleyen zamanlarda yeni zorbalıklar ve tahakküm türleri kurmak için yok edilecek doğrudan demokratik devrim (alt) yapısı ortaya çıkarılır.¹⁹ Bu dönemde bireysel özgürlük ve devrimci potansiyelin etkili ve yoğun biçimde dile getirildiği görülür. Yine bu dönemde, beraberinde yeni bir aşırı merkezileşme ve aşırı bireysellik getiren modern devletin kuruluşu ve yükselişine şahit olunur. Tüm bunlar anarşizmin devlet karşıtı ve ütopyacı anlayışla gelişimi için verimli birer zemindir.

Kapitalizm de, aralarında aristokrasinin ve feodal ayrıcalıkların devrimci bir biçimde ortadan kaldırılması da olan pek çok farklı nedenden ötürü ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi bu bağlamda özel, dönüştürücü bir güce sahipti. Sanayi Devrimi kırsal geçim ekonomilerini, özellikle büyümekte olan şehirlere ve fabrikalara ücretli emek veya sözleşmeli kölelik için kitle göçlerine zorlamıştır. Böylesi çöküntüler getiren bir değişim, hem vaatlere, hem de yeni türden kitlesel yoksullaşmalara yol açmıştı. İnsanlar katedral ve şatolardan yayılan iktidar yapılarına ilaveten, medeni kanunlar dışında bırakılarak lağvedilen akrabalık ilişkileri ve dinsel inançlar türünden, çoğunlukla boğucu köy gelenekleri gibi engellerden kurtulmuştu. Kent kaynaşmasında farklı kültürleri, fikir ve deneyimleri keşfetmiş ve bunlar pek çokları açısından yeni özgürlük biçimleri olarak hissedilmişti. Ancak hızla genişleyen metropollerdeki yaşam çoğu insan için hayat şartlarının kötüleşmesini, çalışma hayatı ve işin genel itibarıyla sömürü biçimi

18. Cumhuriyetler haricinde, daha sonraki devrimler farklı tipte yeni ve tartışmaya açık daha ölümcül siyasi formlar getirmiştir: diktatörlükler, otoriter veya totaliter rejimler, ya da faşizm gibi. Ancak anarşizmin 1840'larda ortaya çıkışını ve ilerleyişi anlatmak için o zaman zarfındaki en baskın açıklama hamlesi mutlakçı kilise ve devletten, parlamentocu hareketler ve kapitalizme dayalı uluslara uzanacaktır.

19. Bookchin, elbette "ilk devrim" sonrasında yaratılan iktidar boşluğunda öz-örgütlenme formlarının filizleneceğini ve bu sürecin devam ettirilebilmesinin, özgürlükçü Sol'un tepeden-aşağıya yönetimin yeni biçimlerini yeniden yürürlüğe koyma girişiminde bulunacak güçlere karşı "ikinci devrim" mücadelesini sürdürmesine bağlı olduğunu göstermeyi ummuştur. Bkz. Murray Bookchin, *The Third Revolution*, 4 cilt (Londra: Cassell, 1996-2005).

almasını da beraberinde getirmişti. Kapitalizmde “ekonomi”, insan hayatı ve insan olmayanların dünyası da dâhil diğer her şeyin üstünde bir önem arz etmeye başlamış, ekonomi toplumsal ilişkileri gittikçe yeniden yapılandırır hale gelmişti. Herkesten çok Karl Marx baskın toplumsal yapı haline gelecek sistemin ana özelliklerini Kapital isimli eserinin (1867) yanı sıra, daha öncesinde yazdığı *1844 El Yazmaları: Ekonomi, Politik ve Felsefe* başlıklı kitabında kuvvetli bir biçimde izah etmiştir.²⁰ Buna göre dünyayı az sayıda varlıklı ve çok sayıda yoksul yahut üretim araçlarının mülkiyetine sahip olanlarla, ücretli emek olarak köleleştirilmişler arasında bölen, “basit” bir ekonomik sömüründen öte bir şey olarak kapitalizmin, “büyü ya da yok ol” biçimindeki iç mantığı, hayatın bütününi kendi suretinde yeniden temellendirir. Kapitalizm, rekabeti ve insanların diğer insanlar üzerindeki tahakkümünü, sanki nefes almak misali hayatın olağan şartlarındanmış gibi “doğallaştırarak”, bu ve benzeri değerleri gittikçe daha başat hale getirir. Bu mantık, Marx’ın ortaya koyduğu haliyle, metadan yahut kapitalizmin “hücre formundan” diyalektik olarak ortaya çıkar: buna göre bir nesne ne kadar kullanışlı olduğuyla (kullanım değeriyle) değil, değiştirilebilirliği, yani başka şeylerle mübadele edilebilirliğiyle (değişim değeriyle) tanımlanır.²¹ Bu biçimde şeylerin kendi içerisinde bir değere sahip olmasından ziyade, hayatın bütünü kapitalist sistem içerisinde araçsallaştırılmış olur. Kapitalizm maddi ya da maddi olmayan, ekolojik veya duyuşsal, gittikçe daha çok şeyi- mümkün olduğunda tüm dünyayı- kaçınılmaz bir biçimde metalaştırma zorunluluğu yaratır. “Değer” kişinin değişim ve biriktirme sürecine ne ölçüde mecbur olduğuna göre belirlenir: bu para, mülk veya ötekiler üzerindeki iktidardır. Bu türden al-sat davranışı Marx’ın açıklamasına göre sonunda metanın bizzat kendisi tarafından maskelenir. Mal ve insan emeğinden, değer sistemlerine ve sosyal yapıya kadar meta olarak ele alındığında her şey, sanki insan yaratımından bağımsızmış gibi görünür. Bu yolla insanlar yabancılaşır, içe döner, yahut aslında

20. Bkz., özellikle Karl Marx, *Capital*: Cilt 1: A Critique o/Political Economy (1867; yeniden basım., London: Penguin, 1990), ve *Early Writings*’de yabancılaşma konusundaki Elyazmaları kısmı (Londra: Penguin, 1992).

21. Marx, *Capital*: Cilt 1, 90.

kendi eylemlerinin sonucu olan ve alternatif biçimlerde, daha insani şekilde yeniden kurgulanabilecek olan dünyadan uzaklaştırılmış gibi görünürler. Sitüasyonist (Durumcu) Enternasyonal'in²² sonradan ekleme yapacağı gibi, "çalışsın" yahut çalışmasın herkes, üzerindeki kontrol ölümcül değilse bile gittikçe artan ve hayatı körelen, kendi hayatının aktörü değil, seyircisi olan kişiler haline dönüşür.²³

Bu türden, Karl Polanyi'nin deyimiyle "büyük dönüşümler", kararlı bir antikapitalist ve özgürleştirici anlayış eşliğinde devrimci sosyalizmi getiren uygun ortamlardır.²⁴ Sosyalist kitle örgütleri ve hareketleri birbirinden farklı toplumsal hareketlerle meşguldürler. Devrimci sosyalistler analizlerini, amaçlarını ve stratejilerini tartışırken, sosyalistler arası çekişmeler de devrimci sosyalizm içerisinde komünizmden anarşizme çoğunlukla zıt eğilimler yaratmaktadır. Buna göre iki çatışmalı kamp vardır: özgürlükçü sosyalizm karşısında özgürlükçü olmayan (yahut daha sert bir ifadeyle otoriter) sosyalizm. Bunların her ikisi de, toplumu özel mülkiyeti ve sınıfı,

22. Ç.N. Sitüasyonist (Durumcu) Enternasyonal 1956-1972 arasında faaliyette olan, 1968 Fransa öğrenci ayaklanmalarıyla dünyada görünürlük kazanan, gündelik hayatta hem estetik, hem de politik bir devrimi amaçlayan, , kıta Avrupası merkezli enternasyonal muhalif bir örgüttür. Sitüasyonizmin kökenleri anti-otoriteriyen Marksizm ve anarşist sosyal demokrasiye dayanır, ayrıca Dadaizm, Sürrealizm, CoBrA, Letrism ve Enternasyonal İmajinist Bauhaus ekollerinden de etkilenmiştir. Sitüasyonizm "oyunlar" vasıtasıyla günlük yaşamdaki tahakkümü ve yabancılaşmayı kırarak, bireylerin yaratıcı potansiyellerini ortaya koydukları "kurulmuş durumlar" yaratmaya çağırır. Siyasal devrimin gündelik hayatın devriminden ayırlamayacağını ve devrimin bir şenlik havasında, bireylerin yaşayış biçimlerini dönüştürebilen bir devrim olması gerektiğini savunurlar. Mevcut düzenin sadece siyasi nitelikleri değil, gündelik nitelikleri de değişmelidir, aksi halde devrim mümkün olamaz. Sitüasyonistler 20. Yüzyıl kapitalizminin toplumsal ve günlük yaşama müdahalesi üzerine analizleriyle Marksizm ve radikal sola yeni bir izlek belirlemiştir. "Dérive", "Psikocoğrafya", "Détournement" ve "Gösteri Toplumu" gibi önemli analiz kategorilerini devrimci terminolojiye eklemiştir. Kapitalist toplum ve gündelik yaşam eleştirileriyle bireylerin kolektif olarak yarattıkları tamamen yeni bir dünya düzeni önermişlerdir. Marksist bir perspektifle bu yeni dünyanın detaylarını (örneğin üretim-tüketim mekanizmaları, şehircilik, mimarlık, insanlar arası ilişkiler gibi) ve bu dünyayı kurabilmenin yollarını ortaya koymuşlardır.

23. Bkz. Guy Debord, *Society of the Spectacle* (Detroit: Black and Red, 1977). Ken Knabb'ın s (2002)tarihli ve <http://www.bopsecrets.org/SI/debord/index.htm> adresindeki çevirisi.

24. Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time* (1944; yeniden bas., Boston: Beacon Press, 2001).

sınıf mücadelesi ile ortadan kaldırarak komüniter (toplulukçu) adalet ve eşitlik biçimleri çizgisinde dönüştürmeye çalışır. Marx'ın, kapitalizmin başka bir toplumsal-ekonomik sistemle "pazarlık" yürütmeyip, sadece yayılacağına dair iddiasını kabul eden sosyalistler, kapitalizmin ortadan kaldırılmasını insan özgürleşmesinin anahtarı olarak görürler.

Anarşizm böylesi bir toplumsal ortamda, Kropotkin'in sözleriyle ifade edecek olursak, sosyalizmin "sol kanadı" olarak gelişmiştir.²⁵ Tüm sosyalistler gibi anarşistler de ekonomiye, özel olarak da kapitalizme odaklanmış, fabrika ve tarlalarda çalışan sınıfları, aynı zamanda zanaatkarları devrimin asıl özneleri olarak görmüşlerdir. Anarşistler pek çok sosyalistin, en hafif ifadeyle, devlete yönelik eleştirilerinin yumuşaklığı nedeniyle anarşizmin özgürlükçü olmayan "sağ" kısmını oluşturduğunu düşünmüşlerdir. Söz konusu en eski anarşist gruplar, tıpkı kendilerinden sonra gelen anarşistler gibi, devleti toplumsal tahakkümün oluşumunda suç ortağı olarak görmekteydi; devlet, kapitalizmi tamamlayan ve onunla birlikte çalışan bir yapıydı, ancak devletin kendine has, ayrı bir varlığı söz konusuydu. Tıpkı kapitalizm gibi devlet de, herhangi bir başka toplumsal-siyasi sistemle "pazarlık" etmezdi. Devlet yönetsel alanını gittikçe daha çok büyötmeye, genişletmeye çalışırdı. Devlet ne tarafsız, ne de "dengelenip frenlenebilecek"²⁶ bir şeydi. Devletin siyasi gücü tekeline almak için kendine has bir komuta ve kontrol mantığı vardı. Anarşistler devletin kapitalizmi yıkmak için de, kapitalist olmayan, devletsiz topluma geçiş stratejisi olarak da kullanılamayacağına inanıyordu. Örneğin *Komünist Manifesto*'nun "tüm toplumların bugüne kadarki tarihi, sınıf savaşmaları tarihidir"²⁷ savının aksine, yaşadıkları zamanın üç büyük sorunu olan- serma-

25. Peter Kropotkin, "Anarchism:" Encyclopedia Britannica (1905), erişim http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/kropotkin/britannia/anarchy.html.

26. Ç.N: Orijinal metindeki "checked and balanced" kavramını, genel kullanımını ifade eden kuvvetler ayrılığı-yasama yürütme yargının ayrılığından ziyade, bağlam nedeniyle metindeki biçimde kullanmayı uygun buldum.

27. Karl Marx ve Friedrich Engels, *The Communist Manifesto* (1848; yeniden basım., Londra: Penguin, 2002), 219.

ye, devlet ve kiliseye²⁸- odaklı, kapsamlı ve samimi bir “tanrısız, efendisiz” bakış açısını savunuyorlardı. Burada anarşistler tarihi ciddiye almıyor değildi; ancak – anarşizmin on yıllar boyunca yazmaya devam edeceği türden, başka tarihler ve başka mücadeleler olduğunu işaret ediyorlardı.

Pek çoklarının bugün keşfettiği gibi anarşizm, Marksizm’in çok uzun zamandır uğraşılıyor olması gereken bir şeyi en başından keşfetmişti: bu da tahakküm ve hiyerarşiyle, bunların yerini her bağlamda çok daha büyük özgürlüklerin alması gereği idi. Bununla birlikte anarşizmin klasik dönemi sayısız kör nokta, hatta belli oranda saflık da barındırmaktaydı. Toplumsal cinsiyet ve “ırk” gibi kapitalizmden, devletten ve kilisenin ötesine geçen bazı alanlarda ortaya çıkan tahakküm ilişkileri, ekseriyetle ya baştan savma bir biçimde ele alınıyor yahut bütünüyle göz ardı ediliyordu. On dokuzuncu yüzyıl anarşizmi farklı tür tahakküm ilişkilerini tespit eder ve tanımlarken, her daim zamanının ilerisinde değildi. Bu, çevreyle ilgili sorunlarla pek ilgilenmemesi hali için de geçerli bir durumdu. Söz konusu insan doğasına ilişkin sorular olduğunda, oldukça küçük bir grup anarşist kapitalizm veya devlet olmaksızın insanların birbiriyle kolaylıkla anlaşabileceğini ve hiyerarşik olmayan kurumlara ya çok az ihtiyaç duyacaklarını ya da hiç ihtiyaç duymayacaklarını düşünüyordu.

Klasik anarşizmi, örgütlenme türleri ve sayısız tahakküm biçimini çok daha gelişmiş bir şekilde anlayan ve çözümleyen günümüz anarşizmi ve sosyalizmlerle kıyaslamak elbette biraz insafsızlık olacaktır. Anarşizm kuramsal olarak ve praxis yoluyla zaman içerisinde gelişmiştir. Anarşizmin en temel ve esaslı özelliklerinde biri olarak dinamizmi, kendi kendine meydan okumaya olanak tanımaktadır.

Diğer toplumsal hareketlere ve radikal fikirlere açık hali, anarşizmin daha da yayılıp gelişmesine katkı sağlamıştır. Yeni herhangi bir siyasi felsefe gibi anarşizm de çok uzun yıllar boyunca pek çok zihnin, fikrin ve denemenin sayesinde daha kuvvetli, incelikli bir

28. Ç.N: Metnin orijinalinde organize din ifadesi yerine kilise kelimesi kullanılmıştır, bağlamsal olarak binası- tapınağı, öğretisi, din görevlileri ve bu görevlilerin eğitildiği kurumlarla, görevlendirildiği ve iş bölümü yaptığı bürokratik sistemin tümünü ifade eden organize din kavramını kullanmayı uygun buldum.

dünya görüşüne, - eğer anarşizmin başlangıçtaki saikleri ciddiyetle ele alınırsa görüleceği üzere- aslında bir sürece, daima genişleyerek, kendi eski ve yeni kör noktalarına açıklık getiren bir bakış açısına dönüşmüştür. Anarşizm, son zamanlarda yayınlanmış bir antolojinin başlığı yardımıyla zikretmek gerekirse, “sadece” bir başlangıçtı, halen bir başlangıçtır ve kendini sürekli olarak bu biçimde, başlangıç noktasında görmektedir.²⁹

Anarşizmin başından itibaren asıl arzusu tüm zorlayıcı hiyerarşik toplumsal ilişkileri saptayarak, bunların kökünü kazımak ve her durumda karşılıklı rızaya dayalı, eşit ilişkiler tasarlayıp kurmaktır. Devrim olasılığı esnasında ve eski yaşam biçimlerinin çok büyük kapsamlı dönüşüm aşamalarında bariz bir biçimde ortadan kalktığı anlarda ilk anarşistler, daha iyi bir dünya için geliştirdikleri tasavvur ve öngörülerinde sıklıkla abartılı bir tutum takınmıştır. Anarşizmin ilk kuşakları, kaybedilmiş (küçük ölçekli tarım topluluklarından müstereklerle) ve kazanılmış (potansiyel anlamda özgürleştirici teknolojilerden daha demokratik potansiyelli siyasi yapılara) değin ne varsa, bunlardan yararlanarak taviz ve ödüne açık olmayan bir dizi yeniden kurgulayıcı etik prensibi hünerle oluşturmuştur.

Söz konusu etik ilkeler anarşist praksisin en inandırıcı boyutunu oluşturarak, halen anarşizme hayat vermektedir. Anarşizmin etik değerleri, özgürlüğün göz kamaştırıcı ufuklarına, aslında hayatın kalite ve niteliğini herkes için şimdi artırarak yaklaşma ısrarında bir meydan okumadır. Anarşizm her zaman, “imkânsızı gerçekleştirmeye çalışırken” dahi, “imkânsızı talep eder”. Anarşizmin idealizmi bütünüyle faydacıdır. Hiyerarşik toplumsal organizasyon türleri, insanların büyük çoğunluğunun ihtiyaçları veya arzularını asla karşılayamaz, ancak böylesi bir amacı gerçekleştirmekte yol alma becerisini gösteren toplumsal örgütlenmeler, çoğu kez hiyerarşik olmayan örgütlenme biçimleridir. Hiyerarşik olmayan örgütlenmeler, ütopyacı görüş ve düşüncelerle denemelere girişmeyi yüceltir ve etik hale getirir. Başka hiçbir siyasi felsefe bunu böylesine cömert ve tutarlı bir biçimde,

29. Allan Antliff, ed., *Only a Beginning: An Anarchist Anthology* (Vancouver: Arsenal Pulp Press, 2004).

böylesine inatla ve serüvenin kendi içindeki pek çok çıkmazı etraflı bir dürüstlikle ele alarak gerçekleştiremez.

Söz konusu etik değerlerin sürekli olarak detaylandırılması ve açıklanması gerekmektedir. Etik prensipler uygulanabilir ve heyecan verici olmaya devam edebilmek için, öznel tarihsel şartlara uyum göstermek durumundadır. Yine de başlangıcından bu yana anarşizm kendini bir dizi ortak değer üzerine kurmuştur. Bu değerler özgürlük ve serbestiyet, dayanışma ve enternasyonalizm, gönüllülüğe dayalı birlikler ile federasyon, eğitim, kendiliğindenlik ve uyum ile karşılıklı yardım gibi birbiriyle ilişkili kavramlar hakkındadır. Anarşist prensipler, insanlığın herkesin ihtiyaçları ve arzularını hiyerarşik olmayan işbirliği ve kolektif düzenlemelerle karşılama potansiyelini tasdik eder ve bunu gerçekleştirme sözü verir. Aşağıda göreceğimiz gibi, anarşizm diğer sosyalistlerin sorgulamakta başarısız oldukları çeşitli kelimelere “öz” ön ekini ilave ederek, herkesle, herkes için ve herkesin toplumu için diğerleriyle çaba harcayan, birbirine bütünüyle eklemelenmiş toplumsal benlik ve karakterler yaratmayı temellendiren etik projeyi vücuda getirir.

İlk anarşistler kendi kaderini tayin ve öz örgütlülük, özyönetim ve özdenetim gibi kavramları yeni toplumun temelini oluşturacak olmaları nedeniyle ileri sürerek bizim devam ettirdiğimiz çabaları başlatmış oldular. Etkili ve inandırıcı olmalarına ilaveten, böylesine kapsayıcı ve her şeyi ilgilendiren türden etik ilkeler anarşizmi fark edilir bir biçimde birbirine bağlayan silsile teyelleri ise, anarşistlerin bu değerleri özgül biçimlerde uygulamaya koyması da karmaşık biçimli bir kırkyamanın³⁰ parçalarıdır. Siyasi felsefelerin tümü müsterek bir bütün içerisinde farklı türde eğilimler, birbirine benzemez

30. Ç.N.: Kırkyama kumaş artıklarından dikilen örtü ve yorganlar için kullanılan bir terimdir, Yamalı bohça, kırkpare, patchwork isimleriyle de anılan, tümüyle hazırlayanın imgelemi ile şekillenen kırkyama, dünyanın her yerinde yapılmaktadır. Tarihi hayli eskiye dayanan bu el sanatının aslında yoksulluk nedeniyle doğduğu düşünülmektedir. Savaş ve yokluk zamanlarında birbirine benzemeyen, ufak-atık kumaşların birleştirilmesiyle yapılan örtüler, daha sonra, sanata doğru evrilmiştir. Geçmişte yaşamış aile fertleri ve onların kullandığı eşyalardan artan kumaşların değerlendirilmesiyle aile tarihi açısından özellikle okuma yazma bilmeyen kuşaklar ve kadınlar arasında tarih bilincine önemli bir katkısı da bulunan kırkyama sanatı, emek ve zaman gerektiren, incelikli bir iştir.

bakış açıları içerir. Anarşizm dolaylı olarak olsa bile, bu durumu tam da kendi siyaseti olarak, niteliksel bir anlama sahip olmak için farklılık içerisinde birliğe olanak tanıyan yaratıcı bir itki ve sevk olarak algılamıştır. Açıkça belirtmek gerekir ki, bu durumu dile getirmek, gerçekleştirmekten güçtür. Anarşistler şahıs ve toplum arasında dengeleyici bir eylem olarak, mutlu bir denge halini elde etmek için birlik ve farklılıkla oynamak durumundadır. Klasik anarşistler en önemli yoldaşlık gerekçelerinden biri olmasa da, farklılıklarını topluma şeffaf bir biçimde şahsen tanıtır ve teşhis etmiştir. “Sıfatların anarşizmi”, hizipçilik ya da çatışma işareti olmaktan ziyade, zengin bir vurgular ve tutkular seçkisinin geliştirilme vesilesi olmuştur anarşizm. Anarşizm bayrağı altında birleştiklerinde sıfat niteliğindeki pek çok betimleme, her zamankinden daha eşitlikçi bir topluma ilişkin ideal ve kaygıları –en azından buna yönelik umudu–daha da yükseltmiştir.

Anarşizmin başlangıç yılları, pek çok düşünce “ekolünün” çıkışına da sahne olmuştur. Bu eğilimler çok geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Bunlar anarşizm içindeki bireyci damarlarla komünizm, karşılıklı bağımlılık ve kolektivizme ilişkin yaklaşımları dengeleme çabalarına yönelik gerilimi kontrol altına almaya yaramıştır. Söz konusu eğilimler felsefi ve evrimsel perspektiflerden, doğrudan eylem ve başkaldırıya değin her türü içermektedir. Ekonomiden psikolojiye, oradan dinsel ve manevi olana dair pek çok şeyi vurgulayarak dünya üzerinde çok sayıda mücadeleyi ve toplumsal hareketi etkilemiştir.³¹ Daha önce bahsi geçen etik ilkelerin ötesinde bu eğilimlerin tümü, devletin yapaylığını, [insan doğasına] yabancılığını ve zorlayıcılığını; devletin çoğunluk pahasına daima bir azınlığın ve güçlü olanın çıkarlarını temsil ettiğini; ve kendi kendini devam ettirmek için şiddet tekeline dayandığını savunur. Anarşist akımların neredeyse tümü emeğe ilişkin özgürlükçü sosyalizme başvurur.³² Ve hepsi –sürece yayılmış yahut ani– temel toplumsal dönüşümlerin bireylerin öz

31. Bu türden farklı eğilimler için Guerin, Marshall, Harper, ve Graham’ın yukarıda, notlar bölümünde aktarılmış antolojilerine bkz.

32. Gustav Landauer ve onun daha toplum odaklı sosyalizmi gibi bazı müstesna çevreler için bkz. Gustav Landauer, *Revolution and Other Writings: A Political Reader*, der., Gabriel Kuhn (Oakland, CA: PM Press, 2010).

benlikleri ve toplumun bütünüyle gerçekleşebilmesi için devletin, sermayenin, organize dinin ve diğer engellerin ötesine geçmesinin gerekliliğini kabul etmiştir.

Klasik anarşistler devrimciler ve propagandacılarla kelimenin tam anlamıyla ilişkilenerken kuramlarını aktif ve yaratıcı bir biçimde hayata geçirmekle ilgiliydiler. Bazıları bugünün anarşistlerinin oldukça aşına olduğu türden her çeşit projeyi başlatmıştı. İşçi yurt ve salonları gibi kolektif birlikte yaşam ortamları ve müşterek toplumsal mekânlar yaratarak, yerel para birimlerinden yardımlaşma dernekleri ve okullara kadar maddi ihtiyaçlara dair her şeyi karşılamışlardır. Anarşistler federatif organizasyonlar kurmuş ve konferanslar düzenlemiş; kendilerini gayret gerektiren kampanyalara, ajitatif konuşma turlarına ve sayısız basım-yayım etkinliğine vermişlerdir. Çalışan sınıflar arasında sabır ve sebatla örgütlenerek, konsey biçimindeki örgütlenmeleri gündelik hayata sokmuşlardır. Söz konusu mühim “projelerden” yürek parçalayıcı bir güzelliğe ve hazin bir mağlubiyete haiz bir tanesi, 1930’larda İspanya’da devrim sürecindeki büyük ölçekli, özyönetim denemesidir.³³ Ancak anarşistler ve diğer toplumsal devrimcilerin en iyi çabalarına karşın, tarih yirminci yüzyılın başından ortalarına kadar özgürlüğe giden dönemecin alınmasında bir destek sunmamıştır.

İlerleyiş

“Anarşizmin amacı toplumu özgürlükçü bir yöne sevk edecek güçleri teşvik etmektir.”

-Sam Dolgoff.

The Relevance of Anarchism to Modern Society, 1970.

Klasik anarşizmin amacı, aslında hâlihazırda varolan komünizm ve faşizmin yükselişiyle yerküreyi kasıp kavuran şiddetli dönüşümlere

33. Anarşizm tarihinde belki de İspanya Devrimi gibi tek bir olay hakkında bu kadar çok kitap yazıldığı görülmemiştir, ancak en sevimli ve hüznü, çalışmalarından biri, samimi bir liberteryen sosyalist olan George Orwell’in, Ken Loach’un çektiği, yine sevimli ve sıcak bir film olan *Land and Freedom*’da kısmen anlatılan *Homage to Catalonia*’sıdır (1938; yeniden basım, Orlando, FL: Harcourt, Inc., 1980).

karşı bir savunma hattı değildi. Tarihsel güçler toplumu kanlı ve tehlikeli bir yöne sevk etmişti. Anarşizm bu dönemde ortadan kalkmamış, ancak safları önemli ölçüde azalmıştır. Aralarında Gustav Landauner gibi 1919 Bavyera Devrimi'nde ilk faşist gruplarca ve 1934'te Oranienburg toplama kampında Nazilerce katledilen Erich Mühsam gibi çok önemli, mihenk taşı vasfında anarşist figürler öldürülmüştü. Diğerleri ise, ya 1922'de Ricardo Flores Magón gibi, yahut 1936'da intihar eden Alexander Berkman gibi hapiste ölmüştür. Anarşistler gittikçe tecrit edilir olmuşlardı. Kropotkin'in 1921'deki ölümüyle cenazesi için bir araya gelinmesi, 1987'ye kadar Rusya'da – Vladimir Lenin'in izniyle yapılmış olsa da- Rusya'da gerçekleşen son kitlesel anarşist gösteri olacaktı. Dünyanın pek çok yerinde anarşistler hapsedilmiş, sürgüne gönderilmiş veya katledilmişti. Birleşik Devletler'deki Kızıl Tehlike (*Red Scare*)³⁴ ve pek çok Komünist partinin radikal muhalefetine tasfiyesi gibi baskıların kurbanı olmuşlardı. Sonuçta anarşizm çok daha az coşkulu hale gelmiş, kendi kendinin hayaletine dönüşmüştür. Bu durum insanların siyaseti keşfetmelerini zorlaştırmış, anarşistlerin ve anarşist çabaların niceliğini daha da azaltmıştır. Durum neredeyse otoriterlik karşıtı Sol'un bir veya iki kuşağının yok olması gibiydi.

Aynı zamanda dünya da değişmişti- ancak bu değişim anarşistlerin savunduğu her şeyin tam da zıddı yönündeydi. Faşizm, Bolşevizm ve Maoizm; Birleşik Devletler'in dünyada süper güç haline gelişi; nükleer savaş tehdidiyle soğuk savaş; veya bunlara benzer, yeni yeni boy gösteren diğer olgular tahakküm biçimlerini yaygınlaştı-

34 Ç.N. Red Scare ifadesi Türkçeye çoğunlukla Kızıl Tehlike olarak çevrilmiş ancak ABD'de farklı dönemlerde ortaya çıkan Komünist ve anarşistlere yönelik panik sonrası artan baskıları ve negatif propagandayı ifade etmektedir. İlk aşaması 1919-1920 yıllarında, ikinci aşaması ise 1947-1957 yılları arasında yaşanmış, ABD içindeki anarşist ve sosyalistlere karşı başlatılan, komünizm korkusunu ifade eden, karşı propaganda ve sindirme politikasına verilen addır. 1917'deki Rusya'daki Ekim Devrimi ve 1919 yılındaki işçi grevleri ilk dalganın, II. Dünya Savaşı'nı izleyen 1947-1957 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin savaş sırasındaki başarısı, Doğu Avrupa ve Çin'de sosyalizmin yükselişi ve Amerika Birleşik Devletleri içerisindeki sosyalist gruplar nedeniyle oluşan kovuşturmalardan dolayı yaşanan tedirginlik ise ikinci dalganın gerekçelerini oluşturur. Her iki dalga da işten çıkarmalar, kovuşturmalar ve yargılamalara, hatta idamlara sebep olmuştur.

diğından, özgürleştirici siyaset üzerine düşünmek veya özgürleştirici siyasetin ele alınmasını zorunlu kılmalıdır. Anarşizmi yeniden kurma çabaları yavaş seyrete de, asla tamamen kaybolmamıştır. Anarşizm [İkinci Dünya] savaşını takiben, 1960'lar süresince ve bu dönemin sonrasında kendini yeniden yapılandırarak yirminci yüzyıla uygun hale gelme mücadelesi vermiştir. Anarşizm radikal feminizm ve kuir kurtuluş (özgürlük) hareketi³⁵ yahut Almanya'daki Otonom (*Autonomen*) ve Meksika'daki *Zapatistalar* gibi, örtüştüğü veya aynı fikirde olduğu hareketlerden ilham alarak fikirlerini geliştirmiştir. Anarşizm hem açıkça, hem de bariz olmayan biçimlerde, Amsterdam'ın oyunbaz kent siyaseti Provo'dan, yeni radikal ekolojik yaklaşımlardan nükleer karşıtı akım ve Önce Dünya! Hareketine, Britanya kelle vergisi isyanından, pek çok akıma kadar her şeye ilham vermiştir.³⁶

35. Ç.N.: İngilizce'de tuhaf, "acayip", "sıra dışı", "eksantrik", "şüpheli", "denge-siz", "normal olmayan", "yamuk" anlamında, argoda eşcinselleri aşağılamak için kullanılan queer kelimesi, 1990'lardan itibaren ABD'de yaygın biçimde ana akım LGBT hareketi dışında kalan gruplar tarafından bilinçli ve politik bir stratejinin parçası olarak, olumsuz içeriğinden bağımsızlaştırılarak, eşcinsel, heteroseksüel, biseksüel gibi sabit-normatif bir kategoriye dahil olmaksızın ve adlandırılmaksızın var olmak isteyen bireylerin kullanmaya başladığı terim, cinsiyetler, cinsiyet hal-leri ve cinsel kimlikler arasındaki sınırları silme gayesinde bir kuram ve akademik disiplindir.

Kuir kurtuluş (özgürlük) hareketi ise cinsellik ve cinsiyet kimliği, sadece cinsellikle ilgili sınırlı kalmaksızın kesişimsel olarak sınıf, ırk, etnisite ve engellilik gibi alanları da kapsayan, normale dair tüm toplumsal ön kabulleri sorgulayarak, bunlara itiraz ve direniş sergilenmesi iddiasındaki radikal politik eylemleri anlatır. Hegemonik kimliklerin tümünü sorunlaştırıp kimliğin ifade bulduğu terimlerin kendilerini siyasetleştirerek, iktidarın işleyiş mekanizmasını sekteye uğratmaya, iktidarın kimlikleri sabitleyerek ürettiği kültürlere gömülü normların istikrarını bozarak yeni direniş noktaları ve yeni dayanışma alanları yaratmak, kuir kurtuluş hareketinin asıl hedefini oluşturur.

36. Bu hareketlere ilişkin tarihsel çalışmalara bir kaç örnek olarak Alice Echols, *Daring to Be Bad: Radical Feminism in America, 1967- 1975* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1989); Andy Cornell, "Anarchism and the Movement for a New Society: Direct Action and Prefigurative Community in the 1970s and 1980s," *Perspectives* (2009) sayılabilir, bu çalışmalar <http://anarchiststudies.org/node1292> sitesinden okunabilir ; yine Tommi Avicelli Mecca, der., *Smash the Church, Smash the State! The Early Years of Gay Liberation* (San Francisco: City Lights Publishers, 2009); George Katsiaficas, *The Subversion of Politics: European Autonomous Social Movements and the Decolonization of Everyday Life* (Oakland, CA: AK Press, 2006); Ziga Vodovnik, der., *YA BASTA! Ten Years of the Zapatista Uprising: Writings of Subcomandante Insurgente Marcos* (Oakland, CA: AK Press, 2004);

Anarşizm bazı mevzular konusunda- mesela Komünizmin çöküşü ve bunu takiben yükselen tek kutuplu neoliberalizm gibi gelişmeler konusunda- çağın gerisinde kalmış gibi görünse de, gelişmeye ve büyümeye devam etmiştir.

Yirminci yüzyıl sona ererken 1999'da gerçekleşen "Seattle muharebesi" anarşizmin kendi geleneği içerisindeki zincirleme yeniden keşif sürecinin bütününe dışavurumlarından sadece biridir.³⁷ Sıklıkla "yeni" anarşizmin doğum anı olarak görülen bu olaylar, anarşistlerin Seattle'ın kitlesel olarak harekete geçmesinde³⁸ ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) toplantılarının başarılı bir biçimde tatil ettirilmesinde artık bugün aşikâr olan katkısı, aslında çoktan gerçekleşmiş bir şeyi işaret etmekten daha fazlası anlamına gelmektedir: bu da modern anarşizmin gizli veya dolambaçlı olsa da, kendi "klasik" geçmişinden doğrudan bir hat açarak gelişmiş olmasıdır. Seattle'ın bu noktadaki işlevi ise, ister Starbucks kafelerinin camlarına tuğlalar fırlatan "kara blok" anarşistleri, ister konuşma konseyi³⁹ ve müşterek amaçları nedeniyle bir arada olan grup modellerinin uygulamada nasıl işlediğine dair açıklamalar vasıtasıyla olsun, dikkatleri canlanan ve enerji kazanan anarşizm

---

Richard Kempton, *Provo: Amsterdam's Anarchist Revolt* (Brooklyn: Auronomedia, 2007); Barbara Epstein, *Political Protest and Cultural Revolution: Nonviolent Direct Action in the 1970s and 1980s* (Berkeley: University of California Press, 1991); ve *Earth First! Dergisi* <http://www.earthfirstjournal.org> adresinden takip edilebilir; ayrıca bkz. Danny Burns, *Poll Tax Rebellion* (Scotland: AK Press, 1992).

37. Söz konusu kitle hareketine ilişkin sayısız kitap, makale, film ve haber olsa da, bunların pek çoğu Seattle 1999'dan hemen sonra yazılmıştır, bunlardan en güncel olanı David Solnit ve Rebecca Solnit'in, *The Battle of the Story of the "Battle of Seattle"* (Oakland, CA: AK Press, 2009)'dur, ve Seattle isyanının onuncu yıldönümü için hazırlanmıştır.

38. Ç.N.: Milstein orijinal metinde dilimizde seferberlik karşılığına denk düşen "mobilization" kelimesini kullanmıştır, ancak seferberlik kelimesi askeri seferberliği çağrıştırdığından ve militarizm göndermesi de içerdiğinden böyle bir metinde kitlesel olarak harekete geçme ifadesinin kullanımını daha uygun buldum.

39. Ç.N.: Konuşma konseyi, sıklıkla sivil itaatsizlik eylemleri için, müşterek çıkarları çerçevesinde bir araya gelmiş grup ya da grup kümelerini betimlemek için kullanılır. Konuşma aslında konuşmacının kısaltılmış halidir ve konuşmacılar her bir müşterek çıkar grubu ya da gruplar kümesi tarafından, söz konusu konseylerde temsil edilmek üzere seçilir. Bu konseyler çoğunlukla fikir birliği (oydaşma) yöntemiyle kararlar alır.

üzerine yoğunlaştırmak olmuştur.⁴⁰ Anarşizme çoğunlukla görünülük ve ses kazandıran, dünyanın farklı bölgelerindeki diğer “aşağıdan hareketlerle” işbirliği içerisinde siyasi tahayyülü yeniden ele geçirmesine yardım eden, Seattle’dır.

Anarşizmin modernleşmesine zaman zaman neredeyse baş döndüren türde farklı vurgu dizileri damgasını vurmuş gibi görünmektedir. Çoğunlukla sağlıklı bir gelişime işaret eden gittikçe artan bu çeşitlilik ve çoğulluk, anarşizmi bugünün dünyasıyla alakalı kalmaya ve yeniden kurgulayıcı tasavvur ve öngörülerini şu anın olanaklarından çıkarmaya sevk etmektedir. Ancak anarşizmin çağdaş kapitalist toplumu betimleyen pek çok şartın yanında, artan bölünmeler ve aciliyetlere karşı bir bağıksılığı yine de yoktur. Anarşizm bizzat kınadığı olgular nedeniyle de zarar görmektedir. Anarşistlerin savunduğu müşterek topluluklardan oluşan müşterek bile, herhangi bir mekân hissinden ve dolayısıyla birbirlerinden, insanlığın çoğu gibi, yabancılaşmıştır. Anarşistler her şeye rağmen ayırt edici ortak değerlere sahip ve dolayısıyla yaşamlarını ve projelerini yapılandıran derin bir takdire sahiptir. Bu nedenle anarşizm adı verilen sınırları muğlak teşekküle, halen anlaşılması güç bir tanım olarak hissettirebilen harekete cisim kazandırmak için, tüm anarşistleri tanımlayacak türde anlayış kümelerini keşfetmek üzere geri dönelim.

Özgürlük Felsefesi

“Olasılık bir lüks değildir, ekmek kadar elzemdir.”

-Judith Butler, *Undoing Gender*, 2004.

Devrimci bir Duruş

Anarşizm her şeyden önce devrimci bir siyasi felsefedir. Bu, anarşizmin

40. Kara Bloklar hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Black_bloc; <http://www.infoshop.org/page/BlackBlocPapers> sitesinden de erişilebilecek olan David van Deusen ve Xavier Massot, der., *The Black Bloc Papers*, 2nd ed. (Shawnee Mission, KS: Breaking Glass Press, 2010); müşterek amaçlar için bir araya gelen gruplar ve konuş bkz. <http://www.rantcollective.net/article.php?id=30>.

kelimenin tam anlamıyla bütünüyle radikal olmasından kaynaklıdır: olguların asıl kökenini anlamak ve buradan hareketle mevcut şartları kökünden değiştirmek. Anarşizm, en geniş anlamda birey ve toplumsal özgürlük yönünde toplumu temelden dönüştürmeyi arzular. Bu çoğunlukla pratikte farklı tipte “reformla” veya yenilikle uğraşmak anlamına gelir, ancak bu etkinliklerin bir bölümü aynı zamanda devrimci siyaseti ifade etme girişimleridir. Söz konusu devrimi işaret eden reformların uygulanması bir yana, idare edilmesi şüphesiz ki zordur. Bu sorunu çözmeye ilişkin taktik ve stratejiler hakkında anarşizm içerisindeki yerinde tartışmalar, özellikle kapitalizmin, anarşizmin yoluna çıkan her şeyi geri kazanmak üzere şaşırtıcı bir hünere sahip oluşundan kaynaklanır.

Zorluklara karşın anarşistler asla katıksız, reformcu bir tavrı savunmamıştır. Nihai bir amaç olarak reformlara, yahut hâlihazırdaki toplumsal düzeni cazip gösterecek türde de iyileştirmeler yapılmasına hiçbir surette iştirakte bulunmamak için ellerinden geleni yapmışlardır. Anarşistlerin “buradan” “oraya” geçebilmek konusundaki çabaları, bilinçli olarak şu anki toplumsal düzenlemelerin, bu düzenlemelerin bilakis varlık nedenlerinin, herkesin ihtiyaç ve arzularını karşılamaya yönelik olamayacağının altını çizer. Anarşistler “gelecekteki toplum idealinin tahakkümsüz olacağı fikriyle yetinmemiş”, anarko-sendikacı Rudolf Rocker’ın uzun zaman önce saptadığı gibi; anarşistler örgütlenme çabalarını eş zamanlı olarak ve bilhassa, “devletin etkinliklerini sınırlandırarak, hayatın her tür bölümünde kullandığı nüfuzu engellemeye” yöneltmişlerdir.⁴¹ Anarşizm yüzeysel çabalardan, basitçe harap olmuş dünyanın daha az zarar veren bir hal alması için uğraşmaktan tatmin olmaz. Anarşizmin eksiksiz ve kapsamlı eleştirisi, toplumun bütünlüklü bir biçimde yeniden tahayyülünü ve yeniden yapılandırılmasını amaçlar. Anarşizm kapsamlı bir eleştiri yoluyla toplumun top yekûn yeniden tahayyülü ve yapılandırılmasını hem herkesin özgür olabilmesinin, ayrıca insanlığın insan olmayan dünya (çev. Örneğin hayvanlarla ve doğa) ile uyumlu hale gelmek gibi bir niyeti varsa eğer,

41. Rudolf Rocker, *Anarcho-Syndicalism: Theory and Practice* (1938; yeniden basım .., Oakland, CA: AK Press, 2004), 73.

bu uyumun sağlanmasının ön şartı olarak görür.

Daha önce de değinildiği gibi, anarşizm başlangıcından itibaren özgürlükçü toplumun gelişimini tökezleten iki çok büyük engel arz eden kapitalizm ve devlete odaklanmıştır. Kapitalizm ve devlet çifti, ne acıdır ki, halen toplumsal yoksullaşma ve kontrolün en baskın biçimidir. Kapitalizm ve devlet yönetimi söz konusu yoksulluk ve kontrolün insanlara doğal gösterilmesinde büyük önem ifade eder. Kapitalizm ve devlet birbirinden bağımsız, ancak sıklıkla ilişkili iç mantıklarıyla, iktidar tekelinin daima çoğunluk aleyhine küçük bir azınlığın elinde toplanmasını sağlar. Bu hal her bir sistemin hem sürekli olarak genişlemesini, hem de egemenliğini gizlemesini gerekli kılar. Kapitalizm ve devlet ayakta kalabilmek için çoğu insanın maddi anlamda yoksul ve haklarından yoksun iktisadi aktörler, toplumsal olarak muhtaç ve siyasi aktörler olarak da haklarından mahrum oluşunu normal göstermek zorundadır. Toplumsal ilişkileri, düşüncesizce var olma ve davranma biçimleri vasıtasıyla kendi imgelerine uygun biçimde yeniden yapılandırmak mecburiyetindedirler. Dünya insanlığın çoğunluğunun bir üretimi olarak çoğunluktan esirgenmiş, geriye kalan bir avuç insan ise hayatın bütünü için bağlayıcı kararlar almak durumunda bırakılmıştır. Anarşizm bu nedenle ısrarlı ve sağlam bir biçimde devrimci bir siyaseti garantilemek üzere, antikapitalist ve anti-devletçidir, çünkü böylesi temel sistemlerle mücadele etmek bu sistemlerin kökenine inmeyi zorunlu kılar. Kapitalizm ve devletin ötesine geçmek dünyayı tepeetaklak etmekten, tüm tekelleri dağıtmak ve kurumlardan etiğe, oradan gündelik yaşama, alışılmış ve kanıksanmış her şeyi kırmaktan daha az bir şeye denk gelmez.

Bu nedenle küresel anlamda pek çok hareket ve şimdi de iklim adaletine ilişkin hareketler, şirketleri anahtar olarak görür, anarşistler ne kadar berbat olurlarsa olsunlar şirketleri kapitalizmin yalnızca küçük bir parçası, ortadan kaldırılmaları halinde kapitalizmin zarar görmeyeceği türden ticari yapılar olarak görürler. Kısaca, şirketler olmaksızın da kapitalizm mümkündür. Şirketler yok olsa da, toplumun iktidar ve maddi şartlar konusundaki eşitsizlikler yanında zorunlu toplumsal ilişkiler etrafında örülmesini temin eden- kapitalizmin özü, aynen muhafaza edilebilir. Kapitalizmin büyü- ya da- yok ol mantığı

düşünüldüğünde, küçük ölçekli kapitalizm tanımı itibariyle daha kapsamlı ve büyük ölçekli bir hal alacaktır. Ya da günümüzdeki biçimiyle, ağ ve bilgi tabanlı kapitalist yapıların gösterdiği haliyle bölgesel olma iddiasındaki kapitalizm, toplumsal kontrolün ve adaletsizliğin gün geçtikçe tek elde yoğunlaşıyor olmasını gizlemeye yarar. Kapitalizmin bütünüyle kendisi ve bütünlüklü olmaya yönelik çabalarıdır asıl sorun. Anarşistler bu nedenle kapitalizmin ekonomik yapılarının ve değerler sisteminin başatlığını yahut kapitalizmi bir sistem olarak farklı kılan şirketlerden bankalara, özel mülkiyetten kâr, patronlar ve ücretli emeğe, oradan yabancılaşma ve metalaşmaya kadar pek çok bileşenini ortadan kaldırmayı amaçlar.

Bu hal tekil mevzulara odaklanma ilkesiyle ortaya çıkan projeleri etkisiz kılabilir, fakat anarşistler bu türden kampanyaları, kapitalizmin ihtiyaçları gidermek üzere kendi verdiği sözleri nasıl da gerçekleştiremeyeceğini ve özgür toplumun kapitalizmin olmadığı bir dünya algısına dayandığını gözler önüne sermek için kullanmaya çalışırlar. Mesela kapitalizm sıklıkla gıda ve konut gibi alanlarda artı-değer üretir. Ancak söz konusu artı-değer el değiştirmedeği takdirde ya çarçur edilir yahut atıl kalır. Bu esnada pek çok kişi caddelerde yatıp kalkar veya umutsuzca aç kalır. Söz konusu artı-değeri – bir müşterek olarak ona ihtiyaç duyan ve isteyen kişiler için değerlendirerek- değişim yerine kullanıma açık hale getirmek, insanların bahsi geçen ihtiyaçlarını karşılamak üzere öz-örgütlenme becerisini de gözler önüne serer. Bu bütünüyle insan olabilmenin artı-değeri özgürce paylaşmayı ve yalnızca kendilerini beslemeye ve barındırmaya gücü yetenlerin değil, herkesi gözetmeyi de kapsadığını gösterir.

Böylesi devrimci bir tutum ise gizli olamaz. Anarşistler bu tutumu çok çeşitli yollarla alenen dışa vurup, ilerlemenin radikal bir yeniden yapılandırmayı nasıl işaret edebileceğini de anlatırlar. Kapitalizm içerisinde kanıksatılan düşünme biçimlerini, örneğin, (“herkes için her şey ve bedavaya daha fazla”) gibi radikal yurttaş paylaşım etkinlikleri hakkında sembol sloganlarla veya insanları “her şeyi işgale” cesaretlendiren yazınla sarsarak aydınlatırlar. “Kullan ya da kaybet” gibi, -kapitalizmin değişim değerini doğrudan hiçe sayan toplumsal bir fayda olarak- meskeni keyfini çıkararak kullanabilme yetimizi,

Bu nedenle, gittikçe çok daha az insan, savaştan sağlık hizmetleri ve göç konusuna kadar pek çok siyasi meseleyi belirleyebilir duruma düşmüştür. Temsili demokrasi kavramı dahi, benzer biçimde demokratik olmayan uluslararası STK'lar ve çok uluslu finansal yapılarla el ele çalışan temsili olmayan devlet idaresi katmanları düşünüldüğünde, böylesi küresel bir rejim altında neredeyse tümüyle tarihsel varlığından sıyrılmış, anakronist bir yapı gibidir.

Burada önemli olan nokta anarşistlerin tam olarak herkesin hayatı, özgürlükleri ve mutluluğu için iyi şeyler yapmasına olanak tanıyacak ve – sözü edilen bu kategorilerin tümünün niteliğini belirlemede sürekli söz hakkı ve rol elde etme imkânına sahip olabilecek türde, sermayesiz ve devletsiz bir dünyanın gerekliliğinde fikir birliği etmiş olmalarıdır. Anarşistler, bilhassa devlete ilişkin yaklaşımlarında, bütünüyle herkesin kendi hayatını kendi kendine belirleme becerisine ve bu hakkı kullanma liyakatine sahip olduğu iddiasındadır. Anarşistler insanların birlikte hareket etmeleri halinde daha yaratıcı ve çok yönlü toplumsal politikalar tahayyül etme ve bunlar hakkında tartışma yürütme eğiliminde olacağına inanır. Anarşistler benzer biçimde yine güncel şartları iyileştirecek ve bu şartları geride bırakacak devrimci bir pratik önerisinde de bulunurlar.

Gıda ihtiyacında olanlara eldeki ihtiyaç fazlası gıdayı vermeye ilişkin bir proje, herkesin katkı sunarak kolektif kararlar aldığı doğrudan demokratik bir meclisi de içerebilir. Boş bir alan, ya da toprak parçası lüks bir imar projesi için en yüksek ücreti ödeyene satılacağı vakit, anarşistler bu alanın bir parka dönüştürülmesi için çağrıda bulunur. Sonra da bölgenin ahalisine yalnızca alanın düzenlenerek güzelleştirilmesi için katılmakla kalmayıp, ahalinin bu alanı yeniden talep ederken kendi siyasi gücünü deneyimlemesi için de bir araya gelirler. Duvara Karşı Anarşistler⁴³ veya Kimse Yasadışı Değildir⁴⁴ gibi

43. Ç.N.: 2003 yılında Beit Ummar'dan Bil'in'e, Ni'ilin'den Batı Şeria'ya kadar uzanan bölgede güvenlik gerekçesiyle Filistin topraklarında inşa edilen duvara karşı örgütlenen ve Filistinlilerle dayanışan İsraili anarşistlerden oluşan direniş grubu.

44. Ç.N.: Kimse Yasadışı Değildir birbirine sıkı bir biçimde bağlı olmayan, ırkçılık karşıtı, oturum izni olmayan ve sınır dışı edilme tehdidi altında yaşayan "kağıtsız" göçmenlerle dayanışma için kurulmuş uluslararası ağın genel ismi. Bu grupların ilki 1997'de Kassel, Almanya'da kurulmuş ve zamanla dünyaya yayılmıştır.

kampanyalardaki çabalarıyla anarşistler, devletin sınırlar çizip, toprak kontrollerine maruz bırakarak insanları ayırıştırma ve değersizleştirme gücünü doğrudan sorgularlar.⁴⁵ Anarşistler, örneğin merkezi bir örgütlenme yerine otonom gruplar ve hareketlerin konfederasyonu prensibini kullanarak, küresel eylem günleri düzenleyip, reform yanlısı kitle gösterileri bağlamlarında dahi devrimci bir bakış açısı aşarlar.

Anarşizm, kapitalizme ve devletlere karşı açık, tavizsiz bir duruş sergileyen siyasi felsefesi ile öne çıkar. Anarşizm içerisinde kapitalizm ya da devletlere ilişkin neyin yanlış ve sorunlu olduğu, dahası dünyayı kapitalizm ve devletlerden kurtarmanın daha başka yolları da olduğunu açıklayan, pek çok bakış açısı vardır. Ancak anarşistler söz konusu (kapitalizm-devlet) ikilisinin, insan ve insan olmayan varlıkların dünyasının ekseriyeti üzerinde birer münferit iktidar oluşturdıklarından ortadan kalkmasını sağlamak durumundadır. Siyasi felsefenin özü iktidardır: kimin iktidara ve güce sahip olduğu, bu iktidar ile hangi amaçlar uğruna, ne tür şeyler yapıldığı siyasi felsefenin kapsamını oluşturur.⁴⁶ Anarşizm diğer pek çok siyasi felsefe geleneğine kıyasla iktidarın yatay hale getirilmesi ve ortak kullanılması konusunda çok daha kapsamlı bir tavır sergiler.

Genel Olarak Hiyerarşi ve Tahakküm

Tepeden inme iktidar düzenlemelerine olan odağı anarşizmin yalnızca kapitalizm ve devletlere muhalefetine değil, aynı zamanda hiyerarşi ve tahakküme de karşı olmasının sebebidir. Bu durum anarşizme başlangıcından beri her zaman içkin, bazen de aleni bir özellik olmasına karşın, anarşizmin eleştirel bakışını daima genişletmiştir. Elbette klasik anarşistler arasında kapitalizm ve devlet yanında militarizm, cinsellik ve organize (örgütlü) din gibi olgularla ilgili olanlar da mevcuttu. Başlangıçta az olsa da, ilk anarşistlerden hiyerarşi gibi kategorileri kullananlar ilerleyen zamanla çoğalmıştır. Çok önemli

45. Duvara Karşı Anarşistler hakkında daha detaylı bilgi için bkz. <http://www.awalls.org/>. Kimse İlegal Değildir projelerine Kanada'dan üç örnek için bkz: <http://toronto.nooneisillegal.org/>; <http://noii-van.resist.ca/>; <http://nooneisillegal-montreal.blogspot.com/>.

46. Bu kavram konusunda beni aydınlattığı için Todd May'e çok teşekkür ederim.

anarşist kişilikler – askeri, cinsellikle ve organize dinle ilintili- hiyerarşi türlerini dile getirmiş olsa da – mesela Marksistlerin tüm (üst yapısal) olguları ekonomik (temele) tabi görerek yaptığı ve halen yapmaya devam ettiği üzere- bu yapılarla ilgili kavramlaştırmalar genellikle kapitalizm ve devlete hizmet etmelerine odaklanmaya ayarlıdır. Tarihsel gelişmelerin, kuramsal anlayışların, kapitalizm ve devlet dışı ancak süregelen tahakküm biçimlerinin “müdahalelerinin” birleşimi, aslında anarşizmi herkesi daha iyi kapsayan türde yatay bir özgürlükçülüğe yönlendirmiştir. Bookchin’in *Özgürlüğün Ekolojisi* (1982) isimli hiyerarşinin son bin yılda ortaya çıkışı ve özgürlük mirası ile çapraşık bir biçimde iç içe geçmesini anlattığı çalışması, anarşizmin hiyerarşi konusunda yaptığı yeniden değerlendirmelerden biridir.⁴⁷ Söz konusu çalışma hiyerarşik olmayan, anarşist yahut başka tür, karşı kültürden, Yeni Sol ve “uzun” 1960’lardan günümüze otonom hareketlerin, ilişki ve projelerinin deneysel gelişimini de anlatır.

Bugünü kuşatarak kapsayan böylesi bir değişim anarşizmin hem kendini, hem de hiyerarşi ve tahakkümün kendini dışa vurduğu tüm biçimleri her zamankinden daha fazla sorguladığı yahut yeni tarihsel şartlarda yeni yöntemler geliştirdiği anlamına gelmektedir. Bu tavır anarşizmin, kapitalizm ve devlet ortadan kalksa dahi pek çok hiyerarşi biçiminin ayakta kalabileceğine; kapitalizm ve devlet yanında başka pek çok tür korkutucu olgunun berbat acılara sebep olabileceğine dair, daha derin ve daha samimi bir itirafıdır.

Dahası, anarşizm içerisindeki bu değişim, özgürlük ve tahakkümün birbiriyle nasıl ilişkili olduğuna dair daha ayrıntılı ve karmaşık bir bakış da içerir. Bir yandan “iş ortadan kaldırmaya” yönelik anarşist çabalar günümüz kapitalizminin daha az çalışana ihtiyaç duyuyor olmasıyla kolaylıkla örtüşebilirken⁴⁸, öte yandan da kapitalizme ait teknoloji devlet denetimini engellemeye veya yabancılaşmamış bir paylaşım biçimini teşvik etmek için kullanılabilir. Söz konusu örnekler, anarşizmin çift taraflı ilişkileri göz önüne seren devrimci tavrının

47. Murray Bookchin, *The Ecology Of Freedom: The Emergence and Dissolution Of Hierarchy* (Oakland, CA: AK Press, 2005).

48. Bkz. işin ortadan kaldırılması hakkında Zerowork Kolektifinin yazdıkları örnek verilebilir, bunlara <http://libcom.org/tags/zerowork> adresinden erişim sağlanabilir.

önemini işaret etmektedir. Anarşizm yine de daha derine iner. Bugünde olasılıklar ve imkânlar, tahakküm içerisinde özgürlüğü işaret eden çatlaklar vardır. Bugünün devletin yurttaşlarını – hastalıktan şiddete kadar pek çok konuda gözetmek- hususundaki giderek artan beceriksizliği, tam da devletin varlığına dair gerekçeleri çürütürerek, eş zamanlı olarak devletsiz ancak maddi bolluğa sahip ve daha güvenli toplulukların nasıl sağlanacağına ilişkin, birleşik (federe) halklar için çözüm ve yenilikler de ortaya koyar. Ve anarşistler çok daha derinlemesine bir biçimde kendi fikirlerini, yeni keşfedilmiş özgürlükleri tahakkümün başkaca katmanlarını açığa çıkarmak üzere teste tabi tutarlar. Örneğin toplumsal cinsiyet ikiliklerini ortadan kaldırmak farklı toplumsal cinsiyet ifadesi biçimleri içerisindeki hiyerarşinin yeni görünüm ve dışavurumlarını açıklar.

Günümüzde anarşizmin eleştiri matrisine- ve ümit edilir ki yeniden kurgulayıcı vizyonuna- anlamlı ve önemli, bir sürü yeni konu eklenmiştir. Bahsi geçen yeni konular ekolojiden teknolojiye, yabancılaştırmadan kültürel üretime; cinsellik, toplumsal cinsiyet ve akrabalık ilişkilerinden beyaz “ırkın” üstünlüğüne ve ırkçılık karşıtlığına; engellilere yönelik ayrımcılıktan yaş, fiziksel ve akıl sağlığı temelli ayrımcılıklara kadar çeşitlilik arz etmektedir. Anarşizm şimdi her zamankinden daha çok tetikte ve dikkatli olmak durumundadır. Tıpkı bir kere de kişinin tüm kirli çamaşırlarını yıkamanın mümkün olmaması gibi, tek seferde tüm sorunları çözmek de mümkün değildir. “İzmler” yani farklı ideolojiler arasında bir öncelik sırası ya da yarışma olmadığı gibi, günümüz anarşizmi tahakküm biçimleri ve zulüm tiplerinin kesişimi yanında, insanların baskıya maruz bırakıldığı, incitildiği ve birbirini sınırladığı içselleştirilmiş ve kurumsal karmaşık yöntemlerle uğraşır. Bu sıklıkla çok acı veren, can sıkıcı bir iştir ancak anarşistlerin kendi camiaları içerisinde ve dışında genellikle bu meydan okumayla yüzleşme konusunda ortak bir adanmışlığı vardır. Yüzleşme her zaman başarılı olmaz: anarşizmin, örneğin ırkçılıkla, tarihinin nerdeyse tümünde sınıf konusunda sergilediği türde bir kararlılıkla uğraşmamış olması, öğrenecek ve yapacak çok fazla şey, ayrıca alınacak çok uzun bir yol olduğu anlaşılmaktadır. Ancak özgürlük ve hiyerarşi arasındaki mücadele

sürdükçe, özgürlük ve hiyerarşiye dair yeni veçheler de görünür hale gelmektedir.

Hiyerarşi ve tahakküm, hem kendi içlerinde müstakil, hem de derinden bağlantılı olarak pek çok farklı olguyu görüp çözümlemede bir prizma işlevi üstlenmiştir. Hiyerarşi ve tahakküm birbirini üretir, yapılandırır ve ayakta tutabilir yahut görelî olarak bağımsız işleseler de yine de karşılıklı mutabakat ve uzlaşmaya dayalı, eşitlikçi dünyayı engelleme işlevi görürler. Anarşistler bazı insanların diğer insanlar ve şeyler üzerinde hâkimiyet sahibi olmalarına olanak tanıyan toplumsal örgütlenme ve toplumsal ilişkileri çözme gayretindedir. Anarşistler başkalarına karşı maddî kazanç yahut statü gibi bir şeyler elde etmek üzere veya bir ayrıcalık veya nefret nedeniyle güç kullanımıyla, bireysel ve toplumsal gelişim, karşılıklı saygı ve herkesin ihtiyaçlarının karşılanmasını kolektif biçimde sağlayabilmek için güç kullanımını karşılaştırırlar. Anarşizmin hiyerarşi ve tahakküm konusunda genel eleştirisi, onun diğer siyasi felsefelerden antikapitalist ve devlet karşıtı tutumundan daha belirgin biçimde ayrışmasını sağlar. Bir siyasi felsefe olarak anarşizm başkaları üzerinde kurulan dikey ve/veya merkezileşmiş iktidarın her bir aşamasının yatay ve/veya merkezileşmemiş (özeksiz), paylaşılan iktidarı uygulayacak biçimde yeniden kurulmasını savunur. Böylesine büyük bir imgelem ve tasavvur, hiyerarşi ve tahakkümü azaltıp, şimdi ve burada, hayatın maddî ve diğer açılardan kalitesini artırmaya çalışırken, ölçüt vazifesi görür.

Genel Olarak Yaşam

Anarşizmi yaşanan bir siyasi proje olarak uygulamak, göz korkutan bir iş gibi görünebilir. Anarşizm hiyerarşi ve tahakkümün çok çeşitli tezahürlerinin ortadan kaldırılması ve toplumun esaslı bir farklılık arz eder biçimde yeniden yapılandırılması mevzusunu ciddiye alır. Bu hayatın tümünün dönüştürülmesi anlamını taşır. Yabancılaşmanın üstesinden gelmek, insanlığın birbirinden ve dünyadan kopuşuna, yabancılaştırmayan ilişki ve örgütlenmeler yardımıyla karşı durma anlamı taşır. Bu karşı duruş, özgürlüğe ilişkin farklı zamanlarda ve yerlerde ortaya çıkan, yalnızca yeniden yok olmak veya fazlasıyla azalmak için, daha iyi (ve kötü) hesap ve kestirimler üzerinden de-

vam etmesi gereken bir arayıştır. Özgürlük düşüncesi halen, her bir tahmin ile insan ve insancıl olmanın ne anlama geldiği mefhumu üzerinden gelişmektedir. Özgürlüğün bakiyesi gerçekler olarak veya hafızada geriye kalandır. Denemelerin izleri kolayca kaybolmaz. İnsanlar dönüşür ve ihtimallere ilişkin hislerini başkalarına aktarırlar.

Anarşizm kararını vermek, hiyerarşiyi geride bırakmış bir dünyanın hayali üzerindeki örtüyü kaldırmaktır ve bu insanın kafasında yanmakta olan bir ampulün sönmesine benzer. Bu hal öncelikle kişinin kendi güçlenişi ve özgürleşmesi anlayışını, sonrasında da, umulur ki, kolektif toplumsal iktidar ve özgürlük anlayışını önerir. Başlangıçta sadece kişisel inançlar düzeyinde gerçekleşse dahi, hiyerarşinin bir şekilde verili ve insanın uyması zorunlu kurallar barındıran bir şey olduğu fikrini terk etmekte, coşku uyandıran bir boyut vardır. Örneğin ırkçılık veya devletin normal ve gerekli olduğunu düşünen birinin bu düşüncelerin kökünü kazıdığı anda ortaya çıkan durum, hayatı değiştirecek denli önemli bir hamledir. Giderek hiyerarşik olmayan zihniyet ve düşünme biçimlerini, ilişkilerini, kurumlarını edinmeye yönelmek- en azından kendi içinde bir başlangıç olarak- bütünüyle yeni bir olasılıklar dünyası açar. İlk eylem, insanın kendisiyle ve başkalarıyla daha az yabancılaşmış bir ilişki kurması veyahut yabancılaşmamış bir toplum için tasavvuru yeniden ele almak için atılacak bir adım ve eleştirel düşüncedir.⁴⁹

Anarşistler arasında müşterek diğer bir anlayış da, hayatın bütününü mercek altına alarak değiştirme girişimidir. Anarşizm yalnızca ekonomik, siyasi, kültürel, psikolojik veya buna benzer diğer alanlara odaklanmakla kalmaz. Tekil herhangi bir mevzuyu, bireysel olarak belirli bir alana vurgu yapılsa dahi diğer mevzularla ilişkisinden de soyutlamaz. Anarşizm, insan olmayanların dünyası da dâhil kişileri insan yapan her şeyle ilgilidir. Anarşizmin işi her yerde, her gün, bedenden, siyasi topluma her şeyde tezahür eder.

49. Chris Dixon'ın okumakta olduğunuz bölüm üzerine yazdığı yorumlarda not düşüğü biçimde ben de, "Bireylerin bunu gerçekleştirmek için sarf ettiği gayret elbette hâlihazırdaki toplumsal ilişkiler ve kurumlar tarafından ciddi anlamda sınırlanır. Bu nedenle parçası olduğumuz kişiler arası ve daha büyük kolektiflerin dinamik ilişkilerini daima akılda tutmanın önemli olduğunu" düşünüyorum.

Hayatı dönüştürmeye dair anarşist umut, hayatı yaşama konusunda müşterek, bütünsel bir yaklaşıma denk düşer. Anarşizmi kucaklamak her bir varsayımı, düşünülüp yapılan her şeyi, aslında kişinin kim olduğunu yeniden değerlendirmesi, sonrasında da kişinin hayatını basitçe ters yüz etmesidir. Zorlayıcı, cebri ilişkileri baş aşağı etmek kişinin kendini dünyayı yeniden kurma projesinin bir parçası olarak yeniden var etmesidir. Ancak anarşist olmak da kişinin (ve diğer herkesin) bireysel ve toplumsal olarak bütünüün parçası olması ve olabilmesi haline etik bir pusula uygulanan –sonu olmayan- bir süreçtir. Anarşistler başkalarına kıyasla ille daha iyi, ya da daha kötü değildirler. Onlar da hiyerarşinin çapraşık ağlarından, nefret biçimlerinden ve diğer herkesi kusurlu yapan metalaşmış ilişkilerden zarar görmüştür. Ancak anarşist çevrelerde söz konusu zarar konusunda en azından açık ve öz-yansıtımlı cesur saptamalar yapılır ve buradan da bu konuyu insani bir biçimde ele almaya yönelik yaklaşımlar geliştirilir. Anarşizm kişinin toplumun yanı sıra kendisini de yeniden şekillendirmek üzere çok çalışması ve çabalamasını gerektirir.

Anarşistler hayatın bütünüünü sorgular, sürekli olarak “yapılması gereken doğru şey nedir?” sorusunu sorar. Bu sorunun yanıtlarını temel ihtiyaçlardan, daha karmaşık arzulara, tahakküm durumlarından kurumsallaşmış eşitsizliklere kadar her şeye uygulama mücadelesi verirler. Anarşistler kusursuz ve etik hayatlar da yaşamazlar. Anarşistlerin daha çok tamamıyla etik prensipler etrafında şekillenmiş bir hayat hayaliyle, şimdiki zamanın şartları altında hepimizce yapılan bir dizi kötü tercih arasındaki fark, özgür olma becerimizi daima engelleyecek olan hiyerarşik ilişkileri örneklendirir. Anarşizmin hayatın bütünü üzerine yaptığı vurgu, güncel toplumsal düzenin en küçük ve en basit ilişkilenmeye değin dünyayı herkes için sınırlandırarak şekillendirmiş olduğunun altını çizer: örneğin “tercihlerin” kendisi dahi çoktan engellenmiş, sınırlandırılmıştır. Anarşistler bu sistemi eleştiriye tabi tutarak, her bir bireyin şu an yüzde yüz etik davranıp davranmadığını veya buna yakın olup olmadığına dair ahlaki bir inceleme yerine, etik bir sistem inşa ederler. Anarşistler etik açıdan tutarlı yaşamlar sürmeseler de, etik bir yaşam sürme çabaları, etik olmayan bugünü geride bırakma olasılıklarını bulma yoludur.

Bununla birlikte anarşist olmak kişinin kendisini “devrim” için feda etmesi de değildir. Anarşistler hayatın bütününe dönüştürmek üzere bir dizi değere yakınlaşmaya çabalarlarken, hem toplumsal çelişkileri açığa çıkarır, hem de yeni toplumsal ilişkileri test ederek denerler. Hayatın kendisinin en içten biçimlerde niteliksel olarak nasıl başkalaşabileceğini deneyimlemeye başlarlar: bunu hem kendi kendilerine, hem de benzer biçimde davranan başkaları arasında yaparlar. Anarşistler böylelikle daha bütünsel bir biçimde, kendi kendine karar verme ve kişisel ve toplumsal cepheleri bağlantılı hayat anlayışında- “ne oldu” ile “ne olmalıydı” arasındaki ilişkide-ortaklaşırlar. Bu küçük bir beceri değildir. Böylesine tarihsel bir anda hayatın bütününe dair hissedilen yabancılaşmanın herkesçe paylaşılması -küresel kapitalizmde yaşamının yarattığı çoraklık hissidir bu- hayatın bütünüyle dönüşüme açık olmadığı gibi bir sezgi yaratabilir. Marx’ın derin bir kavrayışla gözlemlediği gibi, bazıları diğerlerine nazaran çok daha büyük çıkarlar elde etse de, kapitalizm herkesi zorlar ve herkese zarar verir. Kapitalizm “Dünyayı doyurabiliriz! Bir sonraki alışverişiniz sonunda sizi mutlu edecek! Bu sosyal ağ yalnızlığınızı azaltacak!” gibi geleceğe dair parlak olasılıklar vaat eder, ancak bunları asla yerine getirmez, bu nedenle de kişi bir sonraki parlak vaadin peşinden koşmak zorunda hisseder. “Katı olan ne varsa buharlaşıyor.”^{50 51} Tüm ihtiyaçlarınızı karşılayacak en son model iPhone, ne yazık ki, şu an dünden kalmış demode bir kılıktan, arzularınızın tümüne cevap verecek bir sonraki çareyle ikame edilecek şeyden başka bir şey değildir. Kişinin her şeyi olsun, veya hiçbir şeyi olmasın, kapitalizm hakimiyetindeki “hayat” bomboş hissettirir.

50. Bu ifade Marx and Engels’e aittir, *The Communist Manifesto*, 223’den alıntılanmıştır. Bu ifadenin benzer bir incelemesi için bkz. Marshall Berman, *All That Is Solid Melts into Air: The Experience of Modernity* (New York: Penguin, 1988).

51. Ç.N.: Marx ve Engels’in yukarıdaki dipnotta geçen ifadesi “Katı olan her şey buharlaşıyor, kutsal olan her şey dünyevileşiyor, ve sonunda insanlar, ciddi olarak kendi yaşam koşulları ve diğer insanlarla olan ilişkileriyle yüzleşmeye zorlanıyorlar. Modern burjuva toplumu, böylesine kudretli üretim ve mübadele (değişim) araçlarının bir araya getirmiş olan bu toplum, yer altı güçlerini kontrol edemez bir büyücüye benziyor” biçimde devam eder.

Anarşistler bu şatafatlı yapıdaki çatlakları ifşa etme deneyleri yaparlar. İnsanlara, yaşamı kendileri şekillendirmeleri halinde bunun nasıl olacağını bireysel olarak hissetme imkânı verirler. Gündeliğin böylesine niteliksel bir değişimle tekrardan ele alınması insanların kapitalizmde nasıl da usandırıcı türden niceliksel hesaplar yapmak zorunda bırakıldıklarını gözler önüne serer. Niteliksel olanı yaygınlaştırmak ise, kapitalizmin sonunu hazırlayan anahtar olabilir, çünkü kapitalizm insanı insan yapan ne varsa bunları iyileştirmeye ne kadar çabalarsa çabalasın, bu sistemin niceliksel bakış açısı gerçek bir canlılık anlamına gelebilecek anlayışla kıyaslandığında, her zaman kısır ve faydasız hissettirecektir.

Bu durum, elbette, özellikle zorlayıcı ve baskıcı şartlar altında incelikli ve kolayca fark edilmeyen bir değişimdir, insanlar yine de pratik anlamda anarşizmle tanışmalarını sıklıkla bu biçimde anlatırlar. Bu, eğitimi yeniden talep ederek ıslahı için uğraşmak üzere bir çalışma grubu oluşturmanın coşkusu veya bir protesto esnasında müşterek amaçların bir araya getirdiği bir grubun gücünü duygusal olarak deneyimlemek olabilir. Vasıf ve kaynakları yeni bir toplum merkezi donatmak üzere komünalleştirmenin onuru da olabilir bu. Veya maddi ihtiyaçları karşılamak üzere kolektif yollar geliştirmenin keyfidir. Belki de bir şeyleri kendi kendimize birlikte yapmak, servet biriktirmek veya iktidar edinmek yerine yeni, çeşitli paylaşım ve nezaket temelli ilişkileri oluşturmak daima nicelik karşısında niteliğin baskın olmasını gerektirir, herkesin, her bir şeyin işbirliği ve dolaysız demokratik yöntemlerle, gönüllülük ve dayanışma içerisinde nasıl halledildiğini görme arzusuyla bağlantılı, yeni koşullar belirler. Bu durum araçsal bir bakış açısından, her bir bireyin özgün değerine dayanan bir bakış açısına geçmekle ilgilidir.

Anarşizm içerisindeki bu niteliksel boyut basitçe bir his veya insanlara kapitalizmin hâkimiyetinde yaşadıkları yabancılaşmanın ağırlığının üstesinden gelmelerine yardım etmek değildir. Pek çok anarşist proje aynı zamanda kapitalizmin insanlığın büyük bir bölümüne dayattığı maddi yoksunluğu nihai olarak sona erdirmek ve gündelik ihtiyaçların nasıl karşılanacağına ilişkin örneklerdir de. Bu konuların ikisi de, devrimci dönüşüm için eşit hayati önem taşır.

Kapitalizm insan haklarına kıtlık sonrası- herkesin hayatını sürdürrebilmek için ne gerekiyorsa ona kâfi miktarda sahip olduğu- toplumda erişilebileceğini söyler. Fakat marketler ve yiyeceklerle tepeleme dolu çöp kutularına rağmen milyarlarca insan açlık çeker; emek tasarrufu sağlayan teknolojilere karşın insanların büyük bir kısmı daha azı için çok çalışır; sağlık hizmetlerindeki atılımlara rağmen gereği yokken pek çok insan hayatını kaybeder. Tüketim aynı zamanda bir kişinin kıymetini ölçen bir tür barometreye, meta tercihleri aracılığıyla süren sonu olmayan bir mutluluk arayışına dönüşmüştür. Ve bu hal bolluk için kişinin karşılık olarak vermek zorunda olduğu, aksi halde o bolluğa erişimini engelleyecek olan şeye dayanır.

Anarşist projeler ise yukarıda anlatılan durumun tam aksine bütün üretimi yeniden düzenleme arayışındadır. Kapitalizmin doğrudan karşıtı olarak bu projeler, insanların yapmakta oldukları işlerde kendilerini görmelerine ve başkalarını da ürettikleri şeylerde takdir etmeye olanak tanıyan, öz-yönetimli üretim formları geliştirmeye çabalar. Söz konusu projeler üretim ve birlikte çalışma anlayışlarını insanların yatkınlıkları ve eğilimlerine göre bir şeyler yapabilmeleri ve “işin (çalışmanın)” hayatın maddi temellerini kolektif olarak karşılamının eğlenceli ve zevkli bir biçimi haline gelmesi için dönüştürürler. Herkesin basitçe insan olması hasebiyle maddi dayanak ve geçimi hak ettiği anlayışından hareketle, bolluk ve bereket sağlama amacındadırlar. Anarşist projeler tüketimi de yeniden ele alma girişiminde bulunurlar. Bu projeler insanların yarattıkları şeylere kendilerini yansıttıklarını-yani özen ve bireyselliğin bir şeyler yapmaya dâhil olduğunu-anlamaları halinde “malların ve ürünlerin” bizlerin “iyilik ve erdem” anlayışını taşıyabileceği fikri üzerine kuruludur. Bu projeler, odağımızı kullanım ve yeniden kullanım yönünde paylaşma, armağan etme ve takas vasıtasıyla değiştirerek, tüketim anlayışlarını tamamen dönüştürürler. Tüketim sağlık ve güvenliği, hayırseverlik değil dayanışma, istifçilik değil cömertliği sağlamaya çalışır, insanlara kendilerini ve topluluklarını geliştirmeleri için çeşitli olasılıkların ardından koşma olanağı tanır. Anarşizm bu yöntemlerle insanın değerine dair yeni yaklaşımların yanı sıra, meta formu ve metalaşma süreci dışında kalan yeni mutluluk anlayışlarını da arzular.

Anarşistler insanların ihtiyaçlarını ve arzularını karşılamaları için büyük amaçları olan, örneğin ekolojik olmayı, maharetli bir biçimde yeni toplumsal ilişkiler yaratmak, mekanlar ve örgütlenmeler kurmak ve birlikte karar vermek türünden ve hiçbir biçimde hiyerarşik olmayan mütevazı deneyler tasarlarlar. Bunlar güncel tahakküm sistemlerinin gücü düşünüldüğünde kısa ömürlü, sınırlı denemelerdir. Bu deneyler yine de yataycılık yanlısı, yani hiyerarşik olmayan yenilikler açısından somut bir yapı oluştururlar. Bombalara Karşı Sofralar⁵² projesi ilk olarak 1980'de Massachusetts Cambridge'de başlamış, daha sonra bu proje örnek alınarak, dünya çapında yeni ve farklı bağlamlara uyarlanmıştır.⁵³ Kampanya ismi ve yaklaşımında ilişki ve ortaklık, ancak her bölgede otonom biçimde işleyen Bombalara Karşı Sofralar, insanların yiyecek üretim ve tüketimiyle ilişkisine meydan okur. Buna benzer başka deneylerle, birbiriyle daha bağlantılı ve daha fazla yenilikle anarşist projeler yönetenlere karşı ikili iktidar da oluşturabilir. Buradaki fikir insanların – kalpleri, akılları ve yeterince insanın katılımını kazanacak denli-yeterli güç elde edebilecek, sonunda merkezi iktidarla aynı seviyede var olacak veya onunla girdiği mücadelede galip gelecek karşı kurumlaşmalar ve yaşam tarzları oluşturmaktır.

Bombalara Karşı Sofralar (veya bu kampanyadan koparak oluşan [Bahçe] Çimleri Yerine Sofralar, Hapishanelere Karşı Evler ve Parmak-

52. Ç.N.: 1979-1980 arasında Keith McHenry isimli, nükleer silahlanma karşıtı, aynı zamanda evsizler ve yoksullarla ilgili ayrımcılık karşıtı çalışmalar yapan bir aktivist ve arkadaşlarının, Boston- Cambridge- Massachusetts'te kurdukları ve her hafta başka bir kentte, marketlerden bozulmamış ancak raflardan kaldırılan yiyecekleri toplayıp pişirerek dağıtmaya başlayan, 90'larda küreselleşme karşıtı hareketle iç içe geçen, 2003 sonrasında ise Irak Savaşı ile beraber savaş karşıtı tavrı kampanyalarının merkezine oturtan hareket. Dünyanın dört bir yanında binden fazla topluluk aynı isimle benzer aktiviteler düzenlemektedir. Hareket et ürünleri içeren yemekler pişirip sunmaz, insan olmayan dünyanın sömürsüne dair eleştirel bir tutum da taşınmıştır. Haftanın belli günlerinde toplanan gönüllüler marketlerden topladıkları atık statüsünde ancak tüketilebilir ürünlerden pişirdikleri yemekleri almak isteyenlere dağıtır. Yemek pişirme, dağıtma ve birlikte yeme etkinlikleri devletin, hayır kurumları ve STK'ların yemek yardımlarından kesinlikle farklılaşmıştır; bu örgütlerde yemek pişirip dağıtıırken yiyenler, diğer insanlara yardım ettiklerini değil dayanıştıklarını düşünürler, yemek yapım ve tüketimi herkese açıktır.

53. Bombalara Karşı Sofralar konusunda daha detaylı bilgi için bkz. <http://www.foodnotbombs.net/>.

lıklar Arasından Kitaplar gibi) pek çok anarşist proje, fikirleri test etmek ve altyapı oluşturmak için gerekli bir adım olarak, bazen yalnızca bir alt-kültür içerisinde işler. Pek çok başka alternatif gibi bu projeler de, asimile olarak sistemin parçası haline gelme durumuna veya basitçe konforlu bir rutine yenik düşer. Ancak bu projeler kimseye ait olmadığından, anarşistler ve diğerleri bunlarla oynar ve bunların üzerine eklemeler yaparak, dönüştürürler. Eğer otoriterlik karşıtı projelere “hizmet” eden –mesela yiyecek ve barınak ihtiyacı tutarlı bir biçimde epeyce giderilmiş-insanların sayısı bilinse, buna küresel anlamda milyonlar eklenebilir. Bu nedenle ikili iktidar için karşılıklı dayanışma ve yardımlaşma için gerekli olan daha net yöntemler yanında, bu yöntemleri geliştirme girişimlerine gereksinim duyulmaktadır.

Daha iyi bir dünya için harekete geçmenin önemi insanların bunu yapmaya nasıl başlayacağıdır. Anarşist pratiklerde farklı biçimlerde kullanılsa da, özgün ve farklı unsurlar etrafında ortaklaşmalar vardır: anarşistlerin kurmaya çalıştıkları yaşamlar ve topluluklar böylesi ortak etik kavrayışlara dayanır.

Toplumsal güçlerin bu türden alternatifleri şu an inkâr ederek yok etmeye çalıştığı düşünülürse, söz konusu müşterek etik kavrayış anahtar niteliğindedir. Gündelik hayatı yeniden kurgulamak için sarf edilen yeniden yapılandırıcı çabalar, insanların metalaşmış ve zorlayıcı ilişkileri yok etmek üzere uğraşabileceğini ima eder. Bu çabalar insanları yalnızca bu amacı gerçekleştirmek üzere gerekli zor işleri yapmaya ikna eder ve onları ayakta tutar.

Etik Pusula yahut Müşterek Etik Kavrayış

Kişinin hayatı ve faaliyetlerinin öz-yönetimi için yapılan böylesi kapsamlı girişimler, herkesin aynı şeyi yapabilmesini sağlamak üzere etik bir pusula yardımıyla gerçekleşir. Anarşizm basitçe yalnızca anarşistler için değil, aynı zamanda özellikle anarşizmin meydan okuma ve eleştirileriyle karşılaşanlar için bir mihenk taşı işlevi görür: klasik anarşistler “yapılması gereken doğru şey nedir?” sorusuna yalın bir biçimde, “fikir” cevabını vermiştir. Anarşizm kendi tarihi ve pratikleri sayesinde bir yol işareti işlevi görür, ve belki de hepsinden önemlisi, anarşizmin idealleri bu işlevi üstlenir.

Başka hiçbir siyasi felsefe, böylesine ihtiyatlı ve tetikte olma halini odağına bu denli oturtmamıştır. Diğer siyasi perspektifler “Neyin doğru olduğu” sorusunu, “Neyin pragmatik olduğunu” belirleme uğruna sulandırır veya hepten bu soruyu es geçerbler. Statükoyu olduğu gibi kabullenerek, bu kabulü takiben önceden saptanmış bağlam içerisinde neyin mümkün olduğunu anlamaya çalışırlar. Diğer devrimci siyasi felsefeler dahi neticede pragmatik olana yönelerek, varsayılan kısa vadede “Neyin doğru olduğunu” bir kenara bırakarak, gelecekteki devrimci ana erişebilmek için etkili ve elverişli olduğu ileri sürülen yöneme odaklanır. Bu türden siyasi felsefeler bugünü tanımlayan pragmatizm ve uzak geleceğin gelmesini bekleyen etikle beraber, haklı olup olmadığı önemsenmeyen yürütme siyasetini, başka bir deyişle “yerindelik” siyasetini sürdürür. Ne acıdır, tarih göstermiştir ki bunun sonu hiçbir zaman gelmez. Söz konusu durum bir tesadüf de değildir; hedefinizden başka bir yöne doğru ilerlediğinizde, hedefinize ulaşmanız hiç de olası değildir. Bu diğer siyasi felsefelerin kendilerine has etik yönelimleri olmadığını göstermez, ancak anarşizmin etiği her tür meselenin önünde tuttuğu anlamına gelir.

Anarşistler etkin ve verimli olmayı da isterler. Ancak etik insanların toplumsal değişim için nasıl pragmatik bir biçimde mücadele edeceğini de şekillendirir. Örneğin anarşistler, geniş bir coğrafyada yaşamakta olan tüm insanların hayatlarını etkileyecek kararlar almaya dâhil edilmesinin pratik ve uygulanabilir olmadığını ileri sürmektense, bu amacın hem arzu edilen, hem de etik bir amaç olduğu iddiasıyla, bunun gerçekleşmesini sağlamak üzere hareket etmenin ve nihayetinde gerçekleşmesini garanti altına almanın yollarını keşfetmek gerektiği tartışmasını yapacaktır. Bu türden sorulara cevap aramak herhangi bir anarşist proje veya örgütlenme çabasının doğasını da belirler. Ancak bu yaklaşım, birden bire devletli toplumdan devletsiz topluma ani bir sıçrama gerçekleştirmek anlamına gelmez, tersine, anarşistlerin kapsayıcı ve kolektif karar alma süreçlerini herhangi bir projenin ayrılmaz bir parçası olarak gördüğü anlamına gelir. Anarşistler yerel bir kütüphanenin kapanmasını önlemek için komşularına destek olduklarında, diyelim ki teşkilatlanma organı olarak genel kurulu işler kılacak vasıflar önerirler. Biraz daha uzun

zaman alması pahasına yeni bilgi büfelerinin⁵⁴ en yetkin kolektif yapılanmaya sahip olabilmesi, böylelikle kendilerini mikro düzeyde doğrudan demokratik süreçler için eğiterek bu türden pratikleri toplumsal örgütlenmenin bütününe yayma umuduyla bir araya gelirler.

Konu hiçbir zaman etik karşısında pragmatizm değildir; buradaki asıl mesele etiğin mi, yoksa pragmatizmin mi diğerini belirleyeceğidir. İnsanlar-insan olma hallerini tanımlayan türde özellikler olarak işaret edilen-neredeyse sınırsız bir tasavvur, hayal gücü ve inovasyon yetkinliğine sahip olduklarını ispatlamıştır. İnsanlar bu beceriyi hem çok büyük faydalar, hem de çok büyük zararlar için kullanmıştır. Şöyle ki, burada önemli olan bir nokta da insanların bir şey yapmak konusunda karar verdiklerinde, bunun sıklıkla mümkün olmasıdır. Etik bir bakış açısından öncelikle insanların neyi, niçin yapmak istediğini, sonra da bu isteklerin gerçekleşme yollarına ilişkin pragmatik “nasıl sorularını” sormak anlamlıdır. Neyin doğru olduğunu sorma sürecinin kendisi, yeni talepler ve ikilemleri, yeni toplumsal şartları ve bağlamları karşılamak üzere insanların pratikte etiğin içini nasıl doldurduklarını gösterir.

O halde anarşizm eşitlikçi etiği dünyanın önüne serer, bunu aşikâr, kamusal ve müşterek hale getirir. Çaba ne kadar kusurlu olursa olsun, bu türden mefhumları hayata geçirmeye çalışırken her zaman etik bir boyutta ısrar edilir. Ümit odur ki, diğer insanlar da böylesi etik bir pusulayla karşılaştığında, aynı değerleri” anlayacak” ve kendi hayatlarına katacaklardır, çünkü söz konusu etik pusula işe yarar. Etik pusula siyasi anlamda müdahillik ve katılıma yön ve erek önerisinde bulunarak, kişilerin toplumu yeniden oluşturma çabalarını teşvik eder. Hayatta kalmayı başarı ve refaha dönüştürür. Bu, pragmatik itkiyle, etik itki

54. Ç.N. Müşterek kullanım ve erişime sınırsız biçimde açık olması gereken bilgi, iktidar tarafından sansür, gözetim ve telif hakları gibi çeşitli yöntemlerle düzenlenir, kontrol edilir veya engellenir. Anarşist ve anti-otoriter bir birim olarak infoshop (bilgi büfe), iktidarın bu ve benzeri engellerini özgürleşmenin önündeki en önemli engellerden saydığından, sistem, iktidar ve tahakküm karşıtı bilgi üretimini hiyerarşik olmayan yollardan gerçekleştirip, bu bilginin yayılmasını amaçlar. Kelime, küresel bir biçimde yerleşmiş bilgi ağları kurmak, ana akım medya ve kitapçılarda yer bul(a)mayan ve yerel siyasetin radikal bileşenlerinin katılımıyla üretilen bilginin bu ağ üzerinden dolaşıma sokulması için aracılık eden gruplar ve alternatif bilgi merkezlerini imlemektedir.

arasındaki mühim farktır; insanlar, işbirliğine dayalı bir ahenk içerisinde, birbirlerinin hayatını nitelikli bir biçimde dönüştürebilirler.

Elbette böylesi bir sıçrama yapabilmenin önünde devasa bir psikolojik engel vardır. Sonuçta pek çok insan basitçe iki yakasını bir araya getirerek geçinme mücadelesi vermektedir. Anarşizm insanları böylesi bir değişimi gerçekleştirebilecek denli “özgürleştirecek” fiziki şartları yaratmaya çalışan, bileşik bir tasarımı da kapsar. Anarşizmin etik yönelimi aynı zamanda hümanizm vurgusu ve insancıl amaçlarla hayata geçirilmiş çabaları da gerektirir. Diğer kişilerle çok da iyi olmayan bir toplumun kozasında iyi bir toplumu hayata geçirmeye çalışır. Anarşizmin amacı herkesi anarşist yapmak değildir. Anarşizm insanları kendileri için düşünmeye ve harekete geçmeye cesaretlendirir, ancak bunları özgürlükçü değerler setiyle yapar. Söz konusu değerleri değerlendirme süreci dahi anarşizm içerisinde etik bir boyuttur. “Etik” ise sabit veya değişmez bir varlık veya teşekkül değil, aksine iyi bir toplumda iyi bir insan olmanın ne anlama geldiğinin sürekli olarak sorgulanmasıdır.⁵⁵ Anarşist etik de, doğru, gerçek ve güzelden yani felsefenin klasik üçlemesinin gayelerinden faydalanır. Doğruluk, gerçeklik ve güzellik hem anarşizmin sorguladığı şeyler, hem de bu sorgulamaların cevaplarını biçimlendirmesi için bir başlangıç noktasıdır. Yani gittikçe yanlışa battığını hissettiren bir dünyada anarşizmin etik pusulası, bir panzehir gibi iş görür. Tek başına bu dahi muazzam bir katkıdır.

Etik Tatmin ve Etiğin Kapsamı

Hayati bir önem taşıyıp etik bir pusula işlevi görüyor olsa da, etik kapsamı anarşizmi vücuda getiren düşünceler dizgesinin sadece küçük

55. Anarşistler birbirlerine de sorular sorar, ancak diğer çoğu radikal çevrenin aksine bunu kamuya açık biçimde, davranış ve eylemlerimizdeki ikilemlerle salim kafayla uğraşmak için yaparlar. Buna dair güncel bir örnek, Pittsburg’daki G-20 protestolarının hemen sonrasında Ryan Harvey’in “Are We Addicted to Rioting?” başlıklı çalışmasıyla başlattığı yeniden tartışma stratejisi ve taktikleriyle, bunlara yönelik tepkiler ve Harvey’in tepkilere ilişkin çalışmasına yaptığı bir tür ekti (çalışma ve eklerin hepsi <http://news.infoshop.org/article.php?story=2009092714272755> adresinde görülebilir), bunlara ilaveten Pittsburg Organizing Group’tan Alex Bradley’in Steel City Revolt! isimli derginin 4. sayısında çıkacak olan çalışmasıdır (söz konusu çalışma <http://www.organizepittsburgh.org/SCR> adresinde yayımlanacaktır).

bir bölümüdür. Anarşizmin bir başka boyutu ise, söz konusu etik için yön belirleme yetisi yahut etik değerlerin içeriği ve kapsamıdır. Yine, anarşistler genelleşmiş ve (genellenebilir) bir etik setini paylaşır ve bu değerleri uygularken farklılaşsalar dahi, bunları somutlaştırma mücadelesi verirler. Aslında tam da bu etik değerlerin uygulanmasındaki çoğulluk hali, anarşist bir değer, ya da “etikte birlik” diye adlandırılabilir bir şeydir.⁵⁶ Şimdi geniş fırça darbelerini andıran söz konusu komünal anarşist etiğin parametrelerine bir bakalım. Ancak bu bakış eksiksiz bir resim iddiasını taşıyor-hatta taşımamalıdır, çünkü özgürlük etiği tanımı itibariyle zaman içerisinde gelişir. Ancak yine de anarşistlerin etrafında birleştiği önemli arzuların bazılarına değinebiliriz.

Kurtuluş ve Özgürlük

Anarşizm ikili bir özgürlük anlayışını savunur. Özgürleşme fikrini, ya da “kısıtlama veya engellerden özgürlük” diye tarif edilebilecek negatif özgürlüğü teşvik eder. Ancak aynı zamanda pozitif özgürlük olarak adlandırılabilen “yapma özgürlüğüyle” de aynı derecede ilgilidir. Örneğin devletin kişilerin bedenleriyle ilgili-mesela kürtaj yaptırıp yaptıramayacaklarına dair kararı belirlemesinden özgür olmaları yeterli değildir. Bireylerin kendi bedenleriyle ne yapacakları konusunda da-örneğin herhangi bir devletin neyi yasaklayıp-neye izin verebileceğinin ötesinde, çeşitli türde cinsellikler ve toplumsal cinsiyet pratiklerini ifade etme özgürlüğüne ihtiyaç duyduklarını da ifade eder.

Negatif ve pozitif özgürlük anlayışını anladığımızda, anarşizm açısından çelişik gibi görünen duruş tam olarak açıklığa kavuşacak ve yerini bulacaktır. Bir anarşist Filistinlilerin kendi devletlerini kuracak olsalar dahi, işgalden kurtulmayı hak ettiklerine gerçekten inanabilir. Aynı anarşist olası bir Filistin devletine, diğer tüm devletlere karşı olduğu gibi devletçi olmayan kurumlar lehine karşı çıkılmasına da samimiyetle inanabilir. Bütünlüklü bir özgürlük anlayışı daima hem

56. Bir kez daha Chris Dixon’a okumakta olduğunuz bölümün taslağına yaptığı yorumda önerdiği ifade için teşekkürler.

negatif hem de pozitif özgürlüğü kapsayacak biçimde - örneğin Filistin meselesi açısından işgalden azade olma ve aynı anda kendi kaderini belirleme özgürlüğünün olması gibi- gerçekleşmelidir. Aksi halde, tıpkı hâlihazırdaki Komünist ve liberal rejimlerin ortaya koyduğu biçimiyle, “kısıtlama ve engellerden özgürlük” tek başına insanların potansiyellerini basitçe, en aşırı biçimiyle de bizatihi insanları tahakküm altına alacaktır; kısaca özyönetim başkalarının bir azınlıkça yönetilmesi lehine engellenmiş olur. “Bir şeyleri yapma özgürlüğü” ise tek başına, tıpkı kapitalizmin ortaya serdiği biçimde, sadece egoist bireyciliği savunması ve bireyleri birbiriyle yarıştırmasına yarayacak; kendi kaderini belirleme hakkı kolektif fayda anlayışlarına baskın çıkacaktır. Hem kurtuluş, hem de özgürlük kavramlarını direniş ve yeniden inşa anlarında sürekli olarak gündemde tutmaya çabalamak, gittikçe farklılaşan ancak yine de daha uyumlu bir dünyayı gerçekleştirmeye yaklaşmak gibi zor bir işi de, aynı anda gerçekleştirmeye çalışmanın parçasıdır.

Eşit Olmayanların Eşitliği

Pozitif özgürlüğe bağlılık, insanların aynı olmadığı ve bunun iyi bir şey olduğu anlayışıdır. Coğrafi ve sosyal topluluklar da birbirinden farklılaşmıştır. İşte tam da her bir birey ve durumu anlayanın yolunu kestirebilmek için insanlar özgür olmak durumundadır. Anarşizm, herkesin, yaşadığı dünya şartlarında, sevecen biçimlerde etraflıca düşünme ve harekete geçme kabiliyetine sahip olduğuna inanır. Hiyerarşiye muhalefetin eğer bir anlamı varsa, anarşizm herkesin toplumu biçimlendirme ve topluma katılmayı hak ettiğini vurgulayan, hiyerarşik olmayan bir bakış açısını destekleme iddiasındadır. Fakat bu insanların tümünün ne aynı ihtiyaç ve arzulara sahip olduğu, ne de insanların söz konusu arzu ve ihtiyaçlarının değişmezliği anlamına gelir. İnsanlar tıpkı zaman içerisinde talepleri farklılaşan topluluklar gibi, hayatta kaldıkları süre zarfında farklı şeyler isterler.

Eşit olmayanların eşitliğine ilişkin anarşist etik, kapitalizmin yürürlüğe soktuğu, insanlar da dâhil her şeyin tıpkı metalar gibi mübadele edilebilir ve bu nedenle de özünde hiçbir değere haiz olmadığına ilişkin kişiliksizleştirici anlayışı sarsarak, bunu her bir bireyin

değerini vurgulayan bir insancılıkla ikame eder. Anarşizm adaletle niteliksel bir anlam atfeder. Temsili demokrasilerdeki adalet anlayışı, her bireyin eşsizliği ve benzersizliğine ve bu bireylerin özgül şartlarına karşı kördür. Ayrıntıların ağırlığı yoktur, “adalet” ise muazzam adaletsizlikler biçiminde dağıtılır. Anarşizmde var oluş sadece insanlar arasındaki farklılıklar ve kişilerin şartları konusunda keskin görüşlü olmayı gerektirir, bu da en azından anlaşmazlıklar da dâhil kişisel ve toplumsal ilişkileri devamlı surette adil bir biçimde müzakere etmeyi mümkün kılar. Herkes ve her şey eşit değere sahiptir ve kişilerin noksatsız gelişebilmeleri için gerekli destek eşit biçimde sağlanmalıdır. Ancak bu desteğin neye benzediği ihtiyaçlar ve arzular temelinde, hem nicelik hem de niteliksel olarak farklılaşır. Örneğin etik biçimde kurgulanmış bir sağlık hizmeti, sanki insan bedenleri birbirinin aynısıymış gibi basmakalıp hizmetler listesinden oluşmayacaktır. Bu hizmetler titizlikle belirlenmiş, eşit ancak yetersiz miktarlarda da olmayacaktır. Söz konusu hizmetler her bir bireye özel iyi olma ve refah hali ihtiyacına göre, her daim temini mümkün, olabildiğince bol toplumsal hizmet biçiminde düzenlenecektir. Eşit olmayanların eşitliği, yine de, basitçe maddi ihtiyaçlardan ibaret değildir. Bu, insanlara oldukça zengin bir farklılaşmanın eş-değersizliğine adil biçimde eşit kıymet verebilmeleri için rehber olacak bir duyarlılıktır.

Her Birimizden, Her Birimize

Bir anarşistin eşitlikçi etiği, her bir kişinin değer ve önemine dair temel inancın ötesinde, “kabiliyetine ve yetilerine göre her birimizden, ihtiyaç ve gereksinimlerine göre her birimize” olarak tanımlanabilecek komünist bir anlayışı da takip eder. Ancak anarşizm bu anlayışı can alıcı bir biçimde değiştirerek, onu “her birimizden yetilerine ve *tutkularına* göre, her birimize ihtiyaçları ve *arzularına* göre” ye dönüştürür. Bu bakış açısında insanların tümü yekdiğerine ve mensup oldukları topluluklara çeşitli biçimlerde katkıda bulunur- ancak bu katkı salt ekonomik anlamda değildir. Aslında bu etik “ekonomiyi” hayatın bütünlüğüne yeniden katmaya yardımcı olur. [Kişilerin] katkularına artık ücret (maaş) veya statü ile eşitsiz biçimde değer biçilmeyecek yahut başat ekonomik kalıba uymadığında bu katkılar görünmez

kılınmayacaktır. Kişilerin katkılarının büyüklüğü ve çeşidi, onların neleri yapmada iyi olduklarına, neyi yapmaktan hoşlandıklarına ve neyin gerekli olduğu yanında, arzu edilebilir de olduğunun kolektif olarak belirlenmesine dayanacaktır. Bir kişinin ihtiyaçları (örneğin yün eldivenler, elmalar ve kitaplar), bir başka insanın arzuları olabilir. İyi bir toplumda insanlar hem arzularının, hem de ihtiyaçların mümkün olduğunca büyük bölümünü karşılamak isteyeceklerdir.

Ev inşa etmekten, bebek bakmaya, buradan da bir tiyatro oyununu sahneye koymaya değin tüm katkıların toplumsal bir değeri vardır. Herkes yapmayı istediği şeylere odaklanabilmelidir. Bazı insanlar hayatlarının farklı aşamalarında-mesela küçük çocuklar veya hasta oldukları zamanlarda-çalışamayacak olsa da herkes, yine de ihtiyacı olan ve arzu duyduğu her şeyi alacaktır. İş ve çalışma kavramının kendisi dahi tümünden farklı bir anlama, belki farklı bir isme kavuşacaktır. Üretim ve paylaşım ne zorlama ve angarya, ne de “serbest-boş zamandan” farklı olacaktır. Üretim ve paylaşım insan hayatına neşe ve geçim getiren şeylerin en samimi boyutunu oluşturacaktır. Zaman, kişinin kendisine ait olabilsin diye boşaltılarak özgürleştirilecektir. Toplumsal katkılar bu nedenle, bir kişiye bir şeyi yapması (mecbur bırakıldığı) için para ödenmesi gibi sınırlı anlamı da aşacaktır. “Her birimizden, her birimize” duyarlılığı bunun yerine herkesin somut hizmet ve ürünler yaratıp sunamadığı durumlarda dahi topluma bir katkı yaptığı yorumunu yapar. Anarşist etik herkesin hem maddi, hem de maddi olmayan kaynakları bütünsel bir gelişme için hak ettiğini iddia eder.

Zorlama, bir “işte” çalışma mecburiyeti olmaksızın kişinin ihtiyacı olan ve istediği şeyleri elde etmesiyle, pek çok “istihdam” türü-örneğin sigorta firmalarının bürokrasisinin tamamı-ortadan kaybolacaktır. İnsanlar topluluklarının gereksinim duyduğu, yahut istediği şeylerin neredeyse tümünü yerine getirecektir çünkü böylelikle etrafa çeki düzen vermek, yiyecek üretmek ve pişirmek, yazmak, resim yapmak, yangınla mücadele etmek ve yazılım geliştirmek gibi yapmayı sevdikleri şeyleri özgürce seçeceklerdir. Bireyler ve gruplar çoklu görevler alacaklardır. Kimsenin yapmayı istemediği ne varsa-örneğin kanalizasyon sisteminde istihdam edilmek-herkesçe yerine

getirilecek, ya da en azından bu işi yerine getirebilecek fiziksel güce sahip olanlar bu tür işleri yapacaktır. Bu anlayış ne boş bir hayal, ne de safi etik bir meseledir; aslında etiğin toplumsal örgütlenmeye uygulanmasıdır. Bir aşamada gönüllü kolektif bir projede yer almış herhangi biri, insanların yetenek, eğilim ve ortak fayda açısından farklılıklarının bir şeylerin yapılmasını sağlarken nasıl üstesinden gelineceğine ilişkin yöntemlerden haberdardır. Bunu zorlama, denklik, mutsuzluk veya devlet olmaksızın gerçekleştirebilirler. Bilakis bu denemeler “her birimizden yapmaya mecbur kaldığımız şeylere göre, her birimize finansal imkânlarına göre, aksi halde mahrumiyet” [mantığıyla işleyen] sistemlere ciddi anlamda üstün gelecek bireysel ve toplumsal tatmin anlayışlarını doğrudan gösterir.

Bu türden bir etik, herkesin ihtiyaçlarının giderilmesi ve ilgi görmesi, ya da daha çok, insanların birbirlerinin ihtiyaçlarını gidererek, yekdiğerine ilgi göstermesi olarak yukarıda ifade edilen fikri de güçlendirmektedir. Anarşist etik insan topluluklarının herkesin geçinebilmesi için yeterli olana sahip olmasını, örneğin sağlık hizmeti almasını ve kendilerini mesela sanat alanında geliştirmesini garantilemelidir. İnsanlar bir kuraklık ya da depresyon durumunda kısıtlı kaynakların paylaşılması konusunda ellerinden geleni yaparak, herkesle ilgilenecektir. Çalışanlarının ücretli emekten oluşması gibi sorunlu uygulamalarına karşın kütüphaneler, bu tipte bir etik yaklaşıma bugünden uyan birer örnektir. Topluluklar kütüphaneleri herkesin ücretsiz ve serbestçe faydalanmasına olanaklı, gündelik hayat için gerekli ve değerli yerler olarak görürler. İhtiyaçlarına az ya da çok uyma durumuna göre, kısıtlılık hissi olmaksızın isteyen herkes kütüphaneleri kullanabilir.

İstedikleri kitabı (en arzu edilir haliyle) kütüphane kullarımlarının sıklığı yahut niteliği konusunda yargılama ve sorgulama olmaksızın ödünç alabilirler; ister bir kütüphaneci yardımıyla, ister kendi başlarına kütüphanenin fiziki alanının keyfine varabilirler. Kütüphaneyi karşılığında bir şey sunmaları gerekmezsiniz kullanabilir yahut istemeleri halinde buraya kitap bağışları ya da rafların düzenlenmesi işine gönüllü olarak özgürce destek olabilirler. Enerjiden eğitime her ihtiyacın böylesi “her birimizden, diğeri” mantığının teşekkülüyle

sağlandığını hayal edelim. Bugünün pek çok anarşist deneyi- devlet ve kapitalizmin yarattığı sınırlar halen geçerli olmasına karşın-bisiklet ve yiyecek kooperatiflerinden, beceri paylaşımı ve ücretsiz kliniklere değin farklı biçimlerde bu anlayışı hayata geçirmeye çalışmaktadır.

Karşılıklı Yardımlaşma

Anarşist etik dağarcığının bu konuyla ilintili çokça kullanılan ifadelerinden biri de, karşılıklı yardımlaşmadır. Karşılıklı yardımlaşma bir dereceye kadar basitçe yukarıda sözü geçen iki fikri tekrar eder. Ancak bilhassa geniş anlamda insanlık ve-hatta Kropotkin'in anlatmaya çalıştığı biçimde, insanlardan ibaret olmayan dünya, en mükemmel biçimde elbirliği ve ortaklaşma ile gelişir. Yaşayan tüm canlılar, yine Kropotkin'in anlatımıyla, rekabete de girerler. Her şeye rağmen bütünlüklü gelişim birlikte çalışmakla elde edilir. Karşılıklı yardımlaşma karşılıklı mübadele ve değiş-tokuşu sağlayabilecek ahenkli bir farklılaşma yanında, karmaşık, ayrıntılı ilişkiler gerektirir. Kropotkin'e göre insanlar, elbirliği ettiklerinde, maddi anlamda veya bunun tam tersi biçimlerde daha çok üretme yetisine sahip olurlar.

Bu durum hem bireye, hem de gruba fayda sağlar; işbirliği herkesin karşılıklı olarak fayda görmesidir. Rekabet ise basitleştirir. İnsanlar rekabet edip, yarıştıklarında aralarından sadece küçük bir bölümü kazanır. Rekabet yarışma ve oyunlar söz konusu olduğunda anlamlı ve eğlencelidir; ancak herkesin daha iyi bir dünyayı hak ettiği toplum söz konusu olduğunda, rekabet ve yarış bütünüyle zararlıdır. Bu hal özellikle rekabetin doğallaşarak, ekonomi içerisinde ana değer haline gelerek, herkesi birbiriyle karşı karşıya getirmesi açısından geçerli olan bir durumdur. Anarşistler çok uzun zamandır karşılıklılık biçimlerini, herkesi herkese bağlayacak türde bir elbirliğini içeren, kapitalist olmayan bir ekonominin dayanağı olarak görmektedir.

Karşılıklı yardımlaşma anarşizmin en muhteşem ve zarif etik anlayışlarından biridir. Bu türden bir etik insanların birbirini ve birbirlerinin her tür projesini destekleyeceği türde bol, sınırsız bir cömertlik anlayışını işaret eder. Bu aynı zamanda nezaket ve sevecenliğin asla tükenmediği, eli açık bir coşkunluk ruhunu da ifade eder. Toplumsal örgütlenmenin asli temeli olarak yeni paylaşım ve yardım

ilişkilerini, kulavuzluk ve destek olmayı işaret eder. Karşılıklı yardım, merhamet ve sevecenliği müşterekleştirerek, böylelikle tepeden inme kararlar alarak işleyen kurumlar olmaksızın müşterekleşmeyi, herkes için daha yaygın ve anlamlı “ toplumsal güven ve emniyete” dönüştürür. Karşılıklı yardımlaşma ister küresel, ister bölgesel düzeyde olsun, bariz biçimde dayanışmanın eylem halidir.

Elbirliği ve birlikte çalışma diğer anarşist etik ilkelerle birlikte gündelik bir duyarlılık olarak hissedilip deneyimlendiğinde, hiyerarşik bir toplumun değerlerini en iyi ihtimalle insancılıkla dönüştürecek, bütünüyle bambaşka toplumsal ilişkiler önerir. Hiyerarşik bir toplumda ne kadar cömertlikle yapılırsa yapılsın hayırseverlik, sonuçta paternalist yani özünde babacan tavırlar ve ataerkil anlayış barındıran ilişkilerle çevrelenmiş bir “verme” biçimidir. Hayırseverlikteki veren taraf otorite pozisyonundadır: veren taraf, alan tarafın kendileri hakkında iyi hissetmesini (veya vergi indirimine hak kazanmayı) istese de, yardım alan her zaman hayırseverlerin insafına rabidir. Bu hal ise kişisel çıkar etiğine yol açar: kişisel çıkar etiği herkesin verecek eşit bir şeyi olup olmadığına bakılmaksızın, kişinin eşit bir karşılık almadığı takdirde bir şey vermemesidir. Karşılıklı yardımlaşma ise tam tersine, verilen armağan aynı anlamda eşitlik içersin- içermesin karşılıklı ilişkileri vurgular. İnsanlar pek çok farklı biçimde- eşitlerin eşitsizliğiyle-birbirlerine destek olurlar. Bireyler ve toplumlar farklı türde katkılar sadece eşit değer taşıdıkları için değil, aynı zamanda daha büyük bir bütünü oluşturdıkları için geliştirirler.

Ekolojik Yönelim ve Uyum

Karşılıklı yardımlaşma, ekolojik bakışı da etkiler. Anarşist perspektif ise, insan dışı doğanın parçalarını ekolojik yıkımın asıl sebeplerini sorgulamaksızın “ onarmaya” çalıştığından yeşil kapitalizm yanında, çevrecilikle de temelden anlaşmazlık halindedir. İnsanlar (bazı açılardan kesinlikle farklı olmalarına karşın) kendilerini insan olmayan doğanın parçası olarak görme, insan olmayan doğal yaşamla da tıpkı birbirleriyle işbirliği yapmalarına benzer biçimde ilişki kurarak hayatta kalma ve gelişme ihtiyacındadır. Ekolojik kriz aslında toplumsal bir krizdir: insanlar insan olmayan doğayı tahakkümleri altına

alabileceklerine inanırlar, çünkü diğer insanları tahakkümleri altına almanın doğal olduğunu düşünürler.⁵⁷ Ancak karşılıklı yardımlaşma, insanların diğer hayvan ve bitkilerin bütünlüksel bir işbirliği içerisinde- ekosistemlerde mükemmelen gelişebileceğini öngörür. Yardımlaşma insanların birbirleriyle ve insan olmayan dünya ile ahenk içinde yaşamalarının -ekolojik- ve hiyerarşik olmayan toplumda muhtemel olacağını iddia eder. Ekolojik duyarlılık, yukarıda kısaca bahsedildiği şekilde, radikal ekoloji hareketi içerisinde 1970'lerden beri çağdaş anarşistlerce pratiğe dökülmüştür. Anarşizm içerisindeki ekolojik yönelim, ağaç nöbeti tutmaktan eko-sabotaja yahut insanla uyumlu ve insana duyarlı eko-teknolojilere değin devrimci ekolojik aktivizmin ötesinde, kendini gelişimsel, ya da diyalektik bir mantıkla tasavvur ettiğini ortaya koyar. Tıpkı insan olmayan doğanın zaman içerisinde gösterdiği gibi, daha zengin [çeşitlilikte] bir ekosistem için neler olabileceğine dair çoklu (ancak sonsuz olmayan) olasılıklar, insanların yaşam süreleri içerisinde açık bir hale gelir. İnsan bedenleri gelişir ve değişir; insanlar gerçek anlamda büyürler. Tüm insanlar becerilerinden fikirlerine, dünya ve dünya üzerindeki tüm olgular hakkında nasıl düşündüklerine kadar kendilerini pek çok şekilde geliştirme potansiyeli sergilerler. Toplumsal kontrol kendini sinsi bir biçimde "ikici" düşünme biçimi vasıtasıyla uygular. İnsanlara dünyayı siyah ve beyaz gibi- örneğin iyi ve kötü, özgürlük veya tahakküm gibi- keskin kategoriler yoluyla görmeleri, kısaca eleştirmeksizin düşünmeleri öğretilmiştir. Anarşizm en iyi ihtimalle ilerlemeci bir mantığı dikkate alan türden örgütlenme ve toplumsal ilişkilerin hem kişisel, hem de toplumsal düzeyde gelişmesi için yüreklendirir; anarşizm insanların ve dünyanın nasıl açıklanıp, düzelebileceğine ilişkin eleştirel düşünceyi de teşvik eder.

Anarşizmin dinamizmini vurgulayan mantık, insanların durağan değil, daima dönüşüp-değişen varlıklar olduğudur. Hayatın

57. İnsanların insan olmayan doğa ile ilişkisi konusunda daha fazla bilgi için bkz. anarko-komünistler Peter Kropotkin'in (örneğin *Mutual Aid: A Factor in Evolution or The Conquest of Bread*) ve Murray Bookchin'in (*The Ecology of Freedom or Toward an Ecological Society*) başlıklı çalışmaları ile, Marksist Frankfurt Okulundan Max Horkheimer'in *The Eclipse of Reason* isimli çalışmaları.

bütününün dönüşüp değiştiğini düşünmek, insanlar ve toplumun değişebileceği fikrini de belirgin bir hale getirir. İnsanlar ve dünyanın hâlihazırda olduklarından daha fazlası, daha iyi hale gelebileceği fikridir bu. Elbette bunun bir garantisi yoktur. Gelişim mutlaka lineer yani çizgisel⁵⁸ ya da ilerici olmak durumunda değildir. Özgürlükçü bir dünyanın garantisi yoktur; ekolojik toplum – gerçek bir olasılık olsa da, buna ulaşma mücadelesi veren insanlara bağlı - bir olasılıktır yalnızca.

Bu durumda anarşizm içerisindeki ekolojik perspektif, salt insanlığın insan olmayan dünya ile ilişkisinden veya bu iki dünyanın uyumundan ibaret olmamaktadır. Anarşizmin ekolojik yaklaşımı dünyayı bütünlüğü içerisinde algılar, olguları incelikli biçimlerde irdeleyerek, hem özgürlük, hem de tahakküm biçimleri açısından bu olguların bugündeki gelişim potansiyellerine ilişkin mantığı, nasıl bir gelişim izleyeceklerini tahmin etmek için izlemeye gayret eder. Ekolojik bakış açısı, anarşizmin tam da özünü oluşturan özgürlük ve açıklığa anlam kazandırır. Burada ve şu an ki olasılıkları eleştirel bir biçimde keşfetme becerisiyle anarşizm, bahsedilmiş olanın dışında kalanı işaret etmek kaydıyla daha aydınlık bir gelecek için çağrı yapar.

Gönüllülük Temelli Birlikler ve Hesap Verme Sorumluluğu

Kropotkin ve diğerlerinin işbirliği veya karşılıklı yardımlaşmanın “doğada” nasıl yaşandığını işaret etmiş olmaları, insanların düşünmeksizin güdülerıyla hareket ettikleri veya işbirliğinin basitçe iyi insan doğasından kaynaklandığı anlamına gelmez. İnsanlar muhtemelen en çok da hayal etme ve var olanı geliştirme becerileriyle, insan olmayan doğadan farklılaşmıştır. İnsan diğer yaşam türlerinden

58. Ç.N.: Burada kastedilen modernleşme süreciyle öne çıkan, ilerlemeci ve evrenselci (teorilerin tümünün) bakış açısıdır. Tarihsel gelişim ve değişimin, toplumların küçük ölçekli, yerel üretim sistemlerinden tarıma dayalı uygarlıklara, oradan da merkezi, modern toplumlara uzanan ilerlemeci bir hat boyunca gerçekleştiğini, farklılaşma, işlevsel uzmanlaşma, devrim ve sınıf çatışması yahut kapitalizm, sosyalizm sonrasında devletsiz toplum, demokratik sistemler ya da bürokrasinin gelişimi gibi olgularla ifade eden, büyük anlatı(lar) kastedilmektedir. Büyük değişimler ve toplumsal dönüşümlerin ilerleme kavramı ile açıklanması, toplumsal farklılıkların insanlık bütünü içinde eriyerek ve benzer biçimlenmelere uğradığı/uğrayacağı, bunun evrensel toplumsal bir yasa olduğu görüşündedir.

engin düşünme, yargıda bulunma ve kasıtlı müdahale kabiliyetleriyle ayrılır, ancak onlardan üstün değildir. Bu nedenle diğer bir ortak anarşist etik ilke de, insanların farklı türden zorunlu olmayan yahut karşılıklı mutabakata dayanan ilişkiler ve örgütlenmelere yönelik serbest seçim veya gönüllülük temelli birlikler oluşturma kapasitesini vurgular. Gönüllülük temelli birlikler, bireylerin her zaman kendi bildiğini okuyacağı veya bir projede üzerlerine düşen her işi veya o projedeki herkesi sevecekleri anlamına da gelmez. İnsanlar işin sonunda kendilerini çok yorgun dahi hissedebilirler. Yine de etraflıca bakıldığında, gönüllü birlikler herkesin zorlama ya da mecburiyet olmaksızın başkalarıyla özgür seçimler yoluyla bir araya gelmesidir. Özgür seçim buna rağmen diğer her bir kişiye söz vermeyi içerir. “Ölüm bizi ayırana kadar” türünden söz vermelerden ziyade, dikkatli ve dürüstçe düşünülmesini takiben, bağdaşıklığın bir şey ifade etmediği bir zamana değin dostları birbirine yaklaştıran türde bağlantılar ve ilgi gerektirir. Gönüllü birlikler bir şeyleri birlikte yapmanın sonuçta çok farklı biçimlerde tatmin olmuş hissettirmesidir, çünkü böylelikle kişisel ve toplumsal ihtiyaçlarla arzular karşılanır, bu insanların ilişki kurmaya mecbur kalmaksızın ilişkilenebilmeyi istemesidir.

Bu hal hesap verme yükümlülüğü anlamına gelir. Gönüllülük temelli birlikler ve ilişkilenebilmeler ise, sadece samimi bir biçimde sorumluluk ve dayanışma formlarıyla birleştiğinde bir ağırlık taşır. Gönüllü birlikler ve hesap verme sorumluluğu özünde insanların birbirlerine özgürce verdiği sözleri karşılıklı taahhütlerinin gücü dışında, dışarıdan hiçbir gücün zorlaması olmaksızın sürdürmeleridir. Verilmiş sözler basitçe bir heves, anlık fevriklikler nedeniyle yahut bireyler istediklerini elde edemedikleri için bozulmaz; bu bazılarının diğerlerini yüzüstü bırakma yetisine sahip oldukları tahakkümün mantığıdır. İnsanlar özgürce ilişkilenebilmeyi seçebilir ve hayatları boyunca da pek çok kez bunu yapacaklardır. Anarşistler yine de ilişkilenebilmeler ve ilişkilenebilmeme meselesini ciddiyetle ele alırlar, çünkü kapsayıcı süreçleri ve insanların birbirlerine nasıl davrandığına önem verirler.

Karşılıklı sözler telaffuz edilmemiş yahut gerektiğinde dönüp bakılmak için kâğıda dökülmemiş olsa da, üzerinde tamamen anla-

şılmış farklı türde bir fikir birliği zorunludur. Böylesi fikir birlikleri ve mutabakatlar, aralarında kendilerine düşen işi yerine getirmeyen biri olduğunda ne olacağına ve bu türden bir çatışmanın nasıl ele alınacağına dair bir sürü duruma da uygulanır. Bireyler kolektif bir kararı uygulamak için bir kez anlaştıklarında, birbirlerini desteksiz bırakmazlar. Anarşistler gönüllü birlikler ve ilişkilennmeler belli durumlarda faydalı olmaktan çıktığında, anlaşmazlık yaşayabilirler, ancak tümü de bu sarmal denkleğin iki tarafı arasındaki ümit veren gerilimi çözmeye uğraşırlar.

Anarşizmin aynı anda pek çok şeyi birden yapmaya çalışması gibi, özgürce ilişkilennerek birlikler kurulması ile özgür fikir birliklerine sadık kalmak arasındaki dengenin bulunması, uygulamada, özellikle küçük grupların düzeyini aşan oldukça zor bir iştir. Ancak bu denge önemlidir. Söz konusu denge doğrudan anarşizmin özündeki tartışmalı konulara temas eder: bu bireylerin ve toplumun eş zamanlı olarak özgür olduğu bir dünyaya nasıl ön ayak olunacağıdır. Anarşist siyasi örgütlenmeler bu ikili anlayışı birlik prensipleri oluşturarak ve görev ve hedef tanımları yaparak kısmen test ederler. Anarşist siyasi örgütlenmeler neden özgürce ilişkilendikleri ve birlik oluşturdıklarını tartışarak çözüme bağlarlar. Bu tartışmaların konusu belki antikapitalizm konusundaki değerlerdir: çünkü anarşistler doğrudan demokrasi ile işleyen kurumlar yaratılması gereğine inanır. Eğer varsa gruplara üyeliğin parametreleri üzerine de kafa yorarlar. Grup üyeliği [parametreleri] basitçe çıkagelmek ve katkıda bulunmaktan, karar alım sürecine katılabilmek için belli sayıda toplantıya katılma yükümlülüğüne değin değişiklik gösterebilir. Anarşistler birliklerini ve ilişkilennmelerini devam ettirmemek için, etraflıca izah edilmiş diyalog süreçlerinden, bireyin [grupla] ilişkili kalabilmesi için karşılama zorunlu hesap verme yükümlülüğüne değin insani yöntemler bulmakla da uğraşırlar.

Bu, anarşistlerin toplumsal düzeyde gönüllü birlikler ve ilişkilennmelerle hesap verme yükümlülüğünü nasıl oluşturdıklarını ifade eder. Elbette gönüllü ilişkilennme ve birlik etiği evrensel olarak uygulanmaz. Özgür ilişkilennme ve birlikler, örneğin kendilerini kuir olarak tanımlayan kişilere karşı şiddet düşünöldüğünde, diğer anarşist

etik ilkelerle tamamen çatışma halindedir. Dengeleyici eylemler ise yalnızca gönüllü birlik ve ilişkilenebilirliklerle, hesap verme yükümlülüğünü kapsamaz. Bu “ne olursa olsun” anlayışını, basitçe bu işte hep beraber olduğumuz fikrinin karşısına koymak değildir, tersine anarşizmin arzularının bütününe ilgilendirir.

Neşe ve Doğaçlama

Gönüllü birlik ve ilişkilenebilirlik ile hesap verme yükümlülüğü, bir şeyleri halledilebilirlik için gerçekleştirilen, sıkıcı ve budalaca yükümlülükler değildir. Anarşizm çeşitli biçimlerde güzelliği kurumsallaştırmayı ve kapsamlı bir mutluluk için uğraş vermeyi, devrimci projenin parçası olarak görür ve bunların gerçekleşmesi için gerekli doğaçlamayı da teşvik eder. Hız ve sevgi insanların daha iyi bir dünyayı arzu etmeleri için motive eden şeylerdir. Bu ve benzeri diğer hisler, insanların maddi ihtiyaçlarından bağımsız lüksler değildir. Bu hisler tastamam, özgünleşmiş ve gerçek bir toplumsal hayata dair ihtiyacın önemli ve ayrılmaz kısmını teşkil eder. Bizler yeterli ölçüde ve tüketmekten hoşlandığımız türde gıdaya ihtiyaç duyarız. Yiyecek üretmek ve birbirimize öğünler hazırlamak, bulaşıkları yıkamak ve bulaşık tabakların yığınlar oluşturduğu durumlarda hesap verme yükümlülüğü mekanizmaları belirlemek için, hoş yollara ihtiyaç duyarız. Bu süreçte de neşe vardır. Yahut dünyayı biçimlendiren rutin herkes için geçerli olduğunda, bu süreçte neşe de olacaktır.

İnsanlar yaşamlarında sevinç ve şenlik bulabilsinler, hoş ve güzel olan her şeyden zevk alarak yaratabilsinler diye devrimci toplumsal dönüşüm için mücadele etmek kulağa naif gelebilir. Fakat bu iyi toplumun özüdür: insanların mümkün olduğu oranda kendilerindeki ve birbirlerindeki iyiliği görüp, hissedebilmeleri; işlerin zorlaştığı ya da yaşamın acılaştığı durumlarda dahi diğer insanların desteğini alırlar; işleri halletmemizi sağlayan yöntemler aynı zamanda birbirimizi bütünüyle anlama ve takdir etmeye yarayan alanları yarattığımız yollardır da. Ve eğlenmek de.

Anarşizmdeki etik prensiplerin tümü gibi neşe ve doğaçlama da “devrime” kadar ertelenecek bir şey değil, aynı zamanda tüm insanlığın sefalet içerisinde veya depresyonun dibine batmış biçimde

yaşamısına izin vermek de değildir. Anarşizmin neşe ve doğaçlama-dan kastı, insanlar her ne yapıyorlarsa o sürece nezaket ve şefkat, haz ve eğlence katmaktır. Bu her şey yolundaymış gibi davranmak anlamına gelmez. İnsanlar daha iyi toplumlarda bile yine de kederlenecektir. Anarşistler yeni toplumsal ilişkileri işaret eden, ümitvar davranışlarla meşgulken, eşzamanlı olarak şu anki haliyle dünyaya dikkatli bir biçimde direnirler. İnsanların erişmeye çalıştığı, gerçekleştirilebilir bir dünyanın güzelliğini hayata geçirirler. Anarşist eylemler estetik ve neşe dolu olanı vurgular. Güncel protestolar, sokak partileri ve kuklaları doğrudan eylemle birleştirir; potlaçlar pek çok anarşist toplantının düzenli parçasıdır; muhteşem posterler çoğunlukla atölye çalışmaları yanında futbol karşılaşmaları da içeren kitap fuarlarını duyurur. Zevkli oyunlar da en az devrimci itki kadar anarşist mücadelenin parçasıdır ve ikisi de niteliksel bir özgürlük için olmazsa olmazdır.

Çeşitlilikte Birlik

Diğer bir anarşist etik ilke de, görünürde uyumsuz olanı dengelemeye dair inançtır. Anarşistler tıpkı bir orkestradaki enstrümanlar gibi ahenksizlikte uyum bulmayı denerler. Bunu her bağlamda gerçekleştirirler: bu gerçek hayata dair bir şeydir yahut yukarıda da belirtildiği gibi bir şeylerin karmaşık, birbiriyle bağlantılı yöntemlerle açıklanacağını kabul etmektir. İster yerel ve küresel yahut bağımsızlık ve karşılıklı bağımlılık, ister otonomi ve doğrudan demokrasi arasındaki çelişkiler olsun, anarşistler dürüstçe ve şeffaf bir biçimde farklılıkları yadsımayan birlikler bulma mücadelesi verir. Böylesi etik bir taahhüt anarşizmin tanımı ile yakinen ilgili olması nedeniyle, anarşist denemeler için şarttır. Anarşistlerin uygulamada yaptıkları çoğu şey şahsen ve tam olarak çeşitlilikte birlik dengesi bulan öz örgütlülük kurumları içerisinde ilişkiler, süreçler ve anlaşmalar tasarlayarak geliştirmeyi kapsar.

Bu uygulamalar açısından öne çıkan en güzel örnek, Kanada'daki anarşistlerin bu yüzyılın başında, antikapitalist hareketin altın çağı sırasında kitleleri hareketlendirmek için geliştirdikleri "taktikler çeşitliliği" yaklaşımıdır. Buradaki düşünce-bağlamıyla ilintili bi-

çimde-farklı taktiklere, stratejilere ve hatta belirli coğrafi (bölgesel) sorumluluk kuşaklarına imkân sağlayacak, kapitalizme muhalefet ve doğrudan demokrasi savunuculuğu, devletçi olmayan türde örgütlülük biçimleri gibi mevzuların tümünün ortak bayrağı biçiminde, belirli bir gösteri için bir dizi fikir birliği ve anlaşma geliştirmekti. Ancak bu ne “her şeyin mubah olduğu”, ne de “oydaşım ve mutabakat” anlamına gelir. Kentte yaşayanlar kitle hareketi başlamadan önce aylarca süren örgütlenme ve düzenleme çalışmalarıyla farklı taktikler konusunda, tartışma ve danışma toplantısı süreçleri yoluyla anlaşmalar sağlamıştı. Kitle hareketi esnasındaki konuşma konseyleri fikir birliği arayışında, ancak gerektiğinde oylama yoluyla, hem bilgilendirici, hem de önemsiz, son dakika kararları almıştı. Bu hareketin en hararetli anlarında çeşitlilik taktikleri yaklaşımı gerçekten de güçlü bir biçimde hissedilen, birbiriyle bağdaşık çoğulculuk için alan ve uygulama fırsatı sağlamıştı.⁵⁹ Bu örnek, farklı ve çeşitli fikirlere sahip insanlara somut fırsatlar verecek ve saygı duyulmasını sağlayacak ölçüde ortak taahhüt ve kararlılıkları garanti altına alacak çabalar bütününe kapsayan, engin etik değerler bütününden yalnızca biridir.

Ütopyaya Yönelik Jest ve Tavırlar

“Devrimsel değişim şiddetli bir yıkım anı olarak değil... ancak sonsuz bir sürprizler silsilesi, daha makul bir topluma doğru yaşanan zik-

59. Bkz. “Something Did Start in Quebec City: North America’s Revolutionary Anti-Capitalist Movement” Only a Beginning başlıklı, der. Allan Andiff(Vancouver, BC: Arsenal Pulp Press, 2004), 138-40 içindeki benim kaleme aldığım yazı yine <http://theanarchisidlibrary.org/something-did-start-in-quebec-city-north-americas-revolutionary-anti-capitalist-movement> adresinden okunabilir. Bu anlayış Quebec’ten bu yana, özellikle A.B.D’nin anarşist çevrelerine girdiğinden beri gö-nüllü anlaşmaların sonunu işaret eden kişilerce taktikler çeşitliliği kullanılır olmuştur. Bu durum herkesin başkalarını nasıl etkileyeceğine aldırmaksızın ne yapmak isterse yapabileceği anlamına gelmektedir. Bu yaklaşım bazı durumlar için kabul edilebilirse de, geneli düşünüldüğünde bu yaklaşımın birleşik, devrimci bir mesaj vermeyi sürdürürken, radikal olmayanlar veya anarşistlerce başlatılmış eylemlere katılmaları için yeni politize olan kişilere yine de alan açtığını iddia ediyorum. Anarşistler halen kendi çevreleri de dâhil nerede ortaya çıkarsa çıksın tahakküm biçimleri konusunda tetikte olmak ihtiyacındadırlar. Taktikler çeşitliliği anlayışı gö-nüllü ilişkilenme ve hesap verebilir olmanın anarşist etiğinden mahrum olduğunda ve bazı kişilerin arzularını diğerlerinin iyiliğinden üstün ve öncelikli tayin ettiğinde bu tartışılmalıdır.

zaklar biçiminde bir devinimle gerçekleşir. Büyük, destansı eylemler gerçekleştirerek değişim sürecine katılmak durumunda değiliz. Küçük eylemler milyonlarca insan tarafından tekrar edildiğinde dünyayı dönüştürür.”

-Howard Zinn, “*The Optimism of Uncertainty*,” 2004.

Anarşistler arasında yaygınlığı olan üç önemli şey daha vardır. Bunlar, anarşizmin adil olmayan toplumdaki her şeye karşı yükselttiği itirazda açığa çıkan ve anarşizmin kapsamlı özgürlüğü engelleyen şeylerin tümüne dair öfkesinden türemiştir. Söz konusu üç şey, anarşizmin dünyada mümkün olan her şeye ilişkin coşkunluğunu, çok çeşitli pratiklerini biçimlendiren etğin keyifli savunmasını da somutlaştırır. Anarşizme dair bu üç şey yeniden yapılandırıcı tasavvur ve öngörüler, tahayyül siyaseti ve öz örgütlenme formlarıdır.

Anarşistler kaybetmeye alışkındır. Hiyerarşik olmayan değerler için verilen mücadele trajik ve kanlı bir mücadele olmuştur. Moxie Marlinspike’in ifadesiyle, anarşistler her şeye rağmen “zamanda, yenilginin hemen öncesinde bile, kişilerin dünyanın tüm Delaware Nehirlerinde muzaffer bir biçimde sefere çıkan tüm George Washington’lara⁶⁰ kıyasla, kendileri hakkında daha fazla şey öğrenip, kendi tecrübelerinden daha fazla ilham aldıkları anlar olduğunu” bilirler.⁶¹ Daha iyi bir dünya kurmaya dair inişli yokuşlu süreç, başka güzel gelenekleri de kucaklayan anarşizmin çok güzel bir gelenek olduğunu hatırlamak demektir. Süreç, anarşistler ve benzer düşüncedeki kişi-

60. Ç.N.: General George Washington liderliğinde 2400 milisten oluşan bağımsızlık yanlısı isyancılar, 1776’da Noel gecesi dondurucu soğukta Delaware nehrini geçerek sürpriz bir saldırı ile New Jersey, Trenton’da İngiliz desteğindeki German Hassien kışlasını ele geçirdiler. Trento Savaşı olarak bilinen bu zafer, milislere (sömürgeci) İngilizleri yenebilecekleri fikrini ilk defa güçlü şekilde vermesi ve halkın milislere olan desteğini büyütmesi nedeniyle Amerikan Bağımsızlık savaşının dönüm noktası olarak kabul edilir. Milstein burada ileride A.B. D. başkanı olacak Washington’un dondurucu gecede nehre açılarak imkânsız elde etme kararlılığıyla hiyerarşik düzeni sona erdirmek isteyen anarşistlerin arasında Marlinspike’in kurduğu analojiyi kullanarak bir örnek vermek istemiştir.

61. Moxie Marlinspike, “The Promise of Defeat; bu yazıya <http://www.oughtcrime.org/stories/promise-defeat/> adresinden erişilebilir.

lerin tarih boyunca yarattıklarını hatırlamakla ilgilidir. Evet, amaç kazanmaktır, ancak mesele küçük ya da büyük farklı yollar deneyerek bunu gerçekleştirmektir, bizler çoktan büyük kazanımlar elde ettik. Anarşizm toplumsal dönüşüm konusunda doğru soruları sormak, “cevap” hiçbir zaman bulunamasa dahi, bu soruları cevaplamak için çoklu yaklaşımlar keşfetmektir.

Yeniden Yapılandırıcı Tahayyüller

Yukarıda sözü geçenler kadar önemli bir nokta da, anarşizmin coşkun ve etik toplumsal vicdandan çok daha fazlası, toplumsal eleştiri ve tahayyülden daha fazla bir şey olduğudur.⁶² Anarşistler yalnızca daha iyi toplumsal örgütlenme biçimlerinden bahsetmezler. Bazen bugünkü toplumun külleri üzerinde yeni kaleler-yahut kolektifler, komünler ve kooperatifler kurmak anlamına dahi gelebilen yeni-dünyalar tasarlama işine soyunurlar. Anarşistler insanların anarşizmi eylem esnasında duygusal ve entelektüel olarak “kavrayacaklarına”, ya da daha iyisi, anarşizmin değerlerini eylem sürecinde deneyerek bunu gerçekleştireceklerine inanır.⁶³ Bu inanç praksis, yani pratik gerektirir. İnsanlar statükonun konfor (yahut konforsuzluğundan) neden vazgeçmeleri gerektiğine dair fikirleri olmaksızın statükodan vazgeçmeyeceklerdir.

Anarşistler hiyerarşinin ötesine geçen bir topluma giden yolu, çeşitli biçimlerdeki yeniden kurgulayıcı tahayyüllerini anlatarak gösterirler. Böyle hiyerarşisiz bir dünyayı tasavvur etmek elbette öz-örgütlenme ve ön-tasarılar gerektirir. Ancak yeniden kurgulayıcı

62. Toplumsal bir eleştiri ve toplumsal bir tahayyül olarak anarşizm üzerine daha detaylı bilgi için, yazdığım “Reappropriate the Imagination!” in *Realizing the Impossible: Art against Authority*, ed. Josh MacPhee and Erik Reuland (Oakland, CA: AK Press, 2007), 296-307” başlıklı denemeye bakılabilir; yazıya <http://www.zmag.org/znet/viewArticle/19900> adresinden erişmek mümkündür.

63. Bu durum siyasetle meşgul olan kuramsal çalışmalara yönelik ihtiyacı ortadan kaldırmaz. Anarşistler filmler, sanat yapıtları ve hikâye anlatımının yanında kitaplardan magazinlere ve süreli yayınlara, web sitelerinden arşiv ve kütüphanelere, yaygın eğitim ve ücretsiz okullardan çalışma gruplarına değin her şeyi üretir. Toplumsal tezin ve siyasi felsefenin gelişimi için örneğin anarşist perspektiften daha çok şey yapılması ve anarşistlerin kendi tarihlerini ve proje alanlarını belgelemek ve incelemek için daha pek çok şey yapılması gerektiği anarşist çevrelerde daha fazla ilgi toplamaya başlamıştır.

tasavvurlar mevzusunu vurgulamak istememin sebebi, anarşizmin diğer siyasi felsefelerden farklı olarak ütopyacı (tasarımsal) bir itkiyi muhafaza etmesidir. Anarşizmdeki ütopya kavramı ne çok uzak bir düşler ülkesi; ne de zaruri ihtiyaçlar veya arzuların ihmal edildiği bir bakış açısidir. Ütopya daha çok zaruri temel ihtiyaçlar yanında-basitçe ekmek parası değil, bunun yanında güller anlamına da gelen-maddi olmayan ihtiyaç ve arzuların tümünü ve herkesin bu ihtiyaçlarını tamamen karşılayacağı yolları tahayyül etmek anlamına gelir. Anarşizm insanların komünal ve öz-yönetim biçimindeki örgütlenmeler içerisinde yaşadıkları tarihe bakarak; bugündeki potansiyelleri görür ve gelecekte daha iyi şeyler yapacaklarına dair insanlara yönelik gerçekçi bir inancı sürdürür. Anarşizmdeki ütopyacı anlayış işte tam da insanlığın sadece imkânsız isteyebilmesi değil, aynı zamanda bu imkânsız gerçekleştirebileceğine ilişkin eşsiz inançtır. Bu bir inanç sıçramasıdır, ancak gerçeklere dayanan ve aslında küçük ya da büyük gerçek deneyimlerden insanlar eşitlikçi yaşam tarzlarını kolektif olarak yaratarak, birbirlerine armağan ettiğinde öğrenilen bir şeydir.

Anarşizm sadece bir ideal, salt bir düşünce deneyi değildir. Ne katı bir plan, ne de şablondur. Anarşizmin yeniden kurucu tavrı, etiğini oluşturacak yolları tahayyül eder, sonrasında da bunları uygulamaya çalışır. Hâlihazırdaki pek çok fiili pratik, anarşist olsun ya da olmasın yatay toplumsal ilişkilerin çoktandır mümkün olduğunu-ve bu pratiklerin dikey yani hiyerarşik olanlardan daha iyi işlediğini örnekler. Bu türden tecrübeler, kapitalizmden içselleştirilmiş tahakküm biçimlerine değin her şey tarafından sınırlandırılmış kısmi deneylerdir. Ancak yine de yeni toplumsal ilişkiler ve toplumsal örgütlenmeyle oynamak için bir soluklanma imkânı yaratırlar; bunlar referans niteliğinde ve detaylandırılabilir, belki de nihayetinde daha hakiki ve kurumsallaşmış ikili iktidar formları haline gelerek, yeri geldiğinde daha fazla örnek işlevi görebilecektir.

Yeniden kurucu tahayyülleri yürürlüğe koymanın pek çok yolu vardır. Anarşistler kendin-yap ve “açık erişimli” kültürel üretimi, başkalarına da harekete geçmeleri için ilham kaynağı olacak türde yaratıcı fikirler betimlemiştir. Posterlerinde insanların tarihini

belgelerler; kamu mekânlarındaki duvarlara başka dünyalara açılan şablondan(stencil) pencereler çizer yahut bu yaşamları dergilere kaydederler; *indie* (bağımsız) müzik ve medya aracılığıyla özgürlükçü arzuyu yayarlar. Anarşistler, kapitalizm karşıtı karnavallardan “hakikaten serbest pazarlara”, oradan anarşist kitap fuarları ve bilgi büfelerine kadar, var olmanın alternatif biçimlerini ilan ederek öven alanlar yaratırlar. Kendi kendini idare eden okullar ve öz-yönetimle işleyen işyerleri geliştirirler. Anarşistler bu türden ve diğer biçimlerde daha geniş toplumsal dönüşüm için potansiyelleri içeren inovasyonları sınar ve buluşturur.

Tahayyül Siyaseti

Anarşistler için, amaçlar ve araçlar arasındaki ilişkinin etik açıdan tutarlı olması gerektiği fikri tahayyül siyasetinin özüdür. Amaç ve araçlar birbirinden farklıdır, fakat anarşistler amaçlarının yönünü işaret eden araçları kullanırlar. Uzun vadeli amaçlarına uyumlu proje ve eylemleri seçerler. Anarşistler gelecekte çok daha bütünlüklü olarak ve kendi kaderini tayin yöntemini çok daha yoğun kullanarak parçası olmak istedikleri şeylere katılır- ve başkalarını da aynısını yapmaları için teşvik ederler. Tahayyül siyaseti bu nedenle birinin değerlerinin diğerinin pratikleriyle ve yeni toplumun pratiklerini bu toplum tam olarak henüz gerçekleştirmemiş olsa da, uyumlu hale getirerek birleştirir.

Yine de, anarşizmin “hedefi”, nihai hedef değildir. Anarşizm sonrası ne önceden belirlenmiş, ne tekil, ne de her şeyin akabinde mükemmelleşerek, mükemmel olarak kalmaya devam ettiği bir devrimdir. Anarşistler için hedefler daha çok tekrar tekrar sınanmış, insanların pratikte özgürlüğün neye benzediği fikrinin içini doldurmaya çalıştığı, çok sayıda özgürlük deneyimi önerisi sunan, etik prensipler topluluğudur. Araçlar ise, amaca yönelik yolculuğun kendisini de içeren, amaçlara yakın, bileşik parçalardır. Devrimci olan unsur, araçlar ve amaçlar arasındaki etik açıdan tutarlılığın, oldukça basit bir biçimde, sürecin içerisinde şekillenmesi, “buradan” “oraya” varma yöntemlerinin sürekli olarak yetkinleştirilmesidir. En iyi ihtimalle insanlar, devrim olarak adlandırılabilir türde, ancak

yine geniş çaplı yeni dönüşüm süreçleri yoluyla sorgulamaya tabi tutulacak, geniş çaplı bir dönüşümün farkına varmak için artlarına bakabilirler.

Devrim, hem inanç sıçramasından dünyanın temelden yeniden inşasına değin şatafatlı bir anlayış, hem de bizim bugün de gerçekleşmesi için girişimde bulunabileceğimiz, gerçekleşmesi an meselesi olan bir şeydir. Anarşizm insanlardan “üzerinde ilerledikleri yolu inşa etmelerini” ister.⁶⁴ İnsanlar bu yolun varacağı yere ilişkin fikir sahibi olsalar dahi-ki hangi yolu seçeceklerine dair bir hisleri olmak durumundadır-“vardıkları yerde” şaşkınlığa uğrayabilirler. Girişimleri ve izledikleri yöntemi ilerisi için yeniden gözden geçirmek ve uyarlama gereği hissedeceklerdir. Bu, dönüşümün gerçekleşeceği yeni dünyaların inşa süreçlerinde, gözle görülebilir türde iyi bir şeye doğru insanların işe nasıl koyulduğunda gözlenir.

Devrim beraberinde evrimi de getirir. Pek çok başka kişi gibi anarşistler de yeni bir toplumu sürdürme kabiliyetinde insanlar haline gelme ihtiyacındadır. Yeni toplumun kurum ve örgütleri, benzer biçimde yeni toplumsal ilişkiler yapılandıracak kabiliyette yollar geliştirme ihtiyacındadır. Anarşistler bazen tantanalı ve gösterişli bir biçimde, diğer pek çok şey yanında kapitalizm ve devlet, heteronormatiflik ve kabilcilik⁶⁵ gibi şeylerin yerini nelerin alacağını, jestleriyle telkin ederler. Böylesi eylemler, eşitlikçi toplumsal ilişkiler ve toplumsal örgütlenmenin “öncüllerini” tahayyül eder, benzerlerini betimler. Örneğin bu kapsamda imgelem ve tahayyülün gücünü, tepeden aşağıya iktidar düzenlemelerinin lanetini gerçekten kırabi-

64. Bu, Jose Maria Arizmendiarieta tarafından Bask Bölgesinde 1950’lerde kurulan Mondragon Kooperatif Sisteminin sloganıdır- sistem hem kapitalizmle mücadele etmek için yaptığı denemeler hem de ne yazık ki bunu gerçekleştirmekteki yetersizliği nedeniyle enteresandır. Bu deneyimin bir tür ümit verici tarihsel incelemesi bkz. Roy Morrison, *We Build the Road as We Travel* (Philadelphia: New Society Publishers, 1991).

65. Ç.N. Kabilcilikten kasıt orijinal metindeki “abelism” kelimesidir; kelime hem engelli kelimesinin sınır ve problemlerinin altını çizer, bedensel ve zihinsel anlamda malul kesimlerin tümüne yönelik ayrımcılık ve önyargıların sebebi olarak “engelsiz”, “sağlıklı”, “yetkin” beden ve zihinleri norm olarak ele alan bakış açıları için kullanılmaktadır.

lecek türde-geniş ölçekli katılımın ve yaşayan varlıkların tümünün değerini en kolektif manada kendiliğinden türemiş halinde-somutlaştırarak gösterirler.

Öz-Örgütlülük Biçimleri

İşte burası, tıpkı pastaya krema sürme işi gibi, işin en can alıcı noktasıdır: tüm yenilikçi ve çığır açıcı türleriyle tahayyülcü öz-örgütlenme biçimleridir bunlar. Neyse ki herkese pastadan pay düşer. Anarşizmin yeniden kurgulayıcı türdeki tasavvurları, toplumun nasıl yeniden örgütleneceğini pratiğe döker. Bunlar, deyim yerindeyse eylemin, eyleme dökülmesidir.

Doğrudan eylem iki biçimde gerçekleşir. Doğrudan eylemin “olumlu” yahut etkin türü, yaratma gücüdür. İnsanlar şu an bir takım şeyleri, yapılması gerektiğini düşündükleri ve istedikleri gibi yapar ve gittikçe, gelecekte, temsilci veya dikey(hiyerarşik) iktidar olmaksızın bunları gerçekleştirir. “Büyük” güçleri dikkate almaz, kolektif güçleri hayatları konusundaki kararları almak ve uygulamak için gevşetirler. Doğrudan eylemin “olumsuz” yahut tepkisel türü, yani direnme gücü kötü olana meydana okumak üzere- örneğin savaşı durdurmak için, genel grev gibi doğrudan yöntemler kullanır.

Doğrudan eylemin her türü değerlidir. Bu iki doğrudan eylem türü birlikte de gerçekleştirilir. Bir üniversitedeki öğrenciler, öğretim üyeleri ve destek personeliyle bir yönetim binasını işgal ederek, bütçe kesintilerini ve aynı zamanda ne yapacaklarına dair kendi kendilerine karar vermek gibi (işgalcileri tamamen bambaşka bir eğitim biçimi talep etmeleri konusunda cesaretlendirebilecek), doğrudan demokratik bir yöntem kullanabilirler.

Bir Polis İzleme projesi, örneğin korsan radyo gibi, bedava ve açık erişimli iletişim teknolojilerini, polisin suiistimal ve görevi kötüye kullanma vakalarını insanların doğrudan haber vermesini sağlayarak engellemesi yanında, mahalle-ölçeğinde yayın yapan bir medya oluşumu geliştirir.⁶⁶ Fakat kişiler hiyerarşik olmayan örgütlerin kurulmasında ve bu örgütlere katılmakta gittikçe daha çok rol aldığına,

66. Örnek için bkz. <http://www.copwatchla.org/>.

basitçe kendileri üzerinde nihai anlamda iktidarı olan güçlere karşı tepki verme “kuvvetinden” ziyade, toplumu yeniden biçimlendirme kuvveti edinmeye başlarlar.

Özgür toplumda özgür birey arzusu olarak anarşizm kavramsallaştırılmasında, dönüp dolaşıp aynı yere geliyoruz. Bizler başlangıç aşamalarında olsa da tam anlamıyla kendi kaderini tayin, öz yönetim ve öz idare alanındayız. Böylesi yeni toplumsal ilişkiler ve kurumlar inşa etmenin yolu, bunları bizzat bizim yaratıp geliştirmemizdir.

Anarşistler her zaman, hem gizli, hem de açıktan işleyen, her türden öz-örgütlülük projesine toplumsal ve ekolojik hayatın yeni temellerini işlemek üzere iştirak eder, herkesin hayatını diğerleri ile bir arada nasıl yaşayabileceğine ilişkin akliselim yaklaşımları görece bir görünürlikle güçlü biçimde, henüz gelişme aşamasında olan pek çok yöntemle bunu gerçekleştirir.⁶⁷

Pek çok anarşist proje, anarşist çevrelerde gerçekleşir yahut diğer anarşistlere yönelik olarak hazırlanır. Bu hal, anarşistlerin kendileriyle nispeten aynı fikirde olan ve onlara çoktan bağlanmış kişilerle örgütlenme biçimleri konusunda çeşitli denemeler yapmalarına imkân sağlar.

Denemeler anarşist fikirleri geliştirecek, vasıflar inşasıyla geleceğin anarşist nesillerine kılavuzluk edecek, çok ihtiyaç duyulan öz-yönetim ve idare alt yapısının gelişimini de kolaylaştırır. Örneğin -bağımsız bir öz örgütlülük olan- senelik Slingshot (Sapan) Ajandası, kolektif olarak anarşist kitapevleri ve bilgi büfeleri işleten enformel küresel bir konfederasyonu anlatır.⁶⁸

Okumakta olduğunuz kitabın basımına iştirak eden üç grup- Anarşist Çalışmalar Enstitüsü, AK Yayınları ve Justseeds Sanatçılar

67. Berkeley'deki on yıllık güçlü Long Haul anarşist tartışma grubundan kimliği belli olmayan bir anarşiste, bana anarşist değerlerin aslında akliselim olduğunu yahut çoğu kişinin eğer zorunda bırakılmadıkları zorlanmadıkları ve bireysel ve toplumsal kontrolleri dışındaki güçlerce ezilmedikleri takdirde hayatlarını nasıl yaşamayı isteyeceklerini hatırlattığı için, şükranlarımı sunmak isterim. Anarşizm kısaca pek çok insana anlamlı gelmektedir; işte bu nedenle biz anarşistlerin “ işi” bunun da mümkün olduğunu anarşizm içinde kabullenilen etiğe çoktan beridir öykünen bu pratik parçacıklarını birbiriyle birleştirerek, bunları radikalleştirme de dahil pek çok biçimde göstermektedir.

68. Slingshot (Sapan) Ajandası ve Slingshot gazetesi hakkında daha detaylı bilgi için bkz. <http://slingshot.tao.ca/organizer.php>.

Kooperatifi- kendi içinde eşitlikçi modelleri uygulayan ve bu türden katılımcı ve ortak kitap dizilerini karşılıklı yardımlaşma ile hayata geçirmektedir.⁶⁹

Burada, Kuzey Amerika'da, kent-bazlı, Pittsburgh Örgütlenme Grubu'ndan bölgesel nitelikli Kuzey Doğu Anarşist Komünistleri Federasyonuna kadar çeşitli anarşist siyasi organizasyonlar yüz yüze karar alımı pratiğini, topyekûn kitle hareketlerinden kampanyalar organize etmeye değin her şeyi diğer gruplarla işbirliği içerisinde hayata geçirirler.

Merkezi olmayan, özeksiz ancak bağdaşık yapıları kurmak için didinen, örneğin Renkli Anarşist İnsanlar⁷⁰ gibi esnek ilişki ağları yanında, *Riotfolk* (İşyanın İnsanları) gibi kâr karşıtı radikal sanatçılar ve müzisyenlerden oluşan, karşılıklı yardımlaşma kolektifi biçimde öz-yönetimle kültürel üretim deneyleri yapan gruplar da vardır.⁷¹ Her anarşist proje böylesi işbirliği ruhu ile ayrılır. Örgütlenme karşıtı anarşistler, kolektif olarak birbirine müşterek amaçlarla bağlı gruplar yahut küçük bir basım-yayın projesini bağımsız biçimde sürdüren gruplar da öz-örgütlenme ile ilgilenir.

Benzer biçimde pek çok anarşist, doğrudan demokratik yöntemler ve örgütlenme biçimlerini deneyen, farklı türde anarşist olmayan projelerde çalışır ve müşterekler bulur. Bunlar Zapatistalar'dan ve

69. Sayısız benzerinin yanı sıra, anarşist ve otoriterlik karşıtı yayın projelerine Autonomedia, PM Press, Eberhardt Press, Microcosm Publishing, Freedom Press, Ardent Press, Black and Red, Charles H. Kerr, South End Press, ve Black Cat Press eklenebilir. Bu çalışmalar yeri geldikçe kitapevleri, bilgi büfeler, süreli yayın ve magazin yayıncıları, anarşist sanatçılar ve diğerleriyle kolektif çabalarını birleştirerek, sayısız küresel olarak gittikçe artan, yine kolektif olarak geliştirilmiş ve altyapı, eğitim, karşılıklı toplumsal ilişkiler ve değiş-tokuş için, her ne kadar kapitalizm içerisinde yaratılmış mekânlar olsa da, anarşist kitap fuarlarında sunulur.

70. Ç.N.: Orijinal metinde Colored Anarchist People olarak geçen ifadeyi, dilimizde ve akademik yazında hayli yerleşik, fakat beyaz insanlar dışındaki insan gruplarının çeşitliliğini hiçe saymasıyla alil "beyaz olmayan insanlar" ifadesini böyle bir metinde kullanmak istemediğim için, bir tür alternatifsizlik nedeniyle, aslında renkli ifadesi de günümüzde bir tür hakaret olarak görülüyor olmasına rağmen, hiç hoşnut olmadığım halde bu şekilde çevirdim.

71. Daha fazla bilgi için bkz. <http://www.organizepittsburgh.org/> (Pittsburgh Örgütlenme Grubu); <http://wiki.infoshop.org/NEFAC> (Anarşist Komünistlerin Kuzey Doğu Federasyonu); http://en.wikipedia.org/wiki/Anarchist_People_of_Color (Anarchist People of Color); <http://www.riotfolk.org/> (Riotfolk).

Meksika'daki Oaxaca Halkları Halk Meclisi'ne, oradan Arjantin ve Balkanlar'daki işgal fabrikalarına, Brezilya'nın Topraksız İşçileri ve Florida'nın Toprağını Geri Al hareketlerine, küresel adalet hareketinin antikapitalist kanadına, Filistin'deki Uluslararası Dayanışma Hareketi'ne ve Los Angeles'taki Otonom Topluluklara değin her çeşitten grubu işaret eder.⁷² Anarşistlerin çoğu amacın anarşist bir dünya inşa etmek değil, ancak daha çok herkesin kendi için düşünmeyi ve harekete geçmeyi kolektif olarak –öğrenmek istediği- ve öğrendiği eşitlikçi bir dünya olduğuna inanır. Anarşistler öz-yönetime dair becerileri yanında bu anlayışı, evsizler için kurulan çadır kentlerden, barınağını ve evini kaybetmek istemeyenler için toplulukların ortak kullanım alanları yönetim birimlerince oluşturulan kooperatiflere kadar dünyanın pek çok yerindeki mücadelelere taşırlar.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, anarşizm doğru yanıtlar tekeli armaksızın doğru soruları sorma yollarından biri olduğundan, aslında zorlu bir siyasi felsefedir. Burada önemli olan, insanların özgürleşmesi için gerekli kolektif beceriyi bozan diğer mutlak tekil güçler yanında, tekelleri de yok etmektir. Öz örgütlülük, özgürlüğün tekeli olmayan mülkiyetini– yahut özgürlüğün kolektif mülkiyetini teminat altına almak için kilit önemdedir. Anarşizmin etraflı kavrayışına göre özgürlük, insanların tümünün toplumsal ilişkileri ve toplumsal örgütlenmeyi belirleme ve şekillendirme becerisini paylaştıkları anda

72. Örneğin Gloria Munoz Ramirez, *The Fire and the Word: A History of the Zapatista Movement* (San Francisco: City Lights Publishers, 2008); Diana Denham ve the C.A.S.A. Collective, eds., *Teaching Rebellion: Stories from the Grassroots Mobilization in Oaxaca* (Oakland, CA: PM Press, 2008); Avi Lewis ve Naomi Klein'in yönettiği *The Take* isimli, Arjantinlilerin fabrika işgalleri hakkındaki film, ve film hakkında daha detaylı bilgi için [http:// www .thetake.org/](http://www.thetake.org/); "Anti-Privatization Protests in Serbia; Global Balkans Interviews Milenko Sreckovic (Özgürlük Kavgası), <http://www.globalbalkans.org/node/15> adresinden; [http ://www. mstbrazil.org/](http://www.mstbrazil.org/) adresinden ise (Brezilya'nın Topraksız İşçileri Hareketi); [http:// takebacktheland. org/](http://takebacktheland.org/) (Toprağı Geri Al); Daniel Burton-Rose, Eddie Yuen, ve George Katsiaficas, der., *Confronting Capitalism: Dispatches from a Global Movement* (Brooklyn: Soft Skull Press, 2004); Notes from Nowhere, ed., *We Are Everywhere: The Irresistible Rise of Global Anti-Capitalism* (London: Verso, 2003); <http://palsolidarity.org/> adresinden (Uluslararası Dayanışma Hareketi); <http://revolutionaryautonomous-communities.blogspot.com/> adresinden ise (Devrimci Otonom Topluluklar) örnek olarak görülebilir.

mümkündür. Böylesi geniş çaplı adalet biçimleri yaratmanın tek yolu gücün herkesin eşit pay aldığı bir pratik olmasını sağlamak, sadece ne türden bir toplum ve gündelik hayat istediğimizi tartışmak, müzakere etmek ve diyaloglar kurmak değil, ancak sorunları çözmek, hayatın bütününe ilişkin kararları yeniden ele almak, değerlendirmek ve uygulamaktır da. Bu türden öz-örgütlülük biçimlerinin nasıl bir görünüm arz ettiği ve pratikte nasıl işleyeceği ise tam da anarşizmin işidir; - hem anarşist çevrelerden, hem de bu çevreler dışından gelen iyi fikirlerden, esas itibarıyla gönüllü araştırma ve geliştirmelerden yararlanmak-tam da yaptığımız şeydir. Anarşizm geçmişin ve bugünün görünüşte imkânsız olasılıklarını benimser. Sonrasında da bu türden potansiyelleri herkese armağan ederek, gidererek daha özgürleştirici bir hal alan geleceği işaret ederek umut sağlar.

Anarşizmin laboratuvarı hayatın bütünüdür. Cinsiyet, cinsellik ve toplumsal cinsiyet alanlarında kendi kaderini tayin etmenin neye benzeyeceğini araştırır; dünya üzerinde ezilen, kolonileştirilen veya işgal altında tutulan insanlar için stratejiler ve alternatif, karşı öngörüler dile getirir. “İş” kavramını, insanların gıdadan giyim kuşama, enerjiden iletişim teknolojilerine her tür maddi varlığı nasıl ürettiği ve dağıtıp-paylaştığını yeniden tasavvur ederek, işyerlerinde öz-yönetim ve öz-idareye dair yeni yöntemler dener. Anarşistler, eğitimden ruhsal / fiziksel sağlığa, kafeler ve kütüphanelerden, kurtarma operasyonlarına bugün “hizmet” olarak nitelenen pek çok şeyi kendi örgütler. Kolektiflerden ortak amaçlarla bir araya gelmiş gruplara, mahalle meclisleri, konseyler ve konfederasyonlara değin- karşılıklı mutabakat temelli, doğrudan demokratik karar alma metotlarıyla denemeler yaparak öz-yönetim için yeni mekanizmalar geliştirir. Anarşistler bu yöntemler ve henüz bahsedilmemiş sayısız başka yöntemlerle özgürlük sözü veren ve özgürlüğe dayanan toplumsal örgütlenmelerle somut anlam katar.

Özgürlüğü Ete Kemiğe Büründürmek/ Özgürlüğün Detayları

İşaretlerini görebilsek de

Sonucunu göremeyebiliriz

Ancak attığın tohum

Çiçeklenmeden evvel mutlaka olgunlaşmalıdır

-Ryan Harvey, *"Ain't Gonna Come Today"* 2006

Geride bıraktığımız kırk küsur yıl, bazılarının ağ toplumu, bilgi toplumu veya basitçe küreselleşme olarak tanımladığı yeni bir dönemi müjdelemiştir. Kapitalizm, ulus devlet, teknoloji ve kültürdeki köklü dönüşümler yeni olasılıklar yaratmıştır. Ancak aynı dönüşümler büyük kaygılar da doğurmuştur. Kapitalizm birden bire "çevreci" oluvermiştir; sosyal ağlar ve iletişim teknolojileri asıl insan ilişkilerini azaltmış; temsili demokrasiler halkla ilişkiler kampanyaları için "güvenlik ağları" yerine, aynı anda her yeri gözetleyen denetim ve yeni işkence biçimleri ortaya atmıştır. Küreselleşme iyi ya da kötü biçimlerde, toplumsal ilişkileri niteliksel manada başkalaştırmaktadır ve yakın gelecekte de bunu yapmaya devam edecektir. Belki de vaatler ve riskler ikilisinden mürekkep küreselleşmenin, ne kadar geride kalmış gibi görünse de yeni binyılın başlangıcında Kuzey Amerika'da sebep olduğu iki dönüm noktası, başka her yerde neden olduğu değişimlerden fazlasını yansıtır: 1999'da Seattle'daki anarşist eylemlerle, 2001'de New York'ta Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan terörist saldırılar yeni bir umut yaratmıştır.

Güvencesizliğin şiddetlenmesi bugün görece küçük çaplı küresel elit ağlarının ve/veya toplumsal kontrolün farklı tiplerini birleştirme girişimindeki canilerin birincil aracı haline gelmiştir. Bu türden ağların dışındaki pek çok kişi için bu durum işgal, iç savaş ve intihar saldırılarının ve/veya ekonomik ve çevresel krizlerin neden olduğu çok daha büyük zorlukların çapraz ateşi altında yaşamayı da beraberinde getirmektedir. Ne kadar kusurlu olursa olsun devlet koruması altındaki vatandaş anlayışı, yasadışılık alanının belirsizliğinde yaşayan milyarlarca mültecinin varlığıyla neredeyse modası geçmiş bir şey haline gelmiştir. Çoğu insan için gündelik hayatın bizzat kendisi-sadece maddi anlamda değil, ancak mutlak bir insanlıktan çıkma biçimini alan-bir tür endişe kaynağıdır. Bu durum neredeyse dünyanın kolektif bir depresyonun yol açtığı moralsizlikle iç geçiriyor olduğu hissi yaratmaktadır.

Bu duruma tam bir tezat oluşturan biçimde anarşizm bugünün radikal grupları içerisindeki en etkili ve ikna edici akımlardan biri olarak yeniden ortaya çıkmıştır. Geçtiğimiz yirmi yılda dünyanın farklı yerlerinde otorite karşıtı çeşitli hareketler belirmiş, ancak zamana ve insanların özlemlerine hitap eden tek özgürlükçü sosyalizm türü olarak anarşizm öne çıkmıştır. Aslında anarşizm ulus aşırı ve çok boyutlu kimlikleri savunur haliyle, karşılıklılık ve farklılaşmaya dayalı kapsamlı hümanizm için mücadelesiyle on dokuzuncu yüzyıldaki halinin çok ötesine geçebilirdi. Anarşist değerler tuhaf bir biçimde küreselleşme etkisinde ortaya çıkan yapısal değişikliklerin pek çoğuna—örneğin âdemi merkezîyetçilik (özeksizlik) ve işbirliği ve dayanışmaya-benzemektedir, anarşizm bu değişiklikleri daha uygulanabilir ve bu zamana kadar olduğundan daha cazip hale getirmektedir. Kapitalizmle birlikte anarşizmin uzun zamandır birincil kaygısı olan devlet de, ortadan kalkmasa bile geri dönülmez biçimde değişmektedir. Devlet bundan böyle ne şiddet üzerindeki tekeli ni sürdürebilecek, ne de seçmenleri açısından yeterli düzeyde toplumsal refah sağlayacak bir görünüm arz etmektedir ve bu hal karşılıklılık, birlikte yaşam ve öz-yönetim için yeni fırsatlar sunmaktadır. Küreselleşme, sıklıkla çıkarlarına katkı yaptığı sürece gerçekleşse de, gittikçe daha çok homojenlik ve heterojenliğin aynı anda var olmasına imkân tanıdığından, anarşizmin çeşitliliğimiz içerisinde birlik kurmaya yönelik süregiden çabaları her zamankinden daha fazla devrimci bir praxis önermektedir.

Bugün, David Graeber ve Andrej Grubacic'in öne sürdüğü gibi, aslında "anarşist yüzyıl" olarak hatırlanacaktır.⁷³ Kendini anarşizmle tanımlayan kişilerin sayısı son dönemlerde gün geçtikçe, katlanarak artmaktadır. Geçmişteki yoldaşları gibi söz konusu yeni anarşistler de, ideallerini tahayyül etmeye çalışmakla meşgul durumdadırlar. Bugünkünden daha iyi bir toplum, kendin yap türündeki kültürel üretimlerle, kapsayıcı örgütlenme tiplerinde, otonom olsa da ağlarla çevreli altyapılar, ihtiyaçlar ve arzuları meta olmaktan çıkaran sayısız

73. David Graeber ve Andrej Grubacic, "Anarchism, or the Revolutionary Movement of the 21st Century:" <http://zinelibrary.info/files/anarchism-graebgrubacic.pdf>. adresinde incelenebilir.

girişimde işaretlerini vermektedir. Yirmi birinci yüzyıl anarşizmi kendini gittikçe daha dinamik ve kapsamlı bir biçimde göstermektedir. Şahane bir sıfat olan anarşizmi-renkli (beyaz olmayan) insanlardan teknoloji tutkunu anarşistlere, yapısalcılık sonrası düşünün taraf-tarlarından, kendini kuir olarak tanımlayan anarşistlere ve anarşizm içerisinde daha önce ihmal edilen ruh sağlığı gibi konulara odaklanan kişilere değin birkaç düşünce ekolü daha benliğin ve toplumun bürünlüğünü ortaya çıkarmak için benimsemiştir. İnsanlar sömürgecilik sonrası mücadeleler gibi geleneklerden ve *straight edge* (ayık) punk⁷⁴ gibi diğer mecralardan da anarşizme ilgi göstermeye başlamışlardır. Bu kişiler anarşizmi kendi geleneklerine taşıyarak, bu gelenekleri süreç içerisinde yeniden şekillendirmiştir. Anarşistler dünyanın pek çok yerinde her tür halk hareketine açıktır, bu taban hareketleri ile –bu hareketlerden bir şeyler öğrenmek çabasıyla-ittifak ve eleştirel bir dayanışma içerisinde. Anarşistler, her zamankinden daha çok, mikro, kıtasal, bölgesel ve küresel düzeylerde öz örgütlenme biçimlerini hayata geçirmektedirler. Belki de en önemlisi anarşist örgütlenme biçimleri ve toplumsal ilişkiler, küresel radikal ve ilerici hareketler içerisinde “ılımlı” bir duruşu, açıkça ifade edilmemiş ve genellikle doğrulanmamış mantığı temsil eder haline gelmiştir.

Burada anarşizmin gerçekleştirmek için gayret gösterdiği en yüce tasavvurlarının ne olduğuna odaklanarak, böylesine güzel arzuların gittikçe vicdansız ve mantıksız bir hale bürünen dünyada, gün geç-

74. Ç.N.: Straight edge 1980’lerde hardcore punk müziği çevrelerinde otoritenin reddi yanında, geçmişte punk ortamında yaygın olan uyuşturucu kullanımının, hatta sigara, alkol, kafein, et ve hayvansal ürünlerin tüketimiyle, bazı bağlamlarda evlilik öncesi seksi de reddeden bir gençlik alt kültürü ve yaşam tarzını işaret eder. Buradaki vurgu, isyanın kişilerin kendi kendine zarar verme eylemlerini dışlamasını ve öfkenin ayık olmayı gerektirdiği, tahakküm ve otoriteyi reddin madde bağımlılıklarının da reddini şart koşmasıdır. Ayık durumdan sağlanan avantajlara dikkat çeken oluşumun takipçilerine Straight edger ya da sadece edger denir. Alt kültür ismini Minor Threat’in Straight edge adlı şarkısından alır, şarkı Minor Threat’in solisti olan MacKaye’in, uyuşturucu kullanmadığı dönemindeki yaşamını anlatır. Straight edger’ların sembolü, X’tir; bu çevrede kendilerini kısaca sXe ile ifade etmelerinin sebebi ise geçmişte (A.B.D.’deki) barlarda reşit olmayan müdavimlerin alkol kullanımını engellemek için ellerine “X” harfinin çizilmesidir. X harfi Straight edge’ler tarafından bağımlılık yaratan her tür madde ve eylemden kaçındıklarını göstermek için benimsenmiştir.

tikçe daha elzem hale gelen vicdan hizmeti göreceğini iddia ettim. Anarşizmin etik bir duyarlılık olması halinde dahi kapsamlı özgürlük fikrinin, anarşist olsun ya da olmasınlar kişilerin bazen pratikte özgürlüğü oluşturmayı denemeleri için sınırları nasıl zorlayacağını anlattım. Ne mutlu ki sonuç olarak anarşizm insanlık tarihi boyunca insanlarca benimsenmiş, bütünüyle harikulade ve maddi anlamda bereket ve bolluğa sahip bir toplumu hayal ederek hayata geçirebileceğimiz en mükellef, ancak yine de en mütevazı düşüncedir. Bu anarşizmin ruhu, insanlığı ele geçiren hayalettir: hayatlarımız ve topluluklarımız gerçekten hissedilebilir düzeyde daha iyi hale gelebilir. Ve daha iyi, sonra çok daha iyi olabilir.

2. Anarşizmin Anti-Kapitalist Direniş Vaadi

Pek çokları için “yeni anarşizm”, Kasım 1999’daki Dünya Ticaret Örgütü protestosunu karşılayan soğuk, yağmur ve zehirli sisten doğmuş gibidir. Ancak söz konusu radikal direniş ve yeniden yapılandırma siyaseti birdenbire zuhur eden toplumsal bir hareketin gayrimeşru çocuğu olmaktan çok, kendi kendini on yıllardır dönüştüren bir siyasettir. Seattle’daki doğrudan eylemler bu siyaseti yalnızca yeniden görünür kılma başarısıdır. Anarşizm kendi payına bu tarihsel an için ikna edici bir praksis de sağlamıştır. Ve böyle yaparak da sadece günümüz anti-kapitalist hareketini şekillendirmekle kalmamış, aynı zamanda temsili demokrasi ve kapitalizmin hegemonyasını yüksek ihtimalle ortadan kaldıracabilecek türden özgürlük ilkelerini de izah etmiştir.

On dokuzuncu yüzyıldaki başlangıcından günümüze anarşizm, özgür topluma en yakın toplumu oluşturma iddiasında bir dizi etik anlayış önermiştir. Bu dönemin diliyle, İtalyan anarşist Errico Malatesta (1853-1932) anarşizmi çok uzun zaman önce “kimsenin başkalarını tahakküm altında tutma ya da sömürme konumunda olmadığı, en üst düzey ahlaki ve maddi gelişim olanak ve araçlarının herkesin erişimine açık olduğu, insanların kardeşçe yaşadığı bir toplumsal yaşam biçimi” olarak tanımlamıştır.⁷⁵ Böylesine veciz bir tanım, anarşizmin kapsamlı amaçlarını halen yansıtabilmektedir. Her şeye rağmen bu türden bir liberteriyen sosyalizm, karşılıklı işbirliği ve farklılaşmaya dayalı nitelikli hümanizm için mücadele eden, ulus aşırı ve çok bo-

75. Errico Malatesta, *Errico Malatesta: His Life and Ideas*, der. Vernon Richards (Londra: Freedom Press, 1974); bu metin ilk olarak *Pensiero e Volonta*, 1 Eylül 1925’de basılmıştır.

yutlu kimlikler dünyası savunusu ile, ortaya çıktığı zamanın ilerisinde olabilir. Anarşizmin bu zamana ve insanların umutlarına nihayet hitap edebilir duruma gelmesi ise, yalnızca küreselleşme bağlamında olmuştur. Anarşizmin arzularını gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğini zamanla gösterecektir.

Görünmez Hale Getirilen Tasavvur

Anarşistlerce geliştirilen örgütlenme tipleri ve değerler farklı zaman aralıklarında dünyanın pek çok yerinde örneklenebilecek bir durumken, anarşizmin bağımsız ve müstakil bir felsefe olarak ortaya çıkışı on dokuzuncu yüzyıl ortalarında Avrupa'da gerçekleşmiştir. İngiliz "özgürlük felsefecisi" William Godwin (1756-1836), 1793 tarihli *An Inquiry Concerning Political Justice* (Siyasal Adalet Üzerine Bir İnceleme) başlıklı çalışmasıyla, güçlü ve ikna edici devletsiz bir toplum kuramını kaleme alan ilk Aydınlanma düşünürüdür, ancak Pierre Joseph Proudhon (1809-65) 1840'ta Mülkiyet Nedir? İsimli kitabında "toplum anarşide düzen arar" ifadesini yazana değin, "anarşizm" terimi gelecek birkaç on yılda yavaş yavaş ayırt edilebilir bir takım temel prensipler etrafında somutlaşarak sabitlenemeyecektir.⁷⁶ Godwin'in siyaset kuramı kendi kültürel hissiyatının özgürleştirici vasıflarını karşılamaktan uzak olduğundan; Proudhon ise kendi ataerkil ve anti-semitik inançları nedeniyle kapitalizmin iç mantığı ile başa çıkamadığından, kesin bir biçimde pek çok açıdan kınanmalıdır. Rus aristokrat Peter Kropotkin'den (1842-1921) Alman Musevisi bir entelektüel olan Gustav Landauner'e (1870-1919), pek çok tanınmış ve daha az tanınan radikallere değin diğer anarşistler klasik anarşizmin daha kabul edilebilir ve sempatik bir portresini oluştururlar: bu portre her türden dayatılmış otorite veya zorlamayı kınayan ütopyacı bir siyasi felsefedir.

Sosyalistler olarak anarşistler Sanayi Devrimi sırasında o zamana değin görülmemiş ölçüde acıların sebebi olduğundan kapitalizmle

76. William Godwin, *Enquiry concerning Political Justice and Its Influence on Morals and Modern Happiness* (1793; yeniden basım., Bel Air, CA: Dodo Press, 2009); Pierre-Joseph Proudhon, *What Is Property?* (1840; yeniden basım, Cambridge: Cambridge University Press, 1994), 209.

özellikle ilgiliydiler. Anarşistler ümitlerini çalışan sınıfların toplumsal ilişkilerini dönüştürmeye, sınıf mücadelesinden özel mülkiyeti sona erdirmeye değin farklı ekonomik kategorileri kullanmaya bağlamıştı. Devrimci Sol cenahtaki herkes kapitalizmin reformlarla ıslah edilemeyeceğinde hemfikirdi; kapitalizm aslında ortadan kaldırılmalıydı. Ancak diğer sosyalistlerden farklı olarak anarşistler, devletin de insanlığın tutsaklaştırılmasında suç ortağı olduğunu ve devletçiliğe-kapitalizmden sosyalizme dönüşüm sürecinde-bir geçiş dönemi için olsa dahi- başvurulamayacağını düşünüyorlardı. Sınıfsız ancak devletli olmaya devam eden bir toplum anarşistlerin iddialarına göre yine de pek çokları için tahakküm ile öne çıkan bir dünya olacaktı. Anarko –sendikacı Rudolph Rocker’ın (1873-1958) 1938’de dile getirdiği gibi, “Sosyalizm ya özgür olacaktır yahut asla özgür olmayacaktır”.⁷⁷ Bu ve bunun haricindeki nedenlerden ötürü anarşizm sosyalizmden sadece kapitalizme muhalefeti ifade etmek üzere değil, ancak devletler yanında kurumsallaşmış din, zorunlu eğitim, militarizm ve evlilik gibi diğer zorlayıcı, birbiriyle ilintili kurumlara muhalefet için de evrimleşmiştir. Böylelikle anarşizm hakkında en genel ifadeyle söylenen şey, “tüm anarşistlerin sosyalist olduğu, ancak tüm sosyalistlerin anarşist olmadığıdır”. Yahut Joseph A. Labadie’nin ifade ettiği gibi, “Anarşizm gönüllü Sosyalizmdir. İki tür sosyalizm vardır... otoriter ve liberteryen, devlet sosyalizmi ve özgür sosyalizm.”⁷⁸

Böyle bir hissiyat strateji konusuyla da ilgili olabilir. Pek çok sosyalist, en azından radikal sosyalistler, devletin “sönümlenmesine” karşı değildir, ancak mesele bunun ne zaman ve nasıl gerçekleşecektir. Anarşistlere göre sönümlenmesine değin devleti idare edecek “proletarya diktatörlüğüne” aslında böyle bir süreci yürütmek için güvenilemez. Anarşistler yukarıdan aşağıya hiyerarşik bir toplumsal örgütlenme yerine, farklı türde, bugünde iyi toplumu tahayyül edebilecek yatay modelleri savunurlar. Bu ise anarşistlerin insanların

77. Rudolf Rocker. *Anarcho-Syndicalism: Theory and Practice* (1937; yeniden basım., Oakland, CA: AK Press, 2004), 14.

78. Joseph A. Labadie, “Anarchism: What It Is and What It Is Not;” *Dandelion* 3, no. 12 (Kış 1979).

yeni bir dünyayı, bir tür devrim sonrası döneme ertelemek yerine, öz-örgütlenme ile eskisinin kabuğunda kurmayı deneyebileceklerinde ısrar etmelerini anlatır. Çünkü anarşizm praksişi vurgular. Anarşist alternatifler, gönüllü ilişkilendirme, şahsi ve toplumsal özgürlük, konfedere olsa da özeksiz (merkezsiz) topluluklar, şartlarda denklik, insan dayanışması ve kendiliğindenlik(doğaçlama) gibi anahtar kavramlara dayanır. Avrupa'nın bir icadı olarak bilinen anarşizm, Birleşik Devletler ve Çin'den, Latin Amerika ve Afrika'ya entelektüellerle, kıskırtıcı-eylemci şebekelerle seyahat etmiş, anarşistler komünal yaşamdan, federasyonlara, bağımsız okullardan işçi konseylerine, yerel para birimlerinden karşılıklı yardımlaşma birliklerine pek çok şeyi denemiştir.

Anarşizm 1880'lerden 1920'lerin Kızıl Paniği'ne, oradan 1930'ların İspanya Devrimi'ne kadar hatırı sayılır büyüklükteki uluslararası Sol'un parçası olmuştur. Sonrasında gözden düşmüş, umduğunu bulamamış veya öldürülmüş anarşistlerle birlikte anarşist felsefenin kendisi de ortadan kaybolmuştur. İkinci Dünya Savaşı ve Nazizmin yenilgisinin ardından, "demokrasi" (serbest piyasa kapitalizmi) veya komünizm (devlet kapitalizmi) olmak üzere iki siyasi seçenek ortaya çıkmıştır. Başka mevzular yanında bu denklem içerisinde de ortadan yok olan şey, otoritenin ve aynı anda anarşizmin ortaya attığı ütopya savıdır.

Kesişim Noktası Olarak Anarşizmin Yeniden Ortaya Çıkışı

Çok gerilerde kalmış olan on dokuzuncu yüzyıl, elbette anarşizmin yeniden icadı için biçimlendirici bir dönemdir. Ancak o zamanın ikilemleri ve fırsatları-örneğin liberalizmin, sömürgeciliğin ve sanayi üretiminin yükselişi-yirminci yüzyılın fırsat ve ikilemlerinin çok gerisinde kalmıştır. Bunun ötesinde klasik anarşizm geride pek çok arzu edilebilir şey de bırakmıştır: örneğin insan doğasının temelde iyi olduğuna dair naiflik, yahut devletçi hükümetlerin siyaseten yerini alacak şeylere ilişkin tiksinti gibi. Anarşizm 1950'lerde ortodoks Marksizm'e alternatif arayan solcularca yeniden keşfedilmeye başlandığında, tam da bu nedenle kendini yeniden ele alma ve tazelemek için çok uğraşmıştır. Anarşist düşünürler gösterişçi tüketimden kent-

leşmeye; feminizm ve kültürel özgürleşmeye değin yeni olasılıklar ve işçi yanlısı yönelimlerden otoriter, hatta terörist taktiklere kadar kendi geçmişinden hayaletlerle uğraşmıştır. Nihayet yenilenmiş olarak ortaya çıkan anarşizm, aslında savaş sonrası dönemin otoriterleşme karşısı farklı eğilimlerinin bir birleşimidir. 1960'ların ve yeni sol'un liberteryen anlayışları bu gelişmeye temel teşkil etse de, Seattle'da nam salan praksisin gelişiminde kritik öneme haiz beş olgu vardır.

Bunlardan ilki, 1962-1972 yıllarında hayata geçirilen Sitüasyonist (Durumcu) Enternasyonal'dır. Sitüasyonist Enternasyonal küçük bir grup entelektüel ve avangard sanatçının değışen ve dönüşen kapitalizmi tanımlama çabasıdır. Sitüasyonistlere göre Karl Marx'ın kapitalist üretimde temel olarak gözlemlediğı yabancılaşma, şimdilerde her tür çatlağı doldurmuş haldedir: insanlar yalnızca ürettikleri metalara değil, kendi yaşamlarına ve arzularına da yabancılaşmaktadırlar. Meta formu, bir zamanlar müstakil olan gündelik yaşamı da sömürgeleştirip, hâkimiyeti altına almıştır. Sitüasyonist Enternasyonal'den Guy Debord'un (1931-1994) nüktedan bir biçimde aktardığı üzere, modern kapitalizm "gösteri toplumu" yahut hiçbir zaman gerçekleşmeyecek bir tatmin sözü veren, bizlerin ise pasif izleyiciler olduğumuz bir tüketim toplumu yaratmıştır.⁷⁹ Sitüasyonistler medyadan kent alanlarına, gündeliğı oyunbazlıklarla aksatıp, gösteriyi tasavvurla ke-sintiye uğratarak, hazzı ağır ve sıkıcı işlerin yerine koymaya çalışırlar.

Mayıs 1968'de Paris'te devrime ramak kalan süreçte Sitüasyonist Enternasyonalin sloganları tıpkı duvar yazıları gibi her an her yerdeydi, örneğın "Zamanı öldürmeden yaşa! Sınırsızca eğlen" gibi sloganlar yaygındı. Ne gariptir ki Sitüasyonistler anarşistlere eleştirel baksalar da, anarşistler Sitüasyonist eleştiriye özellikle kültürel değışiklikler konusuna yönelttikleri ilgileriyle yükseltmişlerdir. 1970'lerden itibaren Murray Bookchin'in (1921-2006) disiplinlerarası çalışmaları da anarşizmi çağdaş siyasi bir felsefeye dönüştürmeye yardımcı olmuştur. Bookchin eski ve yeni Sol'u birleştirerek, anarşizmin anti-kapitalist

79. Guy Debord, *Society of the Spectacle* (1967; yeniden basım., Oakland, CA: AK Press, 2006). Bir başka Sitüasyonist Enternasyonel temel metni için lütfen bkz. Raoul Vaneigem, *The Revolution of Everyday Life* (1967; yeniden basım., London: Rebel Press, 2001).

ve devlet karşıtlığını başlı başına bir hiyerarşi eleştirisi olarak genişletmek konusunda herkesten çok şey yapmıştır. Bookchin ekolojiyi tahakkümle ilişkilendirerek, ekolojiyi anarşizmin ilgililerinden biri haline getirmiştir. Uzun lafın kısıası, Bookchin mealen ekolojik krizin toplumsal bir kriz olduğunu söylemiştir. Teknolojinin “rasyonel” olarak kullanıldığı, Bookchin’in deyimiyle, insanlığı doğal dünya ile uyum içerisinde potansiyellerini gerçekleştirebileceği biçimde özgürleştirecek, ekolojik ve kıtlık-sonrası toplumda başlangıç aşamasında bir olasılığı vurgular. En önemlisi de on dokuzuncu yüzyıl anarşizmini ima ederek, devletin yerini alacak kurumsallık konusunda şu açıklamayı yapar: doğrudan demokratik öz-yönetim yahut kendi ifadesiyle, “liberteryen yerel yönetimcilik.” Bookchin yazdıklarıyla kent yahut mahalleyi mücadelenin, radikalleşmenin, ikili iktidarın ve nihayetinde yurttaş meclislerinden oluşan konfederasyonların devletin ve sermayenin yerini alacağı devrimin alanı olarak işaret eder. Bunlar radikal ekolojik bir harekete, Youth Greens (Genç Yeşiller) gibi anarşist federasyonlara ve yeni nesil anarşist entelektüellerin denemelerine de ilham vermiştir. Bookchin’in Post-Scarcity Anarchism (Kıtlık-Sonrası Anarşizm) isimli çalışmasında kısaca tarif ettiği, ve İspanyol anarşistleri hakkında yaptığı araştırmada keşfettiği ortak çıkarlar için bir araya gelmiş grup modeli, 1970’ler ve 1980’lerde Birleşik Devletler’deki nükleer karşıtı hareket için etkili olmuştur.⁸⁰ New England’da ve daha sonra da (A.B.D.’nin) Batı Kıyı’sında şekillenmeye başlayan, -hem anarşist, hem de dindar radikal pasifist kanaat gruplarını içeren türde-kırsal karşı kültürdeki⁸¹ nükleer karşıtı

80. Murray Bookchin, “Note on Affinity Groups;” in *PostScarcity Anarchism* (1970; yeniden basım., Oakland, CA: AK Press, 2004), 144-46.

81. Ç.N.: Karşı, bazen de karşıt kültür olarak kullanılan kavram egemen bir kültürün temel değerlerinin ve geleneklerin reddedilmesiyle, bunların yerine başkalarını koyma isteğindeki grupların yaşam biçimlerine işaret eder. Karşı kültür sıklıkla alt-kültür kavramıyla karıştırılsa da karşı kültür egemen kültüre karşı açık siyasal, toplumsal ve ekonomik muhalefet biçimleriyle, örneğin “komün hayatı” gibi alternatiflerle öne çıkar. Kurumlar, değerler, alışkanlıklar, toplumsal hiyerarşilere karşıtlık, karşı kültürlerin özünü oluşturur. Karşı kültürel oluşumlar kent yahut kırdaki (köy toplumlarında ve taşrada) ortaya çıkabilir. Bkz. John Rothchild & Susan Wolf, *The Children of Counter Culture*, (USA: Doubleday, 1976); Bennett M. Berger, *The Survival of a Counterculture: Ideological Work and Everyday Life Among Rural Communards*, (Berkeley: University of California Press, 1981).

hareket sivil itaatsizlik yöntemini kullanmıştır. Ancak bu hareket anarşist ve feminist anlayıştan ilham almıştır: öyle ki hiyerarşinin her türünün reddi, doğrudan demokratik süreçlerin tercihi, doğaçlama ve kendiliğindenlikle yaratıcılığa vurgu yapılmıştır. Nükleer enerji santrallerine karşı giriştikleri ablukalar ve işgaller yanında merasimler, kukla gösterileri ve hapishane dayanışması gibi çeşitli türde şiddet içermeyen karşılaşma ve direniş biçimlerinin kullanımına, ortak çıkarları için bir araya gelmiş gruplarda ve konuşma konseylerinde karar verilmiştir. Bu (eylem stratejisi) karışımına, (örneğin göstermelik birlik gibi) karma çıktılarla oydaşımı yani fikir birliğinin ekleyenler anarşistler değil, aslında Quaker⁸² aktivistlerdir. Tek bir konunun ötesine geçme zorluğuyla karşı karşıya ve sınırlı gündeme sahip bir topluluk haline gelmiş olmalarına rağmen, Birleşik Devletler yanında uluslararası nükleer karşıtı hareketin taktikleri ve örgütlenme formu kısa zaman içerisinde barış, kadın, gey ve lezbiyen hareketleriyle, radikal ekoloji ve müdahale karşıtı hareketlerce benimsenmiştir.

82. Ç.N.: Dindar Dostlar Cemiyeti olarak da bilinir. 1650'lerden itibaren İngiltere ve Birleşik Devletler'de yaygınlaşan mezhep, George Fox tarafından kurulmuştur. Quaker cemaati on altıncı yüzyılda Martin Luther ile başlayan reform hareketinin yeterli olmadığı, Protestan Kilisesi'nin Hristiyanlığın orijinal sadeliğini yakalayamadığı, papazlık ve kilise sistemini yeterince düzeltmediği düşüncesiyle papazlık da dâhil dinde sıkı disiplin ve otorite yerine, bireysel yaklaşımların ön plana çıkarılması gerektiğine inanırlar. Kişilerin papaz ve ayin yerine doğrudan Tanrıyla temasa geçmesi gerektiğini iddia ederler. Devletin tanıdığı kiliselerde ibadet etmemeleri, devlet memurluğu ve askerlik yapmayı reddetmeleri, kilise vergisi ve diğer vergileri ödemek istememeleri, mahkemelerde yemin etmemeleri nedeniyle İngiltere'de 1650-1689 yılları arasında ağır baskı görekerek hapis ve sürgün edildiler. Hristiyanlığı başlangıç dönemindeki gibi aracısız ve resmi ayin olmaksızın, basit ve sade bir biçimde yaşamayı, sükunet içinde Tanrı ile temas kurmayı ibadet olarak kabul etmişlerdir. Baba ve Oğul'u inkâr etmezsiniz, dini otorite olarak sadece Kutsal Ruh'u kabul edip, ilk kilise dışındaki kiliselerin, hatta Kutsal Kitap'ın otoritesini, kredo ve sakramentleri de reddederler. Tüm Hristiyan mezheplerinin kabul ettiği vaftiz ve komünyon ayinleri Quaker'larda yoktur. Toplumsal hayatta İsa'yı örnek alarak giyim, yeme-içme, davranış ve konuşmalarında sadelik vurgusu vardır, basit bir biçimde evlenir, aydınlık öğretisi ve bütün sosyal sınıfların eşitliği inancından dolayı cemaat mensupları herkese "siz" yerine "sen" tabirini kullanır, kimseye selam vermez, alışverişte pazarlığı kabul etmezler. İnsani yardım faaliyetlerine büyük önem verir, insan öldürmeyi ve herhangi bir savaşa katılmayı reddederler. Barışı, "ırksal" eşitliği, hapishane ve akıl hastahanelerinin tedavi yöntemlerinde ıslaha gidilmesini, kölelik ve köle ticaretinin sona ermesini savunarak mücadele etmiş, asla köle sahibi olmamış, köleler arasında Hristiyanlığın yaygınlaşmasına çalışmışlardır.

Batı Almanya Autonomen hareketi de 1980'lerden başlayarak anarşizmi etkilemiştir. Soldaki (Sovyet tipi "komünizm") ve Sağ'daki ("demokratik" kapitalizm) otoriterleşmenin eleştirisinden de etkilenmesine karşın, Avrupa'daki Yeni Solcuların itibarsızlaştığı saptamasıyla Autonomen, ideolojik yaftalardan halihazırdaki sisteme kadar, hatta anarşizm de dahil her şeyi reddeder. Doğaçlama ve kendiliğindenlik yanlısı, özeksiz (merkezsiz) ve otoriterleşmeye karşı devrimcilerin ağı olarak Autonomen, siyasi partilerden ve sendikalardan bağımsızdır; "dışarıdan" dayatılan eğilim ve yapılar karşı otonom olmayı da denemişlerdir. Bu hal ikili bir stratejiyi de beraberinde getirir. İlki özgürleşmiş, işgal ya da gecekondur türü özgür komünal alanlar yaratarak kişilerin kendi hayatlarını kurmasıdır. İkincisi ise hem kendi karşı kültürlerini savunmak, hem de baskıcı ve faşist unsurlar barındırdığını düşündükleri pratiklere karşı saldırı pozisyonu almak için militan çarpışma yöntemini kullanırlar. Maskeli kara blok mevzilenmesinin-örneğin Uluslararası Para Fonu/ Dünya Bankası'nın 1988 Berlin toplantısı sırasındaki gösteriler-otonom mahalleler ve "bilgi-büfelerle" polis ve neo-Nazilerle yaşanan sokak çatışmaları, Autonomen'in simgesi olmuştur. Anarşistler otonom siyasete yakınlık duymuş ve bu siyasetin açmazlarını da bünyesine katarak böylelikle yukarıda bahsedilen iki stratejiyi süreç içerisinde bağdaştırarak uyarlamıştır.

Sonuncu ancak çok önemli bir başka olay da, 1 Ocak 1994'te Zapatistaların dramatik bir biçimde Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'na itirazlarını anlatmak üzere dünya sahnesine çıkmasının, anarşistlerin küreselleşmenin güncel bir kaygı olarak sıklıkla ölüm-kalım nispetinde bir öneme haiz olduğu fikrine eriştirmesidir. Güney Meksika'da yerel halklardan otuz kadar topluluğun taban örgütlenmesi yoluyla geçirdiği on yıllık bir sürecin, başka yerlerdeki mücadelelerle maksatlı bir bağlantı içerisindeki ayaklanma, dayanışmanın gücünü gösteren bir örnek olmuştur. Zapatistaların Chiapa'taki köyleri ele geçirmesi, zengin yahut yoksul olması fark etmeksizin tüm bölgelerde direnişin mümkün olduğu anlayışını yeniden canlandırmıştır. Subcomandante Insurgente (Başkaldırının Yardımcı komutanı) Marcos "eğer ne istediğimizi soruyorsanız, utangaçlık etmeden cevaplarız: "Tarihte bir gedik açmak" açıklamasını yapmıştır. "Bizler başka

bir dünya kuracağız... Demokrasi! Özgürlük! Adalet!”⁸³ demiştir. Anarşistler için Zapatistaların özgün ve yaratıcı, internet gibi yüksek teknolojilerle, cangıl buluşmaları (konferansları) gibi düşük teknolojileri birlikte kullanmaları, ilkeli bildirileriyle gerçekçi kazanımları ve özellikle halk iktidarını otonom yerel yönetimler yoluyla yeniden ele alma girişimleri - eşzamanlı olarak Meksika devletine yönelttikleri itirazlardan-daha heyecan vericiydi. Anarşistler yine de bu isyanı desteklemek için Chiapas’a akın edip, kendi evlerine orada aldıkları ibret verici dersleri taşıyarak, yeniden biçimlenmiş anarşizmin kısa zaman sonra başlamasına ön ayak olacağı küresel anti-kapitalist harekete uygulayacaklardı.

Parçalarından Daha Fazlasına Denk Düşen Bütün

Böylesi direniş akımları kendilerini daha önceki hareketlerden esinleyerek, güncel anarşizmin yapısına işlemiştir. Anarşizm Sitüasyonistlerin yabancılaşma ve tüketim toplumu eleştirisiyle tahayyüle inancını; Bookchin’den antikapitalizm, doğrudan demokrasi, ekoloji ve kıtlık-sonrası (toplumu); nükleer karşıtı hareketten ortak çıkarlar için bir araya gelmiş gruplar ve konuşma konseyleri yanında, şiddet yanlısı olmayan doğrudan eylem yöntemini; Autonomien’den militan çarpışma yöntemlerini, kara blok stratejisini ve en geniş anlamda kendin-yap vurgusunu; ve Zapatistalardan da internetin gücünü, kültürlerarası dayanışmayı, ve ulus-ötesi direniş için de “küreselleşmeyi” almıştır. Ancak anarşizmin Kasım 1999’da kazandığı ün, bileşenlerinden daha fazlasıdır. Anarşizm toplumsal değişimin farklı faklı özne ve stratejilerini-yahut son kertede taktik, tasavvur ve insan çeşitliliğini-dışarıdan dayatılmış tüm kurum ve davranışlar dışında katılımcı özgürlüğün evrensel anlayışlarıyla dengelemeyi arzu eder.

Anarşistler Seattle’dan aylar önce, özen ve sebatla tüm dünyayı şaşkına çevirecek doğrudan eylemin gidişat ve içeriğini gizlice belirlemiştir. Her ne kadar öyle görülmeseler de kilit niteliğinde öncüler ve örgütleyiciler olarak anarşistler, gösterileri liberteryen ilkeler çerçe-

83. Subcomandante Insurgente Marcos, *Our Word Is Our Weapon: Selected Writings*, der. Juana Ponce de Leon (New York: Seven Stories Press, 2002), 216, 190-91.

vesinde yapılandırabilmiştir. 1970'lerin nükleer karşıtı protestoları ve 1990'daki Wall Street eylemi gibi anarşistlerce şekillendirilmiş sayısız doğrudan eylem için olduğu gibi, Dünya Ticaret Örgütü buluşmasını polisin şiddetli tepkisiyle birlikte sona erdirmeye başarısı olmasa, Seattle da fark edilmeyecekti. Anarşistler ve anarşizm, Seattle'la birden bire ilgi odağı olmuştur. Sol içerisinde öteden beri vicdanın azınlık sesi konumundaki şey, birden bire kamuda çoğunluğun yaptığı bir yargı-lamanın, çoğunluğun aşına olduğu sesi haline gelmiştir. Dolayısıyla anarşizmin felsefesi hem en güncel, hem de güçlü, küresel yeni bir toplumsal hareketin örneği olmuştur.

Bu anarşizmin ya da anarşistlerin, küreselleşmenin vahşi boyu-tuna itiraz eden hareket(ler)in yegâne sorumlusu olduğu veya bu türden hareket(ler)in Seattle'da başladığını söylemek değildir. Zapatistalar gibi anarşistler de, kendilerini (en azından teoride) mütevazı bir biçimde, zaman içerisinde çok çeşitli otorite karşıtlarınca verilen çoklu özgürlük mücadeleleri ile uyum ve birlik içerisinde eylemlerde bulunan gruplar olarak tanımlamıştır. Her şeye rağmen anarşistler belki de bunu başat süper gücün çöplüğünde gerçekleştirdikleri için, küreselleşen insanlığın bireyleriyle ve bu bireyler için aslında sevinçli bir siyaseti tahayyül eden türde bir direnişi kesin bir biçimde kurar. Ve bu kapsamda anarşizmi beklenmedik bir biçimde öncü durumuna yükseltirken, güçlendirici bir hareketin esnek hatlarını kesin bir biçimde ifade etmişlerdir.

Bu durum anarşizmin kendi kültürü ve örgütlenme biçimleri yanında ilkelerini de, ilk kez ulus aşırı toplumsal bir hareketin sınırlarından ziyade ön cephesine çıkarmıştır. Anarşizm, en geniş anlamda eşsiz ve anarşist hareketten ayrılamayacak türde bir nitelikler demeti önermektedir: açık devrimci bir duruş, sıradan olandan üretilmiş oyunbaz ancak doğrudan demokratik bir ütopyacılık.

Anarşist An

Fakat yine de, neden anarşizm?

Tartışmanın şartlarını anarşizm belirlediği için de ondan. Anarşizmin şeffaflığın eşlik ettiği toplumsal devrim vurgusu, anarşistlerin somut

gerçekliği maskeleyen bir terim olan küreselleşmenin, yani kapitalizmin, adını koymaktan korkmadıkları anlamına gelir. Seattle tipi doğrudan eylem bir kez kistas haline gelmiş olsa da, anarşistler diğer aktivistlerin çoğundan benzer projeler tasarlamak için açıktan olmasa da yeşil ışık almış, kapitalizme karşı karnaval da böylece sık kullanılan bir ifade haline gelmiştir. Mesela insanlar kitle eylemlerinde bir araya geldiklerinde, bunu-anarşistlerin kararlı bir biçimde her bir mücadelesinin sembolik anlamda kalbine taşıdıkları-antikapitalist pankart altında gerçekleştirirler.⁸⁴ Bu pratik pek çoklarına göre küreselleşmeye dair en rahatsız edici boyutları somutlaştırdığından, sayısız insan radikalleşmiş, ya da en azından piyasa ekonomisine odaklanmaya olumlu bakmaya başlamıştır. Anti-kapitalizm hala yıkıcı olarak görülse de, anti-kapitalizm kapitalizm hakkında konuşmak için daha kabul edilebilir bir hale gelmiş ve hatta kişiler kendilerini açıktan anti-kapitalist olarak tanımlamaya başlamıştır.⁸⁵ Anti-kapitalizm ise günümüzde sıklıkla otoriterlik karşıtı bakış açılarını imlemektedir. Ve diğer yandan da, anarşist bakış açısı anti-kapitalist çabalara nüfuz etmektedir.

Ancak yine de, neden şimdi?

Çünkü küreselleşme, anarşizmin arzularını gittikçe isabetli bir hale

84. Aynı şey anarşistlerin "Kapitalizmde Umut Yok" ve "[Banka] Kurtarma Paketlerine Hayır, Kapitalizme Hayır" gibi pankartlar taşıdığı Eylül 2009'da Pittsburgh'taki son G-20 protestoları için de geçerlidir.

85. 2000'lerin ilk on yılının sonundaki ekonomik krizi takiben kapitalizm konusunda her zamankinden daha büyük bir şüphe vardı ki, iktidardakiler bu "krizi" çok daha fazla insanı yoksullaştırma pahasına serveti pekiştirerek çoğaltmak için kullanıyordu. Aynı zamanda sosyal demokratik ve ilerici kesimler de gittikçe bu şüphenin devrimci potansiyeline gölge düşürüp köreltme girişiminde bulunarak, kapitalizmin esasen daha az yozlaşmış bir hale sokulabileceği iddiasında bulunurlar; Michael Moore'un Kapitalizm: Bir Aşk Hikâyesi isimli belgeseli bu durumun kanıtıdır. Anarşistler ve benzer biçimde düşünen diğer radikaller hiç olmadığı kadar kapitalizmin reformla değişmeyeceğini söylerken, kapitalizme alternatifler önerirler. Bu bağlamda bir ümit ışığı da, böylesi bir bilgi çağında dahi eğitime ve kritik nitelikte bilgiye erişim konusu etrafındaki son tartışmalardır. Dünyanın pek çok yerinde, yalnızca üniversite işgalleriyle değil, karşı(alternatif) öğrenim kurumları da kurularak eğitimi metalaşmaktan alıkoymaya, herkese ücretsiz üniversite yanında kendi kendini yöneten ve işbirliğine dayanan eğitime yönelik bir itki vardır. Dünyanın pek çok yerindeki üniversite mücadeleleri ve üniversitede dönüşüm konularında gelişmeleri aktaran ve http://listcul.tures.org/mailman/listinfo/edufactory_listcultures.org adresindeki EduFactory listserv'üne bkz.

getirmektedir. Anarşistlerin, bizatihi küreselleşme karşıtı olmak anlamına gelmese de, çok uzun zamandır sınırların olmadığı bir dünyaya dair hayalleri şu an başlamış olan dönüşümler sayesinde potansiyel olarak mümkün hale gelmiştir. Örneğin özeksizleşme (yerelleşme) ve bağdaşıklık, esnek kimlikler ve ikiliklerin ortadan kalkışı, yaratıcı aktarım ve alıntılar, işbirliği ve (alternatiflere) açıklık gibi aslında küreselleşmenin kullandığı araçlar anarşist değerlere oldukça yakındır. En ilginç de, küreselleşmenin yapısal olarak devletlerin merkeziliğini baltalamaktadır.

Yaşadığı zaman diliminde Karl Marx (1818-1883) kapitalizmin yükselen hegemonyasını ve tüm toplumsal ilişkileri kendi çarpık imgesinde yeniden yapılandırmaya dair kanseri andıran becerisini öngörmüştü. Ancak Marx için bu hal yine de bir tür umut içeriyordu. Özgürlük ve tahakkümün her ikisi de, hem geçmişte, hem de ne yazık ki bugün için yine kapitalizm olan gelişimsel bir mantıkta birbirine bağlıydı. “Tarih yapmak” - yani devrimi yapmak ve en genel anlamıyla ve en iyi ihtimalle komünizme erişmek, doğru koşullar sağlandığında, doğru toplumsal aktörlere bağlıdır. Marx’ın açıklamalarının büyük bir kısmı bugün için de geçerli görünmektedir; ne acıdır ki, benlik yanında toplumu da üreten kapitalizm dışında artık her hangi bir şey kalmaması noktasına değin (Marx’ın) pek çok tahmini aşikâr hale gelmektedir. Marx’ın ve pek çok başka sosyalistin kapitalizmi sona erdirmeye ilişkin destansı projesi, her zamankinden daha kuvvetli, bunu gerçekleştirecek devrimci bir harekete duyulan ihtiyaç ise bundan daha kuvvetlidir. Dolayısıyla “anti-kapitalizmin” gücü de keskindir.

Geleneksel olarak anarşizm, Marx’ın göz ardı ettiği, potansiyel anlamda bir başka hegemonik gelişmeyi öngörmüştür: bu da devletçiliktir. Ancak kapitalizmden farklı olarak devletçiliğin piyasa ekonomisi gibi doğal bir statü kazanması, tıpkı anarşizmin eleştirisi için olduğu gibi, onlarca yıl almış, anarşizmin eleştirisi yerinde olsa da, radikallerin çoğu devlet eleştirisini daha az gerekli görmüştür. Hem devletçiler, hem de anarşistler için ironik bir değişim de, Birleşik Devletler tarzı temsili demokrasinin nihayet tek “meşru” hegemonyaya erişmiş, küreselleşmenin bir takım yöntemlerle – ki

bu yöntemler- yatay biçimli siyasetler için açılımlar sağlayabilir olmasıdır.⁸⁶ Bugün devletçi görüşün dışına çıkılarak düşünülmesi, hem insanlara gittikçe daha anlamlı gelmekte ve gittikçe bir gerçeklik halini almakta, hem de anarşizme uzun zamandır arzu ettiği geçerli addedilme imkânını sunmaktadır. Ulusal ekonomiler yerini küresel olana bıraktıkça, örneğin devletlerin (iddiaya göre) yurttaşlarına daha az türde güvenlik ağı sağlıyor oluşu; çok daha fazla insanın mülteci statüsüne zorlanırken, devletler (yine iddiaya göre) yasal koruma ve insan haklarını daha az sağlama kabiliyetindedir. İnsanlar zorunluluklar nedeniyle başka şeylerden- sıklıkla çeşitli “öz-yeterlik” yaklaşımlarından-medet umma zorunda kalmıştır. Göreceli olarak daha geniş bir kabul de, otoriterlik karşıtı Sol çevreler içinde ve dışında, diğerleri yanında doğrudan demokratik örgütlenme, konfederasyon ve karşılıklı yardımlaşma gibi anarşist denemelerin, bugünün gittikçe daha az devletçi, ancak gittikçe birbirine daha çok bağımlı dünyasına nasıl da uyan formlar olduğunu gösteren kanıtlardır. Bunlar anarşizmin bugünkü toplumsal dönüşümün insani biçimlerle tasavvur ettiği öz- yönetim kurumlarının başlangıç düzeyindeki tahayyülleridir.

Ancak bugünün küreselleşen dünyasında, “devletçi olmamak”, iş çevrelerinden elitlerin yönettiği uluslar-üstü kurumlar ve uluslararası devlet-dışı (sivil toplum) örgütlerine, dünya mahkemelerinden bölgesel ticaret kuşaklarına terör taktiklerini uygulamaya gönüllü serbest dolaşım halindeki bireylere kadar pek çok şeyi imlemektedir. Kapitalist çerçeve içerisinde küreselleşme yeni hiyerarşiler yaratıp yabancılaşmayı derinleştirerek, bunların tümünü –devleti de-kendi imgesinde şekillendirmektedir, ancak anarşizm de bu sürece dâhil gibidir. Bir fark varsa o da değişen toplumsal manzaranın ve buna

86. Devletler bazı güçlerini kaybettikçe elbette anarşistler ve tabandan toplumsal hareketler yanında, neo-muhafazakârlar ve neo-faşistlerden, siyasallaşmış çeşitli dindar köktencilere kadar aralarında bazı nahoş aktörlerin de bulunduğu diğerleri başkalarının işini üstlenecektir. Ulus devletler eski güç ve iktidarlarını kaybettiklerinden, söz gelimi iktisadi korumacılığı ve toplumsal refahı kendi varlıklarının gerekçesi olarak sağlayamadıklarından, bunun yerine yeni bir takım güçler kazanmak için gittikçe daha çok varlıklarının bir nedeni olarak denetim yasalarından medet ummaktadırlar.

dair yeni tehlikelerin anarşistleri kendilerini ve fikirlerini daha çok ciddiye almaya zorladığı, toplumsal hareketler içinde anti-kapitalist hareket söz konusu olduğunda bunun anarşizmin öncü ve yenilikçi rolü için özellikle geçerli olduğudur. Bu nedenle bir taraftan devlet temelli jeopolitik, zemin kaybına uğrayıp yerini daha zalim devletsiz bir jeopolitik türe bırakırken, anarşizmin devlet eleştirisi süratle alakasız ve bağlam dışı duruma düşebilir. Öte yandan da devlet sosyalizminin insanlığın kurtuluşunu sağlamak konusundaki başarısızlığı ışığında Marx üzerinde yirminci yüzyılın ortalarında yeniden düşünülmesini gerektirmesinin—örneğin Frankfurt Okulu’nun yeni tahakküm biçimlerini ortaya çıkarmasına vesile olduğu gibi⁸⁷— anarşizm de hem ürkütücü, hem de siyasi tekeller yanında etik bir alternatif için olası çatlakların çok-kültürlü tahayyülünün işaretçisidir. Bugünün anarşizminin hayli katılımcı pratikleri hem kontrol altında tutacak veya kendi safına katacak olan kesimlerin üç adım ilerisinde olmak, hem de toplumu yeniden yapılandırma işinin üstesinden gelebilmek için sürekli olarak yeniden tasavvur edilmek durumundadır. Bu anarşizmin devleti parçalayarak ortadan kaldırmak için süregiden çabalarda doğru hedefi yakalamasını garantileyecek güncel yönetim biçimlerinin gerçekleşmesine dair spesifik yöntemleri anlamayı da beraberinde getirir. Hem teori, hem de pratik anarşist siyaset kaçan bir fırsat anına dair tarihsel bir dipnottan fazlası olacaksa, bugünü ve bu anı yakalamak durumundadır.

Yine de, birey ve toplum arasındaki gerilimle tutarlı bir biçimde uğraşarak mücadele edecek yegâne siyasi gelenek olarak güncel anarşizm, Sol’un evrenselci amaçlarıyla, toplumsal cinsiyet, cinsellik, etnisite ve kabilcilik gibi konulardaki yeni toplumsal hareketlerin özgün(tikelci) amaçlarının kapsamlı biçimde anlaşılmasını cesurca kaynaştırmaya çalışmıştır. Seattle’ın caddelerinde beliren sıra dışı insan karışımı, tam da anarşistler bu türden teorik bir kaynaşmayı pratiğe dökme girişimde bulunduğu için çeşitlilikte birlik

87. Örneğin bkz. Max Horkheimer and Theodor W. Adorno, *The Dialectic of Enlightenment* (1944; yeniden basım., Palo Alto, CA: Stanford University Press, 2002).

bulabilmiştir. Örneğin, ortak çıkarları için bir araya gelen grup ve konuşma konseyi modelleri yüzlerce farklı kaygının da samimi bir bağlantı bulabilmesine imkân tanımıştır. Küreselleşme gün be gün dünyayı küçülttüğü, makro ve mikro olanı yakın ilişkiye soktuğu için bu durumu mümkün kılmıştır. Kapitalizmde homojenlik ve heterojenlik hem topluluk, hem de şahıs pahasına birleşebilir. Anarşist örgütlenmenin nadiren gerçekleştirdiği esaslı ve anlamlı türden bir kapsayıcılık, öncelikle ikili bir devrimci iktidar, sonrasında Zapatistaların talep ettiği gibi “pek çok dünyanın uyum yakalayacağı bir dünyanın” temellerini atma vazifesi görebilecek yapısal çerçeveyi önerir.⁸⁸ Bu yüzden de anti-kapitalist direniş için “anarşizmin” iktidarı [gereklidir].

Bizler bu sefer kazanamayabiliriz; siyasallaşmış köktendinciliğin yükselişinden ve 11 Eylül sonrası “teröre karşı savaşa”, oradan Ortadoğu gibi çözümsüz trajedilerden, kapitalizmin “krizinin” neden olduğu tırmanışa geçmiş dert ve acıların tümü, işimizin ağırlığını ve neredeyse imkânsızlığını göstermektedir. Küresel güvenlik ajanslarından otoriter Sol’a, ümitlerini Barack Obama’ya bağlayanlara değin herkes çabalarımızı destekleyecektir. Fakat bugünkü anti-kapitalist hareketin tasarısı ve genel anlamda anarşizmin en güçlü yönü, bizler nihayetinde o anın tadını çıkaramayacak olsak bile bir meşale görevi görmektedir.

1919’da Alman Devrimi sırasında anarşistler Münih’te bir hafta boyunca iktidarı ele geçirmiş ve alelacele her tür yaratıcı projeyi başlatarak, geniş anlamda toplumu güçlendirmeye çalışmışlardı. Fakat Landauner yapabilecekleri en iyi şeyin gelecek nesiller için bir örnek oluşturmak olduğunu biliyordu: “Konsey cumhuriyetinin kısa ömürlü olması mümkünse de, ben ve tüm yoldaşlarımdan arzusu, Bavyera’da ardımızda kalıcı etkiler bırakarak, (beklediği gibi) işe yaramaz bir hükümetin geri dönüşüyle, deneyimli ve mantıklı çevrelerin bizim kötü bir başlangıç yapmadığımızı ve eğer işimize devam etmemize izin verilmiş olsa, bunun hiç de fena olmayacağını

88. Marcos, *Our Word Is Our Weapon*, 169.

söyleyeceklerini umut edebilmektir.”⁸⁹ Landauner bu sözlerinin hemen ardından aşırı sağ bir reaksiyon dalgası kapsamında linç edilerek öldürülmüş ve bu olaydan on dört yıl sonra da Naziler iktidara gelmişti. Özgür ve öz-yönetimle idare edilen toplumu hedefleyen geçmişin görkemli ve mühim denemeleri hala unutulmamıştır-bu denemeler burada bahsedilen anarşist nesillerde yeniden ortaya çıkmış ve en umut verici biçimde de, otoriterlik karşıtı mevzilerde kapitalizme karşı savaşımıştır.

Bu, yirmi birinci yüzyıl için hiç de fena bir başlangıç değildir.

---

89. Gustav Landauer'ın, Bavyera Konseyi Cumhuriyet Merkez Devrimci Konseyi'nin 12 Nisan 1919'daki toplantısının raporundan alınmıştır.. “Die politische, militärische und wirtschaftliche Lage der Räterepublik / Sitzung des Revolutionären Zentralrats am 12. April 1919” [Konsey Cumhuriyetinin Siyasi, Askeri ve Ekonomik Durumu/ Merkezi Devrim Konseyi, 12 Nisan 1919] Ulrich Linse, der., Gustav Landauer und die Revolutionszeit 1918/19 içinde. [Gustav Landauer ve Alman Devrimi, 1918-19: Gustav Landauer'in Kasım Devrimindeki Siyasi Söylevleri, Yazıları, Bildirgeleri ve Mektupları, 1918-19 (Berlin: Karin Kramer Verlag, 1974), 230. En derin teşekkürlerimi buradaki alıntının Almanca orijinalini bulmak için özen ve sabırla araştırma yapan Berlin'deki Özgür Kütüphane çalışanı Sven-Oliver Buchwald ve bunun sonrasında alıntıyı İngilizce'ye titizlikle tercüme eden Gabriel Kuhn için sunarım. Gabriel “işe yaramaz hükmet” ifadesinin aslında “hiçbir şey yapmayan hükümet” olarak da çevrilebileceğini belirtmiştir.

3. Demokrasi Dolaysızdır

Bugünlerde kelimeler tıpkı bozuk paralar gibi etrafa saçılıyor.

“Demokrasi” de bu açıdan bir istisna teşkil etmiyor.

Uluslararası veya ulus aşırı örgütlerden, bazı ülkeler ve teknolojiye kadar her şeyin demokratikleşmesine dair talepler iştiriyoruz. Bu taleplerin çoğu, demokrasinin iyi bir yönetimin standardı olduğunu ileri sürüyor. Diğer bazı kesimler de “daha” “iyi”, hatta “katılımcı” demokrasinin dertlerimizin devası olarak ne kadar gerekli olduğunu tartışıyor. Böylesine iyi niyetli, ancak yanılgılı anlayışların kalbinde gerçekten samimi bir arzu çarpmaktadır: hayatlarımızın kontrolünü ele geçirmek.

Bu, içinde yaşadığımız dünya düşünüldüğünde elbette anlaşılabilir bir hal. Bugün betimlemesi neredeyse imkânsızken, -karşı koymasına biraz daha mümkün olan- adı sanı ve müsebbibi bilinmeyen, çoğunlukla uzak olay ve kurumlar bir işimiz olup olmayacağını, temiz su içip içemeyeceğimizi veya başımızın üstünde bir çatı olup olmayacağını belirlemektedir. Çoğu insan hayatın olması gerekenin zıddı bir şey olduğunu hissetmekte; pek çoğu işi “hükümet” veya “şirketlerden” şikâyet etmeye kadar vardırmaktadır. Ancak bunların ötesinde toplumsal sefaletin kaynakları öylesine maskelenmiş bir haldedir ki, Ben & Jerry’nin dondurma külahının “şefkatli” kapitalizminden, bugünkü “yeşil” kapitalizme, Batılı süper güçlerin “insani” müdahalelerinden, başkanlık seçimlerinin işaret ettiği “inanabileceğimiz türde değişimlere” kadar dostane görünümle dahi arz edebilir.

Toplumsal sefaletin gerçek sebepleri dokunulmaz ve kavranması imkânsız biçimlerde arz-ı endam ettiği sürece insanlar, hayali ancak bir cisme sahip hedefleri günah keçisi olarak görmektedirler: bu

suçu kurumlar yerine kişilere, iktidar yerine insanlara yöneltmek-
tir. Günah keçilerinin listesi ise uzundur: Müslümanlar, siyahlar
ve Musevilerden, göçmen ve kuir bireylere ve benzerlerine uzayıp
gider bu liste. Bizler gibi hiç iktidarı olmayan yahut çok az gücü
olan kişileri eleştirmek kolaydır. Görünür ve yakın “ötekine” karşı
duyulan nefret, görünmez algısı yaratan tahakküm sistemlerine karşı
toplumsal mücadelenin yerini almaktadır. Kendi hayatlarımızın
kontrolünü üstleneceğimiz, hayatı başkalarıyla paylaşacağımız ve
kendi seçimlerimiz doğrultusunda şeyler inşa edebileceğimiz bir
mecra olan topluluğa dair özlemimiz, dünyanın dört bir yanında
milliyetçilikler, köktencilikler, ayrılıkçı akımlar ve bu akımların
sonucu nefret suçları, intihar saldırıları ve soykırımlarla çarpıtıl-
maktadır. Topluluk artık şahıs ve toplumun en geniş ve zengin
anlamdaki kabulü ve takdiri anlamına gelmemekte; tahakkümün
çarkları hepimiz üzerinde dönerken daha çok zayıf bir “biz” kar-
şısında, diğer bir küçük grup olan “onların” ölüm kalım savaşına
dönüşmektedir. Güçsüz ve iktidar dışı olan diğer güçsüz ve iktidar
dışı olanı ezerken, iktidarı elinde tutanlar ve güçlülerin burnu bile
kanamamaktadır.

Bu şartlar altında bizlerin elinde kalan birkaç kötü seçenektir ve bu seçenekler de başkalarının hayatlarını etkileyen kararlar alan yüksek yerlerce belirlenmiştir. Slavoj Žižek bu durumu “çifte şantaj” olarak adlandırmaktadır. Söz konusu kavramı 1990’lı yılların sonrasındaki Yugoslavya ile bağlantılı olarak kullanan Žižek,, “NATO (hava) saldırılarına karşıysanız, bu durumda [Slobodan] Milosevic’in etnik temizlik [yanlısı] proto-faşist rejimi taraftarısınız, eğer Milosevic’e karşıysanız küresel kapitalizmin Yeni Dünya Düzeni’ni destekliyorsunuzdur”⁹⁰ demişti. Ancak böyle bir seçeneksizlik seçeneği (kavramsal olarak) günümüzdeki krizlerin tümüne uygulanabilir. Günümüzde küresel ekonomik durgunluk ulus-devlet müdahalelerini gerektiriyor gibi görünmekte; insan hakları ihlalleri uluslararası gözlem organlarına çağrı yapıyor niteliktedir. Eğer etik

90. Slavoj Žižek, “Against the Double Blackmail;” *New Left Review* 1/234 (Mart-Nisan 1999): 76-82, [http:// libcom.org/library / against -the-double-blackmail-zizek](http://libcom.org/library/against-the-double-blackmail-zizek) adresinde erişime açıktır.

bir bakış açısından, doğru yanıt bütünüyle bu resmin dışında bir yerlerde ise, bundan ne çıkar? İnsanlar ölüirken yahut iklim geri dönülmez bir biçimde değişirken yapılan tek şey konuşmaktır. Hükümet görevlilerinden, haber yorumcularına, sokaktaki kişiye kadar en azından yaygın kanının işaret ettiği durum budur.

Sol'un büyük bir bölümü de, yükseklerden bizim dikkatimize sunulan seçenekler dışında, kontrolden çıkmış bir dünyayı kontrol konusunda başka "gerçekçi" bir seçenek görememektedir. Bu göz önüne alındığında solcu ufuklar erişilebilir olduğu düşünülen şeye doğru daralmaktadır: hükümet dışı örgütler yahut küresel Güneyin uluslararası karar alma organlarına katılımı, yahut yine bu mevzuda, küresel Güneydeki Sol-eğilimli devlet başkanları veya küresel Kuzeyde Barack Obama; veya kapitalizmin yanlışlarının düzeltilmesi ve yeşilleşmesi [ekolojikleşmesi] bu duruma örnektir. Bu ve buna benzer talepler günümüz sisteminin asgarileridir. Yine de bu saydıklarımız özgürleştirici her hangi bir tepki türü olmaktan çok uzaktırlar. Söz konusu pratikler, demokrasinin ne insanların, ne de insanlar tarafından ve insanlar için geçerli olduğu, ancak âdeta insanlar adına gerçekleşmiş olmakla birlikte, sınırlandırılmış ve nötralize edilmiş demokrasi anlayışlarıdır. Demokrasi unvanını alan şey ise basitçe temsildir, ve en iyi ihtimalle ilerici ve solcuların savunabileceği türde, önceden belirlenmiş olan söz konusu tanım paketinin sınırları dâhilindeki, temelde yanlış bir sistemin geliştirilmiş versiyonudur.

Jean-Jacques Rousseau herkesçe bilindiği üzere, "İnsanlar kendilerine Temsilciler atadıkları andan itibaren özgürlüklerini kaybederler" demiştir *Toplum Sözleşmesi* başlıklı eserinde.⁹¹ Özgürlük, özellikle de toplumsal özgürlük aslında devletin, hatta temsili devletin dahi tamamıyla zıddıdır. Temsil en temel düzeyde dahi, özgürlüklerimizden başka bir şey için vazgeçmemizi ister: bu, özünde, bazılarının daha fazla güç ve iktidar sahibi olmasını, diğer pek çoğunun buna sahip olmamasını öngörür. İktidar ve güç herkese eşit dağıtılmadığı sürece bizler toplumu anlamlı bir biçimde şekillendirmek üzere di-

91. Jean-Jacques Rousseau, *The Social Contract and Other Later Political Writings*, yay. haz. ve çev. Victor Goutevitch (New York: Cambridge University Press, 1997), 115.

ğer herkese katılma ve herkesle birlikte hareket etme becerimizden bilakis vaz geçmiş oluruz. Kendi kaderimizi tayin becerimizden ve bu nedenle de özgürlüğümüzden feragat ederiz. Ve böylelikle, liderler ne kadar aydınlanmış olursa olsun sonuçta tiranlar gibi yöneteceklerdir çünkü bizler – “insanlar”- bu kişilerin kararlarına tabi ve boyun eğenler kitlesiyizdir.

Bu, temsili yönetimin otoriter yönetim biçimleriyle karşılaştırılabilir olduğunu söylemek değildir. Söz gelimi, evrensel insan hakları konusundaki vaatlerini yerine getirmekte başarısız olan temsili bir sistem, böyle iddia ve istekleri hiç dile getirmemiş bir hükümete tercih edilebilir. Fakat temsili sistemlerin en nazik ve insani olanı bile bir gereklilik olarak özgürlük kaybını beraberinde getirir. Tıpkı kapitalizm gibi, büyü ya da yok ol mecburiyeti de devletin bilfiil yapısına nüfuz etmiştir. Karl Marx'ın Kapital'de açıklamış olduğu üzere, kapitalizmin amacı-aslında amacı olması gereken şey-“ kâr elde etme eyleminin kesintisizliğidir.”⁹² Devletin de buna benzer biçimde zımnî bir amacı vardır: bu da kesintisiz bir biçimde iktidar üretmektir. Kâr ve iktidara yönelik dürtüler, sırasıyla kendi içlerinde bir amaç haline gelmek durumundadır. Bu dürtüler olmaksızın ne kapitalizminiz, ne de devletimiz olurdu; söz konusu “amaçlar”, kapitalizm ve devletin öz yapılarının parçasıdır. Bu sebepten ötürü sömürü ve tahakkümün birbiriyle ilişkili bu iki sistemi kendilerini geliştirmek üzere, ne gerekiyorsa yapmak durumundadırlar, aksi takdirde kesintisiz devinimlerini gerçekleştirmekte başarısız olacaktırlar.

Bir devlet ne yaparsa yapsın, bunu kendi çıkarları için gerçekleştirir. Elbette bazen devletin çıkarlarının farklı gruplar veya insanlarla kesiştiği de olur; devletin amaçları adalet ve merhamet gibi kavramlarla da örtüşebilir. Ancak bu kesişimler, hiçbir biçimde devletin sorunsuz bir şekilde işleyişi için merkezi, hatta anahtar nitelikte değildir. Devlet sürekli olarak iktidarını sürdürme, pekiştirme ve sağlamlaştırmaya çalışırken bunlar basitçe binek taşları misali, ilerleme araçlarıdır.

92. Karl Marx, *Capital: A Critique of Political Economy*, Volume 1, çev. Ben Fowkes (Londra: Penguin Books, 1976),254.

Çünkü beğenin ya da beğenmeyin, devletlerin hepsi iktidar üzerinde tekel olmak için didinmeye mecburdur. *Statism and Anarchism*'de (Devletçilik ve Anarşizm) Mikhail Bakunin "küçük ve hatta orta ölçekli sermayeyi... büyük sermaye lehine yok eden... ekonomik alandaki aynı rekabettir... aynı rekabet Devletlerin yaşamı için de geçerlidir, bu küçük ve orta ölçekli devletlerin imparatorluklar yararına yok edilerek yutulmasına neden olur" demiştir. Bakunin'e göre devletler, "yok olmamak için diğer devletleri yok ederler."⁹³ Böyle bir iktidar- ele geçirme oyunu neredeyse istisnasız bir biçimde merkezileşme, hegemonya ve gittikçe sofistike hale gelen kumanda ve hakimiyet, baskı ve kontrol metodlarına yönelir. Yalın bir ifadeyle, iktidar üzerinde tekel kurma arayışında daima tahakküm altına alınan özneler olacaktır.

Bu durumda kurumlaşmış tahakküm sistemi olarak ne devlet, ne de kapitalizm kontrol edilebilir bir haldedir. İkisi de ne onarılabilir, ne de daha sevecen ve şefkatli bir halde inşa edilebilir veya bu hale dönüştürülebilir. Bu nedenle, herhangi bir solcu yahut ilerici aktivizmin kendi şiarı olarak ulus devletin ve/veya kapitalizmin şartlarını kabul etmesi, sadece şöyle bir şey olabilir: "Temsilsiz bir sömürü yok! Temsilsiz bir tahakküm yok!"

Öte yandan doğrudan demokrasi hem devlet, hem de kapitalizmle bütünüyle anlaşmazlık halindedir. (Demokrasinin etimolojik kökü dolayısıyla) "insanların yönetimi ele alması" için, demokrasinin iç mantığı esasen kesintisiz bir biçimde özgürlüğün gerçekleştirilmesi olmalıdır. Ve özgürlük de, görüldüğü gibi, en mükemmel temsili sistemlerde bile kapsam dışı bırakılmıştır.

Doğrudan demokrasinin düşmanları da ne tesadüftür ki, genellikle iktidarda olanlardır. İnsanlar ne zaman konuşsalar- tıpkı (vatandaşlık vb.) haklarından mahrum, güçsüz veya açlık çeken kişilerin çoğu için olduğu gibi- bu çoğunlukla demokrasinin değeri ve anlamı hakkında bir "diyalog" dolayısıyla işleyen bir devrim gerektirir. Dolayısıyla bir tür doğrudan yönetim biçimi olarak demokrasi,

93. Michael Bakunin'in *Statism and Anarchy* isimli eserini aktaran G. P. Maximoff, ed., *The Political Philosophy of Bakunin: Scientific Anarchism* (New York: Free Press, 1953), 211, 138.

başkaları üzerinde hüküm sürmek isteyen, ister monarşi/hanedan, aristokrat, diktatör yönetimleri, ister Birleşik Devletlerdekine benzer federal yönetimler için olsun, bu küçük gruplara yönelik tehditten başka bir şey değildir.

Aslında demokrasinin kendi radikal sınırlarını, geçmişin büyük devrimlerinde ki buna Amerikan Devrimi de dâhildir, bulduğunu unutuyoruz. Birleşik Devletler'in demokrasinin zirvesi olarak görüldüğü düşünülürse, Amerikan Devrimi'nde cesur bir biçimde savaşmış ve kırıma uğrayarak kaybetmiş radikalleşmiş demokrasi silsilelerini geçmişe dönerek hatırlamak özellikle gereklidir. Bizler- "devleti" tek yönetim biçimi olarak kabul etmek yerine, tıpkı Peter Kropotkin'in yine "Devlet" ismi taşıyan kitabında tartıştığı gibi- eğer tahakkümün bilakis kendisine karşı koymaya dair bir umudumuz varsa-- "özgür kentte özgür yaşam" mücadelesine ilişkin – tamamlanmamış tasarımı ele almak durumundayız.⁹⁴

Bu durum Birleşik Devletler'in kurulma aşamasıyla bağlantılı sayısız haksızlığın göz ardı edilmesi yahut daha uygun bir ifadeyle, örtbas edilmesi anlamına gelmez. Amerikan Devrimi hangi açılardan bir ilerlemeydi? Devrim, genel anlamda nihayetinde herkese tanımamız gereken yeni özgürlüklerin işaretlerini vermiş miydi? Amerikan Devrimi de diğer pek çok büyük modern devrim gibi kentler arasında ve kentler bünyesinde konfedere olmuş, yüz yüze konseyler vasıtasıyla yapılan bir siyaset yaratmıştı.

"Amerikan demokratik siyasası gerçek bir topluluk hayatından geliş(tiril)miştir... Örneğin John Dewey, *The Public and Its Problems* (Kamu ve Sorunları) isimli çalışmasında, "Kasaba veya kasabadan biraz büyük alanlar siyasi birer birimdir, kasaba meclisi toplantısı siyasi birimi, yol, okul, topluluğun huzuru da siyasi hedefleridir," diye yazar.⁹⁵ Söz konusu öz yönetim çerçevesi birdenbire 1776'da ortaya çıkmamıştır. Bu taslak Eski Dünya'nın otoritesinden kurtulan ilk yerleşimcilerin Amerika kıtasına geldiklerinde kendilerine kuracakları

94. Peter Kropotkin, *The State: Its Historic Role*, çev. Vernon Richards (Londra: Freedom Press, 1987), 31.

95. John Dewey, *The Public and Its Problems* (Chicago: Swallow Press, 1954), 111.

toplumun kurallarını Mayflower Sözleşmesi'yle⁹⁶ yeniden, fakat başka bir biçimde yapmak istediklerinde oluşmuştur. Bu sözleşme ve sonrasında yapılan daha pek çok sözleşme-her bir bireyin topluluğundaki/ cemaatindeki-hakları ve sorumlulukları olarak-karşılıklı taahhütler olarak tasarlanmış, bu taahhütler ise başlangıçta yeni keşfedilmiş eşitlikçi dini değerlerden türemiştir. Bu fikir yaygın kabul görmüş ve New England köyleri de kendi tüzük ve sözleşmelerini hazırlayarak, doğrudan demokrasiyi yurttaşların düzenli olarak topluluklarının kamu siyasetini ve ihtiyaçlarını belirlemek üzere buluştukları kasaba meclisi toplantılarında kurumsallaştırmışlardır.

Tartışmalara, müzakerelere ve kişinin parçası olduğu topluluğun kararlarına katılması bütünlüklü ve canlı-coşkun bir hayatın parçası haline gelmiş; (çoğunlukla erkek ve ekseriyetle yerleşimci olsa da) kolonicilere ileride devrimlerini destekleyecek kurumlar ve deneyim vermekle kalmayıp, uğrunda savaşılmaya değecek türde somut bir özgürlük de sağlamıştı. Bu sebeple yerleşimciler günlük hayatları üzerindeki kontrollerini devam ettirmek için, ilk olarak Britanya ile bağımsızlık meselesi nedeniyle, sonrasında da kendi aralarında birbirine tezat oluşturan yönetim biçimleri nedeniyle mücadele ettiler.

96. Ç.N.: Mayflower Sözleşmesi adını 1620 yılında İngiltere'nin Plymouth Limanı'ndan yerleşmek amacıyla Kuzey Amerika'ya gelen sömürge yerleşimcilerini taşıyan geminin adından ve gemi yolcuları arasında yapılan toplumsal sözleşmeden alan, öncü anayasal metindir, bugünkü A.B.D.'nin anayasal anlamda çekirdeğini oluşturur. Avrupa'dan Amerika Kıtası'na göç edenler sömürge tarihinde kendi kendilerini yöneten sömürgelerin ilki olacaktır. "Mayflower Sözleşmesi" Kuzey Amerika'daki sömürge yerleşimcilerine teritoryal, öz-yönetim ve siyasal egemenlik bilinci- kültürü kazandıracak, bu sayede on üç benzer koloni birleşerek Amerikan ulusunu yaratacak, bu ulus da on sekizinci yüzyılda Britanya'dan bağımsızlığını kazanacaktı. Bu gelişmenin ardında, Mayflower'ın ana kabininde toplanan yolcular arasında nerede karaya çıkmaları gerektiği konusunda huzursuzluk başlaması; gemi yolcularının çoğunun tıka basa dolu gemideki yaşamdan yılgın olmaları ancak görünen ilk kara parçasına ayak basmak konusundaki ısrarıyla, diğer yolcuların daha güvenli bir liman bulmanın akıllıca olduğunu savunmaları yatar. Bu anlaşmazlık, gemide ve çıkılacak kara parçasında karar alma süreçlerinin biçimlendirilmesi ihtiyacını ortaya koyar ve Mayflower'da gerçekleştirilen toplantılarla kanun yapabilecek bir yönetim kurumu oluşturmak ve yerleşimi yönetebilecek memurların seçilmesini sağlamak üzere, Mayflower Sözleşmesi olarak bilinen belge düzenlenir. Bu belge gemideki 41 erkek yolcu tarafından imzalanmış, sözleşme Plymouth yönetiminin temelini oluşturmuş ve yerleşim 1691'de Massachusetts'e bağlanana kadar da yürürlükte kalmıştır.

Nihai anayasaya elbette doğrudan bir demokrasi değil, federal bir cumhuriyet kurdu. Ancak devrim öncesinde, esnasında, sonrasında birçok kez kasaba meclisi toplantıları, konfedere meclisler ve milisler, ya kendi yerleşik öz-idare ve yönetim iktidarlarını kullanmak yahut-hem yasal hem de hukuk dışı kuruluşlarca-engellendiklerinde yenilerini yaratarak, süreç içinde daha da radikalleşmişlerdir.

Birleşik Devletler'de yaşayanlarımız doğrudan demokrasi konusunda kendi kendini eğitime yöntemini, New Hampshire'ın "özgür yaşa yahut öl" mottosunu yahut Vermont'un yıllık Kasaba Meclisi Günü gibi belli belirsiz yankılar biçiminde olsa da miras olarak almıştır. Bu türden kurumsal ve kültürel nüveler pek çok kişinin halen kıymetli addettiği köklü değerlerin göstergesidir: bunlar bağımsızlık, inisiyatif, özgürlük, eşitliktir. Bu değerler tabandan öz-yönetim ve yukarıdan aşağıya temsil arasındaki çok gerçek bir gerilimi yaratmaya devam etmektedirler-bu gerilim günümüz devrimcileri olarak bizlere mücadelemizi dayandırma ihtiyacında olduğumuz temeli sağlar.

Yukarıda bahsedilen türde değerler Birleşik Devletler liberteryen Sol'unun tarihi boyunca yankı uyandırmıştır: on dokuzuncu yüzyılın sonundan erken yirminci yüzyıla kadar yapılan ütopyacı topluluk ve emek örgütlenmelerine ilişkin farklı denemeler; örneğin 1950'lerin ortasında başlayan eşit haklar hareketinden Kara İktidar'a⁹⁷, Ame-

97. Ç.N.: Kara İktidar (Black Power) A.B.D.'deki Afro-Amerikalıların siyasi hareket ve örgütlenmesi. Afro-Amerikalıların beyazlardan bağımsız siyasal güç kazanmasını amaçlar ve ırkçı politika ve uygulamalara karşı verilen mücadele esnasında kurumsallaşmıştır. Yirminci yüzyıl başlarında daha iyi yaşam koşulları arayışındaki Afro-Amerikalıların A.B.D.'nin güneyinden kuzey ve kuzey doğudaki sanayi merkezlerine göçü daha fazla iş olanağı ve bir dereceye kadar refah düzeyi yakalamalarına vesile olduysa da yaşam koşulları yine de gettoları, düşük ücretli ve çetin işleri işaret ediyordu. 1948-1960 yılları arasında, kimi kuzey kentlerindeki Afro-Amerikalı oylarının ulusal seçimlerde belirleyici olmaya başlamasıyla, örneğin Truman ve Kennedy'nin seçilmelerindeki rolleri, 1950'ler ve 1960'larda Afro-Amerikalı orta sınıfın ortaya çıkışı, bu grubun hakları için düzenlenen barışçıl kampanyaları yeniden başlatmış ve yoğunlaştırmıştı. 1964'te her türlü uygulamada ırk ayrımını yasaklayan kararnamenin kabulü haricinde barışçıl mücadelenin sonuç vermediği düzeyde ırk ayrımı ve yarattığı sonuçlar bazı Afro-Amerikan grup ve aktivistleri şiddet kullanımını meşru bir çözüm olarak görmeye sevk etmişti. Barışçıl akımın en önemli temsilcisi Martin Luther King'in 1968'de vurularak öldürülmesi, yine bir başka lider Malcolm X 'inde, 1965'te öldürülmesi barışçıl eşit haklar hareketinin sınırlarını belirleyen olaylar, Malcolm X'in kişiliği ve düşünceleri ise barışçı hareket-

rikalı yerli kadim halklardan,⁹⁸ radikal feminist ve kuir özgürlük hareketlerine toplumsal kurtuluş ve özgürlük mücadeleleri yanında, Demokratik Toplum İçin Öğrenciler'in 1960'lardaki katılımcı demokrasi taleplerine; anarşistlerden ilham alan ortak çıkar grupları ve konuşma konseylerinin 1970'lerde örgütlediği nükleer karşıtı harekete; ayrıca anti kapitalist hareketin 1990'lar ve 2000'lerin başındaki kitlesel doğrudan eylemlere kadar pek çok deneme bunun kanıtıdır. Hem ilkeleri, hem de pratiklerinde Birleşik Devletler'deki otoriterleşme karşıtı solcular, özellikle savaş sonrası dönemde dinamik ve yaratıcıydı. Bizler çoklu "izmlere", eski ayrıcalıkları ve tehlikeli dışlama pratiklerini sorgulamaya açarak meydan okuduk. Bizler her zaman işe yaramasa da, kendi örgütlerimizde neredeyse örgüt içi demokratik süreçleri şart koşan bir kültür yarattık. Gösterilerden karşı kurumlara değin her şeyin örgütlenmesinde oldukça maharetliydik.

Bu liberteryen Sol'un geçmiş veya bugünkü çalışmalarını romantize etmek değil, bilakis bizlerin de bu ülkenin doğumuna temel teşkil eden değerler için mücadeleden mahrum olmadığımızı ve geri durmadığımızı ifade etmektir. Geçmişte ve şimdi bizlerin en büyük hatası-özgürlüğün oluşabilmesi için güvenceli bir alan ihtiyacı olarak- bizatihi siyaseti ihmal etmiş olmamızdır.

The Clash grubu yıllar önce, "başkaldırıların sevincini" şarkılarında işaret etmişti ve bizler siyasi mücadelemizi bu sevinç üzerine modellemiştik. Bizler caddelerde yahut işgal etkinlikleri düzenlerken, bilgi büfelerde ve kolektif toplantılarımızda güçlü veya özgür

---

ten Kara İktidar hareketinin gelişiminde bir dönüm noktası oldu. A.B.D. hükümeti, Afro-Amerikan eşitlik mücadelesinin yeni girişimlerini bastırma çabası içerisinde gösterileri engellemiş, hareketin tüm liderlerini tutuklamış olsa da dünyanın dikkati A.B.D.'li Afro-Amerikan grubun sorunlarına odaklanmıştı 1960'ların sonlarına doğru, Kara İktidar hareketi, Kara Panter Öz-savunma Partisi'nin kurulmasına vesile oldu; Kara Panterler, ırkçılık karşıtı siyasetlerini Marksist ilkelerle ifade etmiş, Afro-Amerikalıların savunma becerilerini geliştirme konusundaki ısrarları nedeniyle parti FBI'nın hedefi olmuştu. Bir çok Kara Panter eylemci öldürülmüş veya hapis edilmiştir.

98. ÇN.: Orijinal metindeki haliyle Amerikan Kızılderilileri anlamına gelen ifadeyi, Kuzey Amerika'daki halkların çoğulluğu ve çeşitliliğini daha iyi vurgulamak, son dönem sosyal bilimlerde ve siyaset literatüründe modern Amerikan ulusu öncesindeki halklara dair daha nötr bir betimleme olduğu için metindeki gibi çevirmeyi uygun buldum.

hissedebiliriz, ancak bu anlık bir his ve sıklıkla kişisel bir algıdır. Bu his bizlere kamu siyaseti ve politikalarına karşı tepki gösterirken, muhalefet ederken, direnirken veya bu pratikler dışında çalışırken siyasallaşma şansı verir. Fakat bu durum kamu siyasetinin bizi kendisini yapmamız gibi, siyaset icra etmemize imkân tanımaz. Bu hal yalnızca hoşlanmadığımız şeylerden “özgür olmamız”, ya da daha doğru bir ifadeyle, söz konusu hoşlanmadığımız şeylerden özgürleşmemizdir.

Hannah Arendt *On Revolution* (Devrim Üzerine) isimli kitabında, “Özgürleşme ve özgürlük aynı şey değildir” diye itirazda bulunur. Elbette özgürleşme temel bir gerekliliktir: insanlar tehlikeden, açlıktan ve nefretten azade olmalıdır. Ancak özgürleşme özgürlük konusundaki beklentileri karşılamaktan çok uzaktır, hem ihtiyaçlarımızı hem de arzularımızı karşılamak, şayet kendi hayatlarımızın kontrolünü ele alacaksak bir gün, her birimiz öz-gelişim “için özgürlüğe”- bireysel, toplumsal ve siyasi anlamda ihtiyaç duyarız. Arendt “ [özgürleşmenin], özgürlüğün temeli olan ana devrim fikrini gerçekleştirmek şöyle dursun, onu kavrama yetisinden dahi mahrum olduğunu” da bu kavramlaştırmaya eklemiştir.”⁹⁹

Bu durumda devrimci soru şu biçimi alır: toplumu tümüyle etkileyen kararlar nerede yapılır? Bu sorunun cevabı iktidar ve gücün kime ve neye ait olduğudur. Zaman artık bütün devrimler sırasında anlık olarak açığa çıkan gücü-herkes için iktidar ve güç alanları oluşturma bazı olarak en yaratıcı türleriyle konseyi-yani “kaybedilmiş hazineyi” yeniden keşfetme zamanıdır.¹⁰⁰ Hepimiz sadece ve sadece kamu politikalarının yapıldığı alana-siyasi alana-katılmak için eşit ve devamlılığa haiz bir erişime sahip olduğumuzda, özgürlük için mücadele imkânı sağlam bir dayanak kazanacaktır.

Amerikan devrimcileri üzerinde en etkili olmuş kuramcılardan biri olarak Montesquieu, başyapıt niteliğindeki *The Spirit of the Laws* (Kanunların Ruhu Üzerine) başlıklı eserinde, “siyasi özgürlüğün oluşumu” konusuyla uğraşmaya çabalamıştır.¹⁰¹ Montesquieu

99. Hannah Arendt, *On Revolution* (New York: Viking Press, 1963), 22, 121-22.

100. A.g.e., 284.

101. A.g.e., 148.

“güç, diğer gücü durdurmalıdır” sonucuna varmıştır.¹⁰² Bu fikir, devrim sonrası Birleşik Devletler’de kuvvetler ayrılığı sistemi adı altında nihayetinde kendine Anayasa’da yer bulmuştur. Ancak yine de Montesquieu’nün anlayışı, iktidarın her tür niteliğine temas ettiğinden, kuvvetler ayrılığı sisteminden çok daha kapsamlıdır. Sorun salt iktidar değil, daha çok sınırları olmayan iktidardır. Yahut Montesquieu’nün kavramını zorlarsak, sorunun gücün/iktidarın kendi içinde bir amaç olması olduğunu görürüz. İktidar sonsuza değin özgürlükle bağlantılı olmak durumunda; özgürlük ise iktidarın önüne çekilmiş sınır vazifesi görmek zorundadır. Özellikle Thomas Paine *The Rights of Man* (İnsan Hakları) başlıklı eserinde, bu anlayışı anayurduna, Amerikan Devrimi’ne şu biçimde uygulamıştır: “Eski sistemdeki hükümet, iktidarın kendi içinde genişletilmek ve artırılmak için ele geçirilmesiydi; yeni sistemde ise iktidar toplumun ortak faydası için yetkilendirilmesidir.”¹⁰³

Özgürlük toplumsal bir amaçsa, iktidar yatay bir biçimde düzenlenmelidir. Bizler aynı anda hem yönetenler, hem de yönetilenler olmalıyız, aksi takdirde yönetenler ve tabi olanlar sistemi tek seçenek haline gelir. İktidarı eşit biçimde, hep birlikte ele almayız çünkü özgürlük iktidarla aynı anda var olabilmektir. Bir başka deyişle özgürlük yalnızca siyasi iktidarın paylaşılmasıyla sürdürülebilir, ve bu türden bir paylaşım da siyasi kurumlar vasıtasıyla gerçekleşir. İktidar bir tekele dönüştürülmek yerine hepimize dağıtıldığında (kavrama ve düşünme, kanaat ve ikna, karar alma ve benzeri türde) farklılaşmış güçlerimizin tümünün gelişimi mümkün olur. Bu tahakküm için güç değil, yaratmak için güçtür.

Tabii ki doğrudan demokrasiyi kurumsallaştırmak özgür toplumun yalnızca iskeletidir. Özgürlük asla gerçekleştirilmiş bir iş, yahut sabitlenmiş bir anlayış değildir. Yeni tahakküm biçimleri büyük olasılıkla çirkin yüzlerini gösterecektir. Ancak en azından doğrudan demokratik kurumlar, dileyen herkesin müzakereci ve karar

102. Montesquieu, *The Spirit of the Laws*, çev. Ve yayına hazırlayan Anne Cohler, Basia Miller, ve Harold Stone (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), 155.

103. Thomas Paine, *Political Writings*, yay.haz. Bruce Kuklick (Cambridge: Cambridge University Press, 1 989), 161.

alıcı organlarda beraber olabileceği kamusal alanı açacaktır: bu alan herkesin ikna etme ve ikna edilme fırsatına sahip olduğu, hiçbir tartışmanın veya kararın gizli olmadığı, ve her zaman denetlemeye, hesap vermeye, yahut üzerinde yeniden düşünölmeye açık türden bir alandır. Doğrudan demokrasi içerisinde bir embriyo yahut çekirdek biçiminde var olan, gerçekten açık bir politika oluşturma mekanizması olarak işlediği takdirde, eşitlik, çeşitlilik, işbirliği ve insanların layık oldukları değere saygı gibi ilkeler-umudur ki, gittikçe genişleyen konfedere meclisler âleminde kendi topluluklarımızın, ekonominin ve toplumun öz-idaresine başlama aşamasında özgürleştirici etiğın yapı taşlarını oluşturur.

Bir uygulama ve pratik olarak doğrudan demokrasinin öğrenilmesi gerekir. Bir ilke olarak doğrudan demokrasi, tüm karar alma süreçlerini tabandan desteklemek zorunda kalacaktır. Bir kurum olarak doğrudan demokrasi uğrunda mücadele gerektirecektir. Doğrudan demokrasi dediğimiz şey, bir gecede sihirle ortaya çıkmayacaktır. Bundan ziyade, Murray Bookchin'in söylediği gibi, doğrudan demokrasi "cumhuriyetimizi demokratikleştirecek ve demokrasimizi de radikalleştirecek"¹⁰⁴ mücadelelerden adım adım oluşacaktır.

Bizler tüm siyasi etkinliklerimizi siyasetle donatmalı, bu faaliyetlerimize siyaset aşılmalıdır. İkinci "Amerikan Devrimi" için çağrı yapmanın zamanı gelmiştir, ancak bu kez ulus devlet bağlarını kıran, sınır ve efendi tanımayan, liberteryen öz-yönetimin potansiyellerinin sınırlarını kendi koyan, demokratik bir biçimde davranma gücünü tastamam herkese tanıyan bir devrimdir bu. Bu devrim –temsilin daha iyi bir versiyonu olarak değil, ancak dünyamızı doğrudan yeniden kuracak radikal bir süreç olarak- demokrasi kelimesini geri kazanmakla başlar.

104. Murray Bookchin, "The Greening of Politics: Towarda New Kind of Political Practice," Green Perspectives 1 (Ocak 1986), http://dwardmac.pitzer.edu/anarchist_archives/bookchin/gp/perspectives.1.html adresinden erişilebilir.

4. Kentleri Yeniden Talep Etmek ve Geri Almak: Protestodan Halk İktidarına

Dünya Sanayi İşçileri neredeyse bir asır önce “doğrudan eylem kirli çamaşırları ortaya döker” açıklamasını yapmıştı. Ve Seattle’dan oldukça kısa denilebilecek bir zaman sonra, bu tespitin doğru olduğu da ispatlanmış oldu. Aslında burada, yani Kuzey Amerika’daki doğrudan eylemlerle kirli çamaşırların ortaya dökülüşü küreselleşmenin doğasına yönelik bir şüphe yaratıp, uluslararası ticaret ve uluslar-üstü yönetim organlarının neredeyse hiç bilinmeyen işleyişini aydınlatmakla birlikte, anarşizm ve anti-kapitalizmi herkesçe kullanılan gündelik kelimelere dönüştürmeyi de beraberinde getirmişti.¹⁰⁵ Bunlar yeterli değilmiş gibi, bizler kendimizi yirmi birinci yüzyıl metropollerinin caddelerinde, tasavvur ettiğimiz, sahiden demokratik olan, iyi toplumu örnekleyen biçimlerde direnerek gücümüzü sergilerken bulduk.

Ancak demokrasi *gerçekten* bu mudur?

“Sokakları yeniden talep ederek geri almaya” dair itki anlaşılabilir bir şeydir. Sanayi kapitalizmi on dokuzuncu yüzyılın başlarında ortaya çıkmaya başladığında bu üretim biçiminin hileleri kısmen anlaşılabilir haldeydi. Söz gelimi köylülerin kullanımı ve tasarrufu altında bulunan toprakların çitlerle çevrilerek özel mülk haline getirilmesi örneğini ele alalım. Yüzyıllardır ortak biçimde kullanıldığı için köylülerin hayatta kalmasını sağlayan otlak, mera ve çayırların etrafı, gelişmekte olan tekstil sanayiinin ihtiyaç duyduğu yünün elde

---

105. Bu bölümün bütününde kullanılan “doğrudan eylem hareketi” kavramı yaklaşık olarak Ocak 1994’teki Zapatista ayaklanması ile başlayıp, bunu izleyen küresel anti-kapitalist hareketlerden mürekkep hareketten günümüz iklim adaleti hareketine, Yunan ayaklanmasından, işgal dalgalarına kadar olan zaman dilimini kapsamaktadır.

edildiği koyunların otlaması için çitle çevrilerek—kapatılmıştı. Topluluk hayatı, özelleştirme lehine çabucak bir kenara itilerek, insanlar kalabalık kentlere göçmeye ve içinde çetin bir düzenin hâkim olduğu fabrikalarda çalışmaya mecbur bırakılmıştı.

İleri kapitalizm, doymak bilmez büyüme arayışı ile ulus devletlerin koyduğu engellemeleri dahi yararak ilerleyip, hayatı çok daha geniş anlamda kuşatmış olsa da, genel olarak yine de açık seçik bir görünürlüğe haiz değildi: çitlerin yerini tüketim kültürü almıştı. Bizler hepimiz, neredeyse tamamen metalaşmış, kişinin kendini piyasa ekonomisinin dışına çıkarma ve bu biçimde var olmaya dair beyhude çabalarına karşın, hiçbir şeyin karşılıksız (bedelsiz) olmadığı bir dünyada doğup yetiştirildik. Söz konusu metalaşma sadece ne yediğimize, giydiğimizize, yahut eğlenmek için yaptıklarımıza değil, aynı zamanda dilimize, ilişkilerimize, ve hatta biyolojimiz ve zihnimize bile sızar. Bizler sadece topluluklarımız ve kamu alanlarımızı değil, aynı zamanda hayatlarımız üzerindeki kontrolümüzü de; kendimizi kapitalizmin pençeleri dışında tanımlama yetimizi de yitirdik, dolayısıyla hakiki anlamın bizatihi kendi de kaybolmaya başlamıştır.

“Kimin sokakları? Bizim sokaklarımız!” nidası da bu durumda, en minimal düzeydeki kamuya, elimizden alınmış (henüz) metalaşmamış alanlarla alakalı hissiyata karşı verilen meşru bir duygusal tepki olur. Ancak söz konusu nida, nihayetinde içine tıklandığımız kafesimizden yükselen öfkeli bir çığlıktır sadece. Bizler devlet kontrolü yanında kapitalizm sayesinde öylesine sınırlandırılmış, öylesine derinden zarar görmüşüzdür ki, kırıntılar dahi bizlere besleyici bir öğün gibi görünür.

Doğrudan eylem esnasında sokakları ve caddeleri geçici olarak kapatmak, demokratik süreci hayata geçirmek ve hatta güçlenme hissi için geçici zeminler sağlasa da, bu tür eylemler tıpkı ayaklarımızın altındaki kaldırımların yürüdükçe değişmemesi gibi, iktidar amacıyla iktidarı terk etmektir. Ardıl protesto yöntemi popüler veya yatay iktidar mücadelesine dönüştüğünde, hâlihazırdaki temsili somut üzerinde çentikler açılabilir, böylelikle de kapitalizme, ulus-devletlere ve diğer tahakküm sistemlerine meydan okuyacak yöntemlere olanak sağlarız.

Bu, Birleşik Devletler ve başka yerlerdeki güncel doğrudan eylem hareketini karalamak değil, bilakis tam aksidir. Güncel doğrudan eylem hareketi, sayısız emir ve itaat kurumuna ilişkin, çok gecikmiş ancak gerekli eleştirisine ilaveten, usul usul, ancak hayati bir biçimde daha özgür bir toplumun ana hatlarını bize sağlamaktadır. Tahayyül siyaseti aslında doğrudan eylemin öngörüsü ve gücü, araçların hedeflerle nasıl yakından ilgili olduğunun anlaşıldığı bir bağlamdır. Bizler iyi toplumu uzak bir geleceğe erteliyor değiliz, ancak bu toplum için, şimdi ve burada, hâlihazırdaki toplumsal düzende geçici ve çarpık çurpuk da olsa, bir yer açma girişimidir. Böylelikle hedefler ve araçlar arasındaki tutarlılık, siyaset için etik bir yaklaşımı işaret eder. Şimdi nasıl eylemlerde bulunduğumuz diğerlerinin de nasıl eylemlerde bulunmasını istediğimizdir. Bizler uğrunda kavga veriyor olsak da, bir iyilik anlayışını biçimlendirmeye çalışıyoruz.

Bu, doğrudan eylemlerde karar almak üzere ortak çıkarları için bir araya gelmiş gruplar ve konuşma konseyi yapılarında dolaylı olarak görülebilir. Bu yapıların her ikisi de, doğrudan demokrasi konusunda kendi kendimizi eğiteceğimiz alanlar sağlar. Burada, en iyi ihtimalde, bizler temkinli bir biçimde gündemi belirleyebilir, dikkatli bir biçimde soruları hep birlikte tartışabilir ve herkesin ihtiyaçları ve arzularını dikkate almaya çabalayan kararlar alabiliriz. Etraflı tartışmalar oy pusulasındaki kutucukları onaylamanın; yüz yüze katılım hayatımızı sözde temsilcilere teslimin; incelikli ve gerekçelendirilmiş çözümler iki (ya da üç) kötünün iyisi düşüncenin yerini alır. Gösteriler esnasında kullanılan demokratik süreç somut bir dayanışma öneriyor olsa da, iktidarı delege ederek parçalar; örneğin ortak çıkarları için bir araya gelmiş gruplar daha çeşitli ve daha büyük sayıda kişiye karar alma sürecinde gerçek bir rol imkânı sağlarken, konuşma konseyleri -küresel düzeylerde dahi karmaşık koordinasyonlara olanak verir. Bu, 1960'lardaki aktivistlerin saptadığı gibi, yok etmek için değil yaratmak için iktidardır.

Doğrudan eylem hareketinin güzelliğini betimlemek için, hareketin kendi ideallerine kulak vermek için çaba gösteriyor olması örnek gösterilebilir. Kendi ideallerine böylesine kulak verirken hareket belki de farkında olmaksızın doğrudan demokratik pratikler için kalıcı

anlamda bir talep yaratmıştır. Yine de eylemsel “sokak demokrasisinin” altında yatan şaşırtıcı soruya halen değinilmemiştir: bu da nasıl olup da herkesin *toplumu tümüyle* etkileyecek katılımcı, karşılıklılık prensibine dayanan ve etik yöntemlerle bezeli kararlar almak üzere bir araya geldiğidir. Başka bir ifadeyle, yalnızca karşı kültür veya protesto hareketi değil-ancak nasıl olup da her birimiz ve hepimizin hayatlarımızı ve topluluklarımızı gerçekten nasıl dönüştüreceği ve nihayetinde kontrol edebileceği sorusudur.

Bu, özünde iktidara dair bir sorudur-kimin iktidara sahip olduğu, bunu nasıl ve hangi amaçlar için kullandığı sorusudur. Farklı düzeylerde olmakla birlikte, bugünkü kurum ve sistemlerle bağlantılı olarak bu sorunun cevabını hepimiz biliyoruz. Neye *karşı olduğumuzu* genel olarak açıklayabiliyoruz. İşte tam da bu yüzden, kapitalizme yahut iklim değişikliğine veya savaş hakkındaki zirvelere karşı protestolar düzenliyoruz. Ancak ekseriyetle açık bir biçimde dile getirmekte başarısız olduğumuz şey, özgürleştirici kurumlar ve sistemlerle alakalı, herhangi bir tür tepki yahut yanıtıdır. Bizler sıklıkla, özellikle herhangi bir tür tutarlılık içerisinde ve ütöpik bir tavırla ne istediğimizi ifade edemiyoruz. İktidarı yatay, adil ve dolayısıyla-ve ümit edilir ki-özgür toplumun asli unsuru olarak tahayyül etsek de, doğrudan demokratik bir sürecin burnumuzun dibinde beliren yeniden kurucu tahayyülünü göz ardı ederiz.

Neresinden bakılırsa bakılırsın doğrudan eylem protestoları kapana kısılmış bir haldedir. Bu tür protesto eylemleri bir yandan tahakküm ve sömürüyü ortaya çıkararak bunlara muhalefet eder. Böylesine geniş bir ajitasyonun uyguladığı siyasi baskı, hâlihazırdaki tahakküm yapılarını, bu yapılara ait en berbat türdeki yöntemlerin aşırılıklarının düzeltilmesi için dahi etkileyebilir; itiraz sesleri çok çeşitli hale geldiğinde ve çok güçlü çıktığında dikkate almak ve bir nebze de olsa tepki vermek zorunda olan iktidarlar vardır. Yine de insanların çoğu hala karar alma sürecinin dışında tutulmakta ve bu da hayatları üzerinde elle tutulur düzeyde çok az kontrol sahibi olmalarına neden olmaktadır. Sokak eylemleri diğer eylemlerin çoğundan daha radikal ve karşılıksız olsa da, böylesi bir öz-yönetim yetisi olmaksızın karşı kültürel çıkar grubu lobiciliğinden daha fazla bir şeye evrilemez.

Doğrudan eylem biçimindeki kitle hareketi konusunda ihmal edilen şey, bu hareketin kendi yapısı içerisindeki üstü örtük vaattir: bu da iktidarın sadece tartışılması gerektiği değil; aynı zamanda özgürleştirici ve eşitlikçi biçimlerde yeniden ve bir kez daha tesis edilmesidir. Bu, basitçe protesto düzenleme taktiği olarak değil, aynı zamanda toplumu, özel olarak siyasi alanı örgütleyeceğimiz yolun ta kendisi olarak- doğrudan demokratik süreçlerin ciddiye alınmasını da beraberinde getirir. Mevzu bu noktada şuna dönüşür: stratejiyi, yapıyı ve sokaklardaki doğrudan eylemin değerlerini kamu siyasetini bütünüyle tabandan ve halk tarafından yapılacak şekilde dönüştürmeye nasıl başlayacağımızdır.

Bir gösteri sırasında karar alma konusundaki en temel düzey, ortak çıkarları için bir araya gelmiş gruptur. Burada arkadaşlar olarak veya ortak kimliğimiz yahut arkadaşlık ve ortak kimliğin birleşimi sayesinde bir araya geliriz. Bizler özellikle bir şeyde daha ortaklaşırız; aslında söz konusu ortak kimlik çoğunlukla bizim gruplarımız için seçtiğimiz isimlere yansır. Bizler her zaman fikir birliği içerisinde değilizdir, fakat yine de ortada, salt coğrafya ile ilgisi genellikle çok nadir olan, bilinçli bir biçimde özel bir nedenden ötürü bir araya gelmeyi seçmiş olmak gibi makul ölçüde bir homojenlik vardır. Söz konusu ortak kimlik oydaşımı (fikir birliğine dayanan) karar alma sürecinin sorunsuz bir biçimde işlemesine imkân tanır, çünkü bizler müşterek olanın sahasından harekete geçmeye başlarız. Ortak çıkarlar için bir araya gelmiş gruplarda, neredeyse bu grupların tanımları gereği, birliğimizin çeşitliliğimiz üzerinde önceliği olmasına gereksinim vardır, aksi halde ortak çıkarlar konusundaki varsayılan grubumuz tamamen dağılır.

Bu hali, mahalle veya kasaba gibi toplumdaki en temel karar alma birimi olarak ele alınabilecek şeyle karşılaştıralım. İşte bu noktada coğrafya daha büyük bir rol oynar. Tarihsel, ekonomik, kültüre, dinsel ve diğer başka tür sebeplerden ötürü, bizler kendimizi çok çeşitli türde insanlar ve çok farklı kimliklerle yan yana yaşarken bulabiliriz. Söz konusu insanların çoğu aslında dostumuz değildir. Her şeye rağmen karşı karşıya olduğumuz çeşitlilik, canlı bir kentin yaşamıdır. Kazalar-tesadüfler ve/veya bir araya gelmemize vesile olan sayısız kişisel karar

sıklıkla makul oranda heterojenlik barındırır, çünkü bizler hepimiz bir arada olmayı özel bir sebepten ötürü seçmemişizdir. Farklılıkların alanından başlattığımız bu bağlamda karar alma mekanizmaları muhalefet ve görüş ayrılıklarına izin vermek konusunda çok daha becerikli olmak durumundadır; bu da çeşitliliğin, her hangi bir tür birlik anlayışında net bir biçimde muhafaza edilmesi gereğidir. Bu kapsamda da çoğulcu karar alım süreçleri daha anlamlı hale gelir.

Bunu takiben sıra ölçek sorusundur. Yüzlerce, yada binlerce kişi ile arkadaş olduğumuzu düşünmek de, tek konuya odaklı bir kimliği pek çok insanla sürdürebilmek de zordur. Fakat her birimizin gelişmesine olanak tanıyacak türde bir topluluk hissiyatını paylaşmak ve ortak fayda için çabalama konusunda ortaklaşabiliriz. Böylece, daha fazla insan mahalleleri ve kasabalarını yeniden biçimlendirmek üzere yüz yüze bir araya geldiğinde, gündemdeki konular ve bakış açıları çoğalırken, şüphesiz ittifaklar da tartışılan konuların özgünlüğü nispetinde değişecektir. Bu sebeple insanlar olarak daha çok yüz yüze buluşabileceğimiz-mekânlara ve çoklu kimliklerimizi ve ilgimizi, bireysel ve topluluk için yaptığımız her şeyi dengeleme umuduyla ortaklaştırma ihtiyacımızdan dolayı aktif siyasi varlıkların meclisi gerekir.

Buna ek olarak, güven ve hesap verebilirlik işlevi ortak çıkarları için bir araya gelmiş gruplarda ve toplumsal düzeyde farklı işler. Bizler genellikle kendimizle ilgili daha fazla şeyi dostlara açarız; ve bu türden yazılı olmayan sevgi ve ilgi bağları bizi birbirimize daha yakın tutar, ya da en azından bizlere sorunları çözmek için daha fazla güç verir. Bunun altında yatan şey ise, bizi birbirimize karşı daha hesap verebilir ve sorumlu kılan, ortalama ve olağan güven düzeyinden daha fazlasıdır.

Topluluk çapında sıklıkla bu durumun tam tersi gerçekleşir: karşılıklı hesap verebilirlik bizim birbirimize güvenmemize imkân sağlar. Ümit edilir ki bizler dayanışma ve saygı bağlarında ortaklaşırız; ancak hepimiz birbirimizi çok iyi tanımadığımızdan, bu türden bağlar yalnızca gelecekte ihtiyaç halinde geriye dönüp referans olarak başvurulmak üzere, hep birlikte belirlenip sonrasında kaydedilerek yazıya döküldüğünde anlam kazanır. Uzun lafın kısası, kendi ça-
ba-

mızın sonucu olan hesap sorulabilir, demokratik yapılar, karşılıklı güvenin temelini oluşturur, çünkü karar verme gücü hem şeffaftır, hem de denetlemeye daha müsaittir.

Zaman ve mekân da önemli mevzulardandır. Ortak çıkarları için bir araya gelmiş gruplar büyük resme bakıldığında genellikle geçici formlardır-bunlar bir ay, yahut birkaç yıl devam eden, ancak sıklıkla bundan daha fazla ömrü olmayan birliklerdir. Bir zamanlar bizi bir araya getiren belirli konular zaruri önceliklerini yitirdiğinde yahut dostluklarımız çözülmeye başladığında bu türden gruplar çoğunlukla başarısız olur ya da yarım kalır. Söz konusu grupların ayakta kaldığı süre içerisinde ne doğrudan eylemler arasındaki dönemler için belirli bir mekân yahut karar alım sürecine ilişkin bir tavır, ne de herhangi bir düzenlilik, kimin neye nasıl karar verdiğine ilişkin her hangi bir kayıt vardır. Dahası, ortak çıkar grupları herkese değil, sadece özel bir takım kimliklerde, muhabbet ve bağlanma halinde ortaklaşmış kişilere açıktır. Şöyle ki, bir ortak çıkar grubu bir sokağı ya da caddeyi kapatmayı elbette tercih edebilir, ancak inisiyatifi kendi eline alan küçük gruplarda, siyasi fikirleri ne olursa olsun, en nihayetinde biraz da olsa otoriter bir yan vardır.

Sokaklar konusunda genellikle ne yapılacağına karar vermek eğer gerçekten katılımcı ve hiyerarşik olmayan bir biçimde gerçekleşecekse-örneğin, ulaşım meselesinin nasıl düzenleneceği, sokak hayatının nasıl teşvik edileceği yahut yeşil alanların nasıl temin edileceği-gibi konularla ilgili herkese açık meseleler olmalıdır. Bu, karar alımından çatışma ve anlaşmazlık çözümüne değin her şey için işler halde, açık ve faal doğrudan demokrasi kurumlarını işaret eder. Bizler halk meclislerinin nerede ve ne zaman bir araya geldiğini bilmek; düzenli olarak buluşmak ve keyfi olmayan prosedürleri kullanmak, ne türden kararların alınmış olduğunun kaydını tutarak izini sürme ihtiyacındayız. Bundan daha önemlisi de, tartışmayı, müzakere etmeyi ve topluluklarımızı ve topluluklarımızın ötesini etkileyen konularda karar vermeyi seçtiğimizde, hepimiz tartışma, müzakere etme ve karar verme gücüne erişim ihtiyacı duyarız.

Aslında pek çok karar tek bir kenti etkilemekten ziyade, çok daha büyük bir etki yaratır; örneğin sokakları dönüştürmek büyük

ihtimalle bölgesel, kıta çapında ve hatta küresel düzeyde koordinasyon gerektirir. Radikaller çok uzun zaman önce söz konusu karşılıklı özgüven ve öz-yeterlilik prensibini “komünler komünü” yahut konfederasyon olarak idrak etmişlerdir. Doğrudan eylemler sırasında kullanılan konuşma konseyi modeli, küreselleşme konusunda böylesi alternatif bir bakışı imler. Bir konuşma konseyi toplantısında, ortak çıkar gruplarından yetkilendirilmiş delegeler koordinasyon sağlamak, kaynakları ve vasıflardan kaynaklı becerileri ortaklaştırmak, dayanışma örmek ve daha pek çok şeyi gerçekleştirmek amacıyla toplanır, nihai hakem ve karar verme mercii olarak da daima halka ve tabana danışmak üzere geri döner. Eğer halk meclisleri en temel karar alma birimleri ise, topluluklar konfederasyonları da hem dar görüşlülüğün üstesinden gelmeye, hem de istenildiğinde karşılıklı dayanışma yaratmaya yarar. Örneğin, ticaretin tepeden inme ilkelerle ve kar odaklı olarak gerçekleştirdiği bağlamlarda, küresel kapitalizm ve uluslararası denetleme organlarından ziyade konfederasyonlar bölgeler arası dağılımı ekolojik ve insani yollardan gerçekleştirirken, üretim konusundaki politikaların taban düzeyinde belirlenmesine imkan sağlayabilir.

Bu türden geniş çaplı tahayyül siyasetine dair anlayış, kapitalizm ve ulus devletlerin yerini potansiyel anlamda alabilecek kurumların yaratılmasını ister istemez beraberinde getirecektir. Böylesi doğrudan demokratik kurumlar, bizlerin gösteriler sırasında başvurduğumuz kurumlarla uyumludur yahut kesinlikle bu kurumlardan türemiştir, ancak bunlar bir kez toplumsal düzeye eriştiğimizde artık birer hayal veya imge değildir. Bu hal doğrudan eylem için kitle hareketinin payandası olan (örneğin özgürlük, işbirliği, özdeksizlik, dayanışma, çeşitlilik ve farklılıkla yüz yüze katılım gibi) idealler ve ilkelerin terk edilmesi anlamına gelmez; basitçe doğrudan demokrasinin sınırlarının antikapitalist kesişim anı bağlamında hayata geçirilmesine benzer biçimde fark edilmesidir.

Zapatistalar da kendilerinden önceki diğer devrimciler gibi, özgürlük ilanlarının “bizler gibi mütevazı ve yalın insanların kalbine dokunduğunu, ancak bu insanların, yine bizler gibi, saygın ve isyankâr” olduklarını göstermiştir. Zapatistalar 2001 yılında ha-

rekete geçmiş olsalar da, bölgesel ve küresel dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma ilişkilerini sürdürürken, belediyelerin devletçilikten ve sermayeden özerk olmasına, insana ve ekolojiye dair kaygıları ön plana koymaya çabalamaktadırlar. “Söz konusu özerk yönetim metodu basitçe EZLN [Zapatista Ulusal Özgürlük Ordusu] tarafından icat edilmemiş, ancak bu yöntem daha ziyade yüzyıllarca süren yerel direnişlerden ve Zapatistaların kendi deneyiminden çıkmıştır. Bu toplulukların öz-yönetimidir. Bir başka ifadeyle, dışarıdan hiç kimse yönetmek için aramıza gelmemiş, fakat insanlar kendi aralarında, kendi kendilerine kimin nasıl yöneteceğine karar vermiştir... Ve İyi Yönetim Cuntaları vasıtasıyla da Özerk Belediyeler arasında koordinasyon geliştirilmiştir.” Öz yönetimler diğer başarıları yanında “topluluklardaki projelerin gelişimine çokça katkı yaparak” kolaylaştırmıştır. Sağlık ve eğitim olanakları halen olması gerekenden epeyce eksik olsa da, ciddi anlamda gelişmiştir. Aynı şey konut ve gıda konusu için de geçerlidir.”¹⁰⁶

Bir başka güncel örnek de, 2001-2002’de Arjantin’de, parlamenter siyasetin meşruiyetini ortadan kaldıran ekonomik krizle eş zamanlı olarak ortaya çıkan mahalle meclisleri hareketidir. Aralık 2001 sonlarında, sarmal bir umutsuzluk ve güçsüzlük hissi insanları sadece sokaklara çıkıp, ellerindeki tencere ve tavalara vurup yüksek sesle protesto (ve banka ATM’lerini tahrip) etmeye zorlamakla kalmamış, aynı zamanda–yerel, ulusal ve küresel düzeylerde–sırada ne olduğuna dair komşularıyla güçlendirici bir diyaloga da sokarak birleştirmiştir. Süreç Buenos Aires’te elli kadar mahalledeki haftalık buluşmalar ve her Pazar mahalleler arası genel koordinasyon meclislerine delegeler gönderilmesiyle başlamıştır. Anarşist bir yapılanma olan Arjantin Liberteryen Federasyonu Yerel Konseyi, meclislerin “aralarında profesyonel meslek erbabları, işçiler, küçük esnaf, sanatçılar, zanaatkarlar da bulunan işsizler, yeterince ve vasıfları doğrultusunda çalışmamış kişiler ve kapitalist toplumda marjinalleştirilmiş ve dışlanmış kimse-lerden oluştuğunu, meclislerdeki herkesin aynı zamanda birbirlerine

106. Selva Laconda’nın Altıncı Deklarasyonu(Haziran 2005), giriş ve “II. Bölüm Şu an Neredeyiz” <http://www.eco.utexas.edu/faculty/Cleaver/SixthDeclaration.html> adresinden erişilebilir.

komşu olduğunu” açıklamıştı. Liberteryen Federasyonun belirttiğine göre “toplantılar herkese açıktı ve isteyen herkesin katılabildiği,” türdeydi, bu meclislerin ortak özelliği “iktidarın delege edilmediği, öz-idare, [ve] yatay yapıya sahip” olmasıydı.” Söz konusu meclisler devletin yerini alamadıysa da, Arjantinlilere kamu siyaseti ve politikasını hep birlikte gerçekleştirme konusunda kendi öz becerilerine dair bir fikir vermişti. Liberteryen Federasyonu bu durumu “toplumumuzdaki korku cesarete dönüştü” diye anlatmış, “ Şimdi tüm Arjantinlilerin özgürlüğümüzü neyin engellediğini kesinlikle bildiğini umut etmeye dair bir gerekçe vardır”¹⁰⁷ saptamasında bulunmuştu.

Aslında böylesi yenilikçi ve yaratıcı çabalar toplumsal dönüşüm için yetersiz kalsa da, neticede diğer girişimlere esin kaynağı olurlar. Son zamanlarda California eyaletindeki üniversite kampüslerinde kurgulanan, üniversite harçlarındaki ani artışlar ve 2009 sonbaharından itibaren ulusal eğitim bütçesinde yapılan kesintilerin tetiklediği işgaller, 2006’da Oaxaca’da yaşanan son isyana öykünmektedir. San Francisco Eyalet Üniversitesi öğrencilerinden oluşan La Ventana Kolektifi’nin yazdıklarına göre, “APPO (Oaxaca Halkları Genel Meclisi), Oaxaca eyaletinin başkentinin zocalo’sunun (meydanının) işgalinin tam ortasında büyük genel meclisler toplamıştır. İşgal anlamına gelen ‘planton’, yatay niteliği ve APPO’nun hareketin yönerge ve ilkeleri olarak işlev gören doğrudan demokratik prensipleri nedeniyle pek çok kez üç güne kadar yayılan toplantıların mekanı olmuştu.” Söz konusu California’lı öğrenciler devam eden direnişlerine ilişkin olarak ise “ bizim için genel meclis, ilerlemek için planlar belirlemek üzere tartışmalar vasıtasıyla sorunlar hakkında konuşmaya gönüllü kişilerin bir araya geldiği büyük toplantılar” fikrini ileri sürmüştür. Gelecekle ilgili planlar yapan öğrenciler, çalışanlar, işçiler ve California çevresinden müşterek ve toplum destekçileri, aralarında 4 Mart 2010 için ilan edilen “Ulusal Eğitimi Savunmak için Grev ve Eylem Günü” de dâhil daha fazla muhalefet için hazırlık

107. Arjantin Liberteryen Federasyonu Yerel Konseyi, “Argentina: Between Poverty and Protest” (Arjantin: Yoksulluk ve Protesto Arasında), İspanyolca aslından çeviren Robby Barnes ve Sylvie Kashdan, metnin İngilizce çevirisine [http:// news.infoshop.org/article.php?story=02/02126/0963155](http://news.infoshop.org/article.php?story=02/02126/0963155) adresinden erişim sağlanabilir.

yapmış, La Ventena “mücadelenin kamulaşmasının” önemini işaret ederek, “bu, ekonominin çöküşünü takiben 2001’de Arjantin’de yapılan yatay hareket esnasında vurgulanan felsefedir. İnsanlar bir kez daha, hükümetin çöküşünü takiben gerçekleşen eylemler sırasında öz-örgütlülüğü deneyimlemiştir”¹⁰⁸ demiştir. San Francisco Eyalet Üniversitesi öğrencileri, kendi mücadeleleri sırasında doğrudan eylem sürecinin gerçekliğini yaşamış, bunun mücadeleyi kazanmak kadar önemli olduğunu; aslında kazanmanın asıl kısmı olduğunu deneyimlemiştir.

Öz yönetimin yukarıda anlatılan türden örnekleri, hiç yoktan ortaya çıkmamıştır. Bu örneklerin gerçekleşmesi diğer pek çok şey yanında sabır, tartışma ve müzakere, öz-yansıtım ve öz-değerlendirme gerektirmiştir. Bunlar cesaret ister. Zapatistalar “bizler gibi insanları dinleyerek ve onlarla konuşarak” on yıl harcayan, “kendi kendimizi savunmak ve adalet için savaşmak üzere örgütlenmeyi” öğrendiklerini söyleyen “sessiz güçlerdir.” Sonra, 31 Aralık 1993’te “zenginler Yeni Yıl partilerini düzenlerken, bizler onların kentlerine saldırıp, o kentleri ele geçirdik.” “Daha sonra o kentlerin insanları sokaklara çıkarak savaşın bitmesi için haykırdılar. Sonra da bizler bu kadın ve erkek kardeşlerimizi dinledik ve savaşı durdurduk. ...Ve böylelikle savaşmayı bir yana bırakarak, sözümüzü tuttuk” demişlerdir. Yine de EZLN’nin “insanları hem yönetmek hem de kendilerini yönetmek için, kendilerini daha güçlü kılmak üzere örgütlendikleri-özerk zapatista belediyelerini kurmaya cesaretlendirmesi”¹⁰⁹ 2001’e değin, yedi yıl almıştır.

En kötü ihtimalle bu türden fazlasıyla iyi denemeler, bu denemelere katılan insanları kalıcı anlamda daha iyisi için, yeni nesil bir başkaldıranlar grubunu, kişinin kendi topluluğunu kolektif olarak özgürce oluşturmaya ilişkin denenmiş pratikler vasıtasıyla, “öz-rehberlikle” değiştirecektir. Bunlar dünyanın başka yerlerindeki

108. La Vetana Kolektifi, “On the Actions of December 10th and in Defense of the SFSU Occupation” (12 Aralık 2009), <http://ventanacollective.blogspot.com/> adresinden erişim sağlanabilir.

109. Altıncı Deklerasyon, “I.Bölüm – Biz Neyiz” ve “II.Bölüm – “Şimdi Neredeyiz.”

diğer benzer çabalar arasında devamlılık oluşturarak, maddi ve manevi destek sağlayacaktır. Ve yine bu denemeler gelecek kuşakları doğrudan demokratik, konfedere yöntemlerle alınmış toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel kararların somut alternatifler olduğunu gösteren, şişe içindeki mesajlar vazifesini görecektir. Bu, oldukça iyi bir "en kötü ihtimal senaryosudur" çünkü- Chiapas'tan Buenos Aires'e, oradan Oaxaca, Yunanistan ve Kuzey Amerika'ya- geçtiğimiz birkaç on yılın halk hareketlerinden mürekkep yatay hareket, bu durumun ispatıdır. En iyi ihtimalle bu türden özgürlük denemeleri, tahakküm biçimlerine itiraz edecek ve nihayetinde bunların yerini alacak ikili iktidara doğru gelişecektir. Bunlar öz-yasama, öz-idare ve öz-yargılama gibi yeni siyasetlerin temelini oluşturarak, devletlerin, sermayenin ve hapishanelerin kasvetli ve sevimsiz düzenini ebediyen parçalamış olacaktır.

Eğer gerçekten demokratik bir deneyim olması isteniyorsa özgür topluma ilişkin her tasavvurun elbette her birimiz tarafından—ilk olarak hareketlerde, sonrasında topluluklarımız ve federasyonlarımızda—irdelenerek hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu halde dahi bizler ortak çıkarları için bir araya gelmiş gruplar yerine, siyasetle uğraşan kişilere ihtiyaç olduğunu; karma oydaşım(fikir birliği) arayan ve çeşitliliği sürdürmeye çabalayan çoğulcu demokrasi yapma metodlarının, basit oydaşım ve enformel modellere yeğ olduğunu; haklar ve ödevlerin yazılı taahhütler biçiminde açıkça ifade edilmesinin, dile getirilmemiş protesto kültürlerinin içini doldurmak için önemini; ve siyaset yapılan-politika geliştirilen kurumsal alanların karar alma özgürlüğümüzü garantileyen anahtar niteliğinin, çevik kuvvet birlikleriyle ortadan kalkmayacağını yeniden tanımlayan anlayışları büyük ihtimalle keşfederiz.

Şimdi doğrudan eylem hareketinin muhalif karakterinin sınırlarını, bu niteliği yeniden kurucu tahayyülle birleştirerek zorlama zamanıdır. Bu, şu an, toplumsal hareket yapılarını iyi toplumu vücuda getirecek kurumlara dönüştürmenin başlangıcı anlamına gelmektedir; kısaca, doğrudan demokrasiyi evimiz dediğimiz bağlamlarda olgunlaştırmaktır. Bu eylem, başlangıçta kanundışı kurumlar olsa da, kendi hayatlarımız hakkında kararlar almak üzere bir araya ge-

lebileceğimiz halk buluşmaları, kasaba meclisi toplantıları, mahalle meclisleri, topluluk ve müşterekler için arabuluculuk komiteleri, her türden forum için ön ayak olmayı yahut bunları yeniden canlandırmayı da kapsar. Söz konusu çabalar daha sonra küreselleşmeyi kapitalizmin yeni bir aşaması olarak değil, ancak yerini konfedere, karşılıklı fayda prensibiyle koordine edilen, doğrudan demokratik topluluklara bırakacak bir şey olarak yeniden talep etmek anlamına gelecektir.

Gün protestodan siyasete, sokakları işgallerle kapatmaktan kamu alanları açmaya, iktidarı elinde tutan azınlıktan kırıntılar talep etmekten iktidarı kararlı bir biçimde elimize almaya geçmenin günüdür. Nihayetinde bu, “Kimin sokakları?” sorusunun ötesine geçmek demektir. “Kimin sokakları?” sorusu yerine, “Kimin kenti?” sorusunu sormalıyız. Sonra, ancak bu soruyu sorduktan sonra, kentleri kendi kentlerimize dönüştürebilir hale geleceğiz.

5. Sonsöz: Ütopyaya Çıkan Yollar

Yollar asla dümdüz ve engelsiz değildir. Bu yollar zikzaklı, inişli çıkışlıdır. Çıkmazlara açılabilir. Ancak elimizden gelenin en iyisini yaparsak, ütopya yönünde, herkes için ve herkesçe tabandan yani aşağıdan kurulan bir dünyaya yatırım yapmak için cesaret göstermiş olabiliriz.

Bizler daha muazzam ve müthiş hedeflerin kilometre taşlarını büyük bir ihtimam ve dikkatle buluruz. Bunu takiben de hiyerarşik olmayan pratikler yardımıyla, hep birlikte tüm beklentileri ve elimizdekileri eğreti de olsa birleştirmeye çaba gösteririz. Önümüze çıkan engelleri cam kırıkları misali kenara iteriz. Bazen yolumuzu kaybederiz. Ancak riskli ve tehlikeli yolun bizatihi kendisi, özgürleştirici topluma giden yol haritamızdır.

El ele verir, yeni olan için engellerin ötesine geçmeyi arzularız. Karanlık bastığında, olasılığın kıvılcımlarından kamp ateşleri yakar, uzaktaki başka kıvılcımları seyrederiz.¹¹⁰

---

110. Buradaki metin "Ütopyaya Çıkan Yollar" isimli, Erik Ruin'in illüstrasyonları ve Cindy Milstein'in yazdıklarının eşlik ettiği altı bölümden oluşan ve World War Three Illustrated (Resimli Üçüncü Dünya Savaşı) isimli derginin Kış 2010 sayısı için hazırlanan ortak projeden alıntılanmıştır.

